DEN ÆLDSTE HEBRAISKE TIDSREGNING INDTIL MOSES,

EFTER KILDERNE PÅ NY BEARBEJDET

OG FORSYNFT MED ET KÅRT

OVER

PARADIS,

AF

R. RASK,

Prof. i Literærhist. og Underbibliotekar, Æresmedlem af det islandske og sejlonske literære Selskab, samt det kgl. würtemb. Gesellschaft der Dänenfreunde; Medlem af det kgl. danske og det kgl. norske Videnskabernes Selskab, det kgl. svenske Vitterhets Akademi, det kgl. engelske Asiat. Soc. i London, det kgl. nordiske Oldskriftselskab, det skandinav. Literaturselskab, det pommerske Selsk. for Historie og Oldsager, den frankfurtske og den thüringisk-saksiske Forening, det fri Selsk. af Literaturens Venner i St. Petersborg og det literære Selskab i Bombay.

KØBENHAVN:

TRYKT HOS DIREKTØR *JENS HOSTRUP SCHULTZ*

KONGELIG OG UNIVERSITETS-BOGTRYKKER.

1828.

DEN UDMÆRKEDE

OG

FÆDRENELANDET HÆDRENDE

VIDENSKABMAND

Dr. NATHANAEL WALLICH,

RIDDER AF DANNEBROG, DIREKTOR AF DEN BOTANISKE HAVE I KALKUTTA, MEDLEM AF DET KONGL. DANSKE VIDENSKABERNES SELSKAB, DET ASIATISKE SELSKAB I KALKUTTA, OG MANGE ANDRE BERÖMTE SAMFUND,

HELLIGES DISSE BLADE

I ANLEDNING AF

HANS HJEMKOMST TIL EVROPA

OG

HANS FAMILIES FEST,

D. 28DE AVGUST 1828

ÆRBØDIGST OG VENSKABELIGST

AF

FORFATTEREN.

Fortale.

Fra den Tid af at min ægyptiske Tidsregning var udkommen, har jeg næsten følt mig forpligtet til også at udgive den hebraiske, da de så godt som kunne siges at høre sammen til et Hele, i det mindste understøtte, oplyse og bestyrke hinanden til en langt höjere Grad af Rimelighed, for ikke at sige Vished, end nogen af dem særskilt kunde opnå. I den ægyptiske havde jeg omtalt de adamiske og abrahamiske År, men blot for Jævnførelses Skyld af visse Tidspunkter, og altså ikke udførlig fremsat Grundene for Bestemmelsen af deres Længde, ej heller afhandlet de øvrige Slags År, som ikke behøvedes dèr. Adskillige Læsere gjorde mig derfor opmærksom på, at det ikke var klart, hvorledes jeg vilde omregne Årene overalt i den hebraiske Oldhistorie, og følgelig heller ikke hvor passende hine Forudsætninger kunde antages for at være, hvorved de omtalte Jævnførelser tabte en

Del af sin overbevisende Kraft. Dette fandt jeg grundet, og har da nu søgt at lægge min hele Tidsberegning for Dagen i indbyrdes Sammenhæng, såvel som i Forbindelse med den øvrige Oldtids Historie. Adskillige af de andre gamle Folkefærds Tidsregning kunde vist nok fortjene særskilte Afhandlinger, men enhver, som er noget bevandret i slige Sager, vil dog uden Tvivl, ved Hjælp af de Vink som ere givne i de Tilbageblik, hvormed jeg har sluttet denne, såvel som den ægyptiske Tidsregning, letteligen kunne orientere sig hvor som helst i den ældste Verdens Historie, der overalt synes at knytte sig til den her afhandlede.

De, der holde meget på den indiske eller zendiske Literaturs höje Ælde, behøve ikke at forarges over dette; ti når vi indrömme, at Husheng og Tahmuras i Medien, straks efter Noas Tid, altså omtrent 2400 *f. K., forstode at skrive, og at denne Kunst snart forplantedes til Indien, samt rimeligvis forbedredes ved Forplantelsen, så har man et tilstrækkeligt Rum for alle indiske og persiske Forfattere. Det bliver således slet ikke forunderligt, at Zoroaster kunde*

skrive Zendavesta; ti om man endog med Evsebios gör ham samtidig med Ninus (2080 f. Kr.), så hävde jo Skrivekunsten endda over 300 År for hans Tid været bekjendt i Medien. I disse 300 År kunde denne Kunst vel være forplantet til Kina og Indien; höjst rimelig er den, tilligemed Sanskritsproget, ved en stor Erobring af Noakiderne, fra Baktrien udbredt over den störste Del af Hindostan, og fra År 2000 f. Kr. i det mindste kan man således, uden al Urimelighed, regne den indiske Literaturs Begyndelse. Fra denne Erobring indtil Buddhisternes Uddrivelse, synes Indien (egentlig Hindostan), omtrent et Tusindår, at have nydt næsten uafbrudt Ro, eller Sejer og Lykke, under Braminernes Herredömme. I den Tid have disse anstillet sine Granskninger, forfattet sine udødelige Verker, og opført de uforgængelige Huletempler; imedens de uophørlige Undertrykkelses-Krige imellem Assyrer, Meder, Perser, Babylonier og Kananæer, i Forbindelse med senere Tiders Hændelser, så godt som ganske ødelagde Bogvæsenet i hele Forasien.

Således begriber man Forskjellen imellem de gamle Literaturers Alder. Viden-

skabeligheden vandrede ikke fra Indien af langsomt mod Vesten, men udgik fra Eloherne, og begyndte rimeligvis at blomstre hos Babylonierne, Inderne og de andre sydasiatiske Folkefærd, omtrent på én Gang, nemlig kort efter Noas Flod: men i Indien fortsattes den uafbrudt, i Vestlandene derimod forstyrredes den idelig skiftevis hos den ene Natsion af den anden, så at Oldsprogene forsvandt, og ikke en Gang de ældste endnu i Indskrifter tilværende Tegns Betydning er os opbevaret. Hvilke Efterretninger vilde vi ikke have om den gamle Verden, hvis den babyloniske, assyriske eller blot fönisiske Literatur var os levnet; men endogså den ægyptiske er for det meste tabt, og nogle Brudstykker af Zendavesta og de jødiske Religionsskrifter er næsten alt, hvad vi have af den gamle asiatiske Literatur fra Indus til Middelhavet, og fra Noas Tider til efter Kristi Fødsel. Indien var ikke udsat for så voldsomme og hyppige Omvæltninger i Oldtiden, selv ved Buddhisternes Uddrivelse var det vel det herskende Parti der sejrede, og Braminernes Kaste består endnu. Ingen Under derfor, at Sproget her forandredes umærkelig,

Oldbøgerne her idelig afskreves, og Kundskab om Oldsproget, i det mindste tilbage til en meget fjærn Alder, her opbevaredes, indtil Landets Forbindelse med Evropæerne nu formodentlig har sikret det Udødelighed. Kun Skade, at Menneskehedens Oldsagn her ere komne så langt fra Kilden, og blevne så forvanskede, samt at Smag og Sans for Historien aldrig er bleven opvakt hos de indiske Lærde. Men skönt det indiske Bogvæsen således kan antages for, at strække sig opad imod Noas Tider, så indses dog lettelig, hvor urimeligt det vilde være, at sætte det længer tilbage i Tiden, eller overhovedet antage, at den indiske Sagnhistorie strakte sig ud over Adams Tid. Havde Inderne erholdt sin Dannelse fra Elymais, skulde de muligen have opbevaret os nogen Efterretning om de ældste elohiske Høvdinger, men da de have fået den fra Noakiderne, er det alt meget, at de have opbevaret os den bestemte Tidspunkt, da Kaliyugam begyndte, så nöje overensstemmende med den arabiske og ægyptiske Efterretning derom. Til Elohiernes Historie kan næppe noget hos dem henføres, med mindre det skulde være de ældste Avata-

rer, men selv dette må forekomme os yderst tvivlsomt, i Følge det, vi have set af Brahmás og Buddhahs Historie. Dog, vi vende tilbage til nærværende Afhandling.

Ved den her fremsatte Synsmåde vinder Tidsregningen en Enhed og Fasthed, og Oldhistorien en Sammenhæng og Klarhed, som man hidtil forgæves har søgt at tilvejebringe. Endnu de allernyeste tyske Verker over denne Materie ere aldeles forvirrede og modsigende i det første halvandet Tusendår af Historien, f. E. A. C. Wedekinds chronologisches Handbuch, *Lüneburg* 1814, *sætter Abraham* 200 *År för Ninus, skönt han levede* 200 *År efter; Ninus på samme Tid som Josef, der levede* 300 *År efter; Hyksöserne* 1½ *Hundredår efter Josef, uagtet han var samtidig med Apofis, som var den fjerde Hyrdefyrste; og endelig Udgangen af Ægypten* 1500 *f. Kr., isteden för* 1619, *men dog* 100 *År för Möris, som var den første Farao, der begyndte at plage Israeliterne!* (§. 68). *Ikke stort bedre ser det ud i den teologiske Literatur med den ældste bibelske Tidsregning, og de ældste gjeografiske Brudstykkers Forklaring. E. F. K. Rosenmüller i* Das alte u. neue

Morgenland 1818. (1, 11) *antager endnu Fasis og Oksus, men i 3die Udg. af* Scholia in Genesin 1821 (*S.* 100) *Arakses og Oksus for Pison og Gihon, samt begge Steder Adamitternes År for tolvmånedlige, da Forklaringen, hvorved de erklæres for Måneder,* „weit mehr Schwierigkeiten unterworfen ist, als die gewöhnliche, nach welcher eigentliche Sonnen- oder viel mehr Mond-jahre zu verstehen sind." *Endnu følges Usher almindeligst i Tidsregningen, og de senere Bibelfortolkere have aldeles opgivet Tanken om, at omregne de store Talsummer til virkelige År. J. B. Koppes Program af* 1777, *som forførte Michaelis og Schløtzer til at antage* 430 *isteden for* 215 *År (som dog, vel at mærke, ere Halvår!) imellem Jakobs Indvandring i Josefs Tid og den mosaiske Udvandring (altså* 430 *År til* 3½ *Slægtled!) er på ny udgivet i D. J. Potts og G. A. Rupertis* Sylloge Commentationum theologicarum, 2det Bd. 1801. *Så mange berömte Navne måtte naturligvis blende den hele Skare af mindre tænkende Lærde, der altfor ofte lode sig nöje med at skrabe sammen, sige efter, göre Uddrag og opstille Anførelser af Forgængerne, som om intet mere*

nu var tilbage at udfinde eller oplyse ved egen Granskning. Endnu i J. L. v. Parrots Entwickelung der Abstammung, Geschichte &c. der Liwen, Lätten, Eesten, 1ste *Bd. Stuttgart* 1828, *finder jeg S.* 183, „dass, nach Bengel, von der Sündfluth bis zum Thurmbau *(i fjerde Led)* ein Zeitraum von 600 Jahren, und nach andern von 400 Jahren angenommen wird." *S.* 181 *står:* „Bis zum Thurmbau herschte in allen mit Menschen besetzten Ländern nur eine und die nämliche Sprache;" *hvilket derpå bevises (jf.* §. 33 *og* 35).

I Norden har man ikke grublet meget over denne Materie, dog findes en Del didhenhørende i Prof. Magnusens store Verk om Eddalæren og dens Oprindelse, *uagtet dette naturligvis især går ud på Mytologien, eller Gudefablerne, som, egentlig talt, slet ikke findes hos Hebræerne. Læseren ville ellers her bemærke, at skönt min Forestilling om Paradises Beliggenhed er grundforskjellig fra de nyere Bibelfortolkeres, der, forførte af de misforståede Navne, Pison og Gihon, sætte Paradis nordligere (jf. S.* 109*) henimod de kavkasiske Bjærge, så strider den dog ingenlunde imod Prof. Magnusens tildels på Justinus* 2, 1., *men især*

på selve Naturen velgrundede Mening, som fremsættes i hans Udsigt over den kavkasiske Menneskestammes ældste Hjemstavn og Vandringer, *Kh.* 1818, *o. fl. St., nemlig at de kavkasiske eller mellemasiatiske Bjærge vare den japetiske Folkeæts, eller overhovedet Menneskekönnets, allerførste Hjemstavn på Jorden; ti man erindre, at efter min Forklaring var Paradiset i Eden, sönden for Korna, langt fra ikke det allerførste Menneskes Bolig, da Adam allerede fandt Babylonien og Kaldæa temmelig befolkede af vilde, og han selv nedstammede fra Eloherne, som boede i Elymais og vare beslægtede med Assyrerne og Armenierne. Disse Eloher kunne altså med Rimelighed antages for at være indvandrede i Eden fra det bjærgige Norden i Dváparayugam, hvortil også turde sigtes med den tredie Dag i Skabelseshistorien, på hvilken Jorden blev bedækket med Græs, Urter og allehånde Frugttræer: den har vist nok i Elymais et meget forskjelligt Udseende fra de nordlige Egne, hvor f. E. Ararat er bedækket med evig Sne. Måskje der endog med de to første Dage, da Firmamentet og Vandene afsondredes, sigtes til ældre Vandringer fra de höjere*

Egne, hvor Himmelen, især i de stærke Snefog, synes sammenblandet med Jorden.

Dog, hvad man vil antage af dette, og overhovedet af de i de 10 *sidste §§. af Bogen anstillede Betragtninger, bekymrer mig ikke meget; jeg udgiver dem ingenlunde for andet end Formodninger, som forekomme mig rimelige, fordi de passe så vel med hverandre, og med hvad der kan anses som afgjort vist. Endog alle Bestemmelser af Årene för Kristi Fødsel i første Tidsrum og* 1ste *Afdeling af andet (S.* 95*) bero på den Forudsætning, at Adam var* 20 *År, da han blev uddreven, og at der gives et Hul på* 404 *År i den hebraiske Tidsregning* (§. 72)*, så at man ikke har Vished for de enkelte Årstal længer tilbage end omtrent til* 1900 *f. Kr. Men vor egentlige Bygning, som består i Beregningen af Årenes Længde, og den omtrentlige Bestemmelse af Stedet, hvor de første navngivne Mennesker i Verden levede, rokkes ikke ved denne Uvished; heller ikke Antagelsen af Kaliyugam* 3102, *som den yderste Punkt af al Tidsregning, og* 2701 *som Begyndelsen af den babyloniske Stat under Aloros: og allerede dette synes at være store Resultater, som, hvis de bi-*

faldes, ville give den første Halvdel af den gamle Verdens Historie en betydelig forandret Skikkelse, og tillige have mærkelig Indflydelse på Fortolkningen af de ældste Bøger i Bibelen. Beregningen af Årene i de forskjellige Tidsrum er, så vidt jeg véd, tillige ny, såvel som de Grundsætninger (§. 5 i Slutningen og §. 9), hvorpå den støtter sig: imidlertid er det ligeså lidet her, som i mine Undersøgelser om Sproget og Retskrivningen, Nyhed men alene Sandhed og Vished, hvorefter jeg har tragtet; jeg har derfor også med Glæde anført Hensler, Jahn, Grotius og andre, som have haft lignende Ideer. At anføre eller gjennemlæse alle Bøger om dette Æmne, var mig dog umuligt, da de ere så overordentlig mangfoldige, ofte vidtløftige (som Gablers Udgave af Eichhorns Urgeschichte) og ikke sjælden ubetydelige; syntes ej heller nødigt, da denne Sag ikke beror på andres Meninger, men blot på den bekjendte Tekst og de øvrige på hvert Sted navngivne Kilder, samt dernæst på de omtalte Grundsætninger for Kildernes Behandling og disse Grundsætningers rigtige Anvendelse.

Endelig overgiver jeg da den skönsomme Almenhed min lille Bog til gunstig Bedömmelse. Den har kostet mig betydeligt Arbejde, da man ofte kan sige i kort Begreb, hvad der fordrer lang og möjsommelig Granskning at udfinde; men måtte i det mindste Hovedsagen eller Udslaget anses for rigtigt og sandt, i alt Fald min redelige og fordomsfri Stræben efter Sandhed ikke miskjendes, vilde jeg ikke fortryde den Tid og Bekostning, jeg har anvendt derpå, men snarere opmuntres til fortsat Granskning over den asiatiske Hedenold, hvor dog altså meget endnu turde være at opdage og bearbejde.

Indledning.

1. Verdens og Menneskehedens Oprindelse og ældste Historie ere to ganske forskjellige Opgaver, til hvis Løsning man ad ganske forskjellige Veje må nærme sig; ti at opnå deres fuldkomne og afgjort rigtige Besvarelse vil uden Tvivl for evigt blive den menneskelige Forstand umuligt. Jorden, Solordningen og Alverden selv kunde være til, og det i den skönneste Indretning og fuldkomneste Gang uden Mennesket; Menneskeslægten derimod kunde ikke bestå uden en Bopæl og en nærende Moderjord. Vi skulle her indskrænke os til det, der er os nærmest, nemlig Menneskeslægten, og navnlig især holde os til ét af de ældste Folkefærds, Hebræernes, Tidsregning, der grunder sig på nogle af de ældste historiske Optegnelser, som ere os lævnede fra Oldtiden.

2. Til denne Undersøgelse af Hebræernes Oldsagn er den ægyptiske Tidsregning såre vigtig, ligesom den vel i og for sig selv er den vigtigste af alle Folkeslægters i den gamle Historie, dels fordi den er fuldstændigst, og dels fordi den er sikrest af alle; og dette er den atter, 1) fordi

den ikke forudsætter nogen Omregning af store Tal, men alle Personernes Leveår, endogså i Halvgudernes Tidsrum ere os overleverede i virkelige År, omregnede af de gamle selv; 2) fordi den grunder sig på tre uafhængige Vidnesbyrd, nemlig den såkaldte gamle Krönnike, Manetho og Eratosthenes, der for et langt Tidsrum af den ældste Historie, og just det som i den hebraiske Tidsregning er det vanskeligste, ere fuldstændige, og temmelig let bringes til at passe med hverandre, hvorved de også, foruden Sikkerhed i sig selv, erholde Sammenhæng med den øvrige Verdenshistorie. Formedelst denne Fuldstændighed og Sikkerhed såvel som Forbindelse med andre Folkes Tidsregning, kan den tjene til Målestok eller Støttestav for de andre gamle Folkefærds Tidsregninger, der have store Huller, og grunde sig alene på en enkelt, måskje af flere Brudstykker sammensat Oldbog, eller frembyde andre deslige Anstødsstene og Anledninger til Uvished, så betydelige at en sammenhængende og pålidelig Tidsregning ikke lader sig bygge på dem alene.

3. Til denne Klasse hører, des værre, den hebraiske; det vilde være forgæves at nægte, hvad der er blevet Udslaget af alle nyere Lærdes Undersøgelser derover, nemlig at der af Mose Bøger ingen uafbrudt og sikker Tidsregning lader sig udlede, en Sag, hvorom Bredow og Buttmann, Bauer, Vater, Rosenmüller, Gesenius o. fl. ere enige. Ikke desmindre synes

dette Æmne Videnskabsmanden yderlig vigtigt, da det ikke blot gælder et enkelt Folkeslag, men i Almindelighed hele Menneskekönnets Oldhistorie i et Tidsrum af næsten et helt Tusindår, og i Særdeleshed et Folk og et Oldskrift, der for alle Kristne er af störste Betydenhed, som den første eller dybeste Grundvold for den kristelige Religion. Det synes derfor vel værd at undersøge, hvad der da kan vides om denne Sag med nogen rimelig Sikkerhed, og hvad der må opgives af den, der fordomsfrit leder efter Sandhed, og ikke forlanger det umulige.

4. Efterse vi da de nysnævnte Lærdes Meninger derom, så bemærke vi straks, til vor store Trøst, at ingen af dem, uden de to første, har gjort denne Materie til Gjenstand for nogen særegen Undersøgelse; vi behøve altså ikke straks at lade os nedslå eller blende af så mange berömte Navne, der alle have anset det umuligt, at give den mosaiske Tidsregning en naturlig og historisk Forklaring; men kunne roligen vende os til Kilderne selv og de to førstnævntes Grunde. Af disse to er det dog egentlig *G. G. Bredow* alene i hans *Untersuchungen über einzelne Gegenstände der alten Geschichte, Geographie und Chronologie, Altona* 1800, 8., der kommer i Betragtning, da Buttmann i sine Afhandlinger over de hebraiske Myter, der dels ere trykte i det berlinske Akademis Skrifter, dels særskilt, og nu samlede i hans *Mythologus,* hvoraf $1^{s}{}_{te}$ Bd. i 8. er udkommet i Berlin 1828, slet ikke har mær-

ket den himmelvide Forskjel, der er imellem de græske og hebraiske Myters Natur, i det hine tilhøre Indbildningskraften både i Henseende til Stoffet og Udførelsen, f. E. Pallasses Fødsel af Juppiters Hoved, Mars og Venus, Føbus Apollo o. s. v. med Undtagelse af senere indblandede Personer, som Japetus, Herkules o. desl., disse derimod indeholde, med Undtagelse af Fortællingen om Skabelsen, et rent historisk-gjeografisk Stof, blot med indstrøede mytiske Betragtninger, og på enkelte Steder i mytisk Indklædning, hvilket synes at have sin naturlige Grund deri, at Mennesket så gjerne vil forklare sig Tingenes Årsager, og er dog ofte, især i den fjærne Hedenold, så langt fra at kunne udfinde dem: f. E. „Det angrede Gud, at han havde skabt Menneskene, hvorfor han ødelagde dem i en Syndflod." At en stor Oversvömmelse indtraf, er en Kjendsgjerning; men at Gud var så opbragt over den menneskelige Ryggesløshed, at det angrede ham at have skabt dem, er den mytologiske Forklaring. Ligeledes „Gud ihjelslog i sin Vrede nogle Tusende Israeliter i Ørkenen." At nogle Tusende ere faldne (måskje i et tabt Slag) er den historiske Kjendsgjerning, men at Gud ihjelslog dem i sin Vrede, den mytologiske Forklaring o. s. v. Ganske anderledes forholder det sig i den græske Fabellære. At Guderne samle sig til Rådslagning på Olymp, imedens Posídón er borte ved et Offergilde hos Ætioperne; at Kronos slugte sine egne Börn

indtil Rea gav ham en indsvøbt Sten isteden for det sidste, og at han siden udspyede dem levende alle tilhobe, o. desl., ere Fortællinger, som man forgæves vil søge at uddrage noget historisk Grundstof af. Derfor indeholder den græske Mytologi heller intet mindre end Tidsregning: hvor absurdt vilde det ikke have været, om Homér havde angivet Posídóns Alder, da han rejste hen at besøge Ætioperne, ligesom Abrahams Alder angives i Skabelsebogen, da han indvandrede i Ægypten?! Denne fuldkomne Grundforskjellighed imellem den græske og hebraiske Mytologi har Buttmann aldeles overset, og derfor aldeles forfejlet sin Hensigt, at oplyse de hebraiske Oldsagn i Skabelsebogen.

5. Desuden har hverken Buttmann eller Bredow eller nogen anden, såvidt vides, gjort nogen behørig Anvendelse af den ægyptiske Tidsregning til at udrede og bestemme den hebraiske. Den ægyptiske selv har ikke længe været i det rene, om den er det nu, kan man sige; men påfaldende bliver det dog evig, at man ikke (ikke en Gang J. Jackson eller J. D. Michaëlis) har mærket, hvor urimeligt det var, at Menneskene i det israelittiske Folkefærd skulde leve dobbelt, ja indtil over tidobbelt så længe, som iblandt Ægypterne til samme Tid! og derfor straks forkastet den bogstavelige Forklaring af hine store Talsummer, og set sig om efter en bedre. Man har endog snarere arbejdet på at gjendrive det eneste betydelige Forsøg til for-

nuftig Forklaring, end på at rette hvad deri måtte være fejlfuldt og utilfredsstillende. Prof. *C. G. Hensler* i Kiel havde nemlig i sit Værk: *Bemerkungen über Stellen in den Psalmen und in der Genesis*, Kiel 1791, fremsat den Gisning, at Året indtil Abrahams Tid indeholdt tre Måneder, derefter indtil Josef 8 Måneder, og først efter Josef 12 Måneder. Dette er vist ikke rigtigt; men dog langt nærmere Naturen og Fornuften, end den sædvanlige bogstavelige eller mytiske Forklaring, og for så vidt al Ære værd; ikke desmindre har Bredow og Anmælderen i Eichhorns allgem. Bibl. 4ter Bd. Lpz. 1792., foruden andre, spildt en stor Del Umag og Lærdom på at gjendrive det, og næppe nogen billiget det, uden *Hufeland* i Kunsten at forlænge det menneskelige Liv, Kap. 5, og Prof. *A. H. C. Gelpke* i Bogen *Über das Urvolk der Erde oder das Menschengeschlecht vor Adam*, Brunsvig 1820, 8. Side 6. Ja Bredow drøfter endog S. 16 og 17 Hufelands Ord derom temmelig nöje, for at göre det tvivlsomt, om han „virkelig har troet derpå." Hvor langt bedre havde det ikke dog været, at forsøge på at forbedre det, og at udfinde hvori Fejlen ligger! Hensler har ikke agtet på de gamles Vidnesbyrd om Årets forskjellige Længde til forskjellige Tider; ej heller er han gået ud fra den Overbevisning, at Menneskelivet aldeles ikke har forandret sig i det hele, fordi det ikke kan forandre sig uden en Omskabelse. Erfaring lærer

nemlig, at de vildeste Folkefærd ligeså lidt, formedelst deres simple Levemåde i den fri Natur, overskride det sædvanlige Mål, som de mest dannede, formedelst deres fine Sæder og Yppighed, blive langt tilbage i denne Henseende (f. E. Buskmænd = Franskmænd). Hans Forklaring mangler derfor en indre Fasthed, som ligefrem burde grundes på den menneskelige Naturs bekjendte Indretning, og en ydre Bestyrkelse af de i slige Tilfælde vigtige Efterretninger, der ere os lævnede fra Oldtiden. Den kan altså kun anses for en Gisning, skönt ingenlunde urimelig. Ved at undgå disse Fejl, og ved en skönsom Jævnførelse med den ægyptiske Tidsregning, vil meget blive klart, som ellers kunde synes ubegribeligt.

6. For at finde Rede i den ældste hebraiske Tidsregning må vi allerførst bestemme en fast Punkt, hvorfra vi kunne gå ud, en Punkt, der adskiller Historien fra Sagnet, så at alt, hvad der ligger inden for den, kan anses i det hele taget som unægteligt og bestemt i Henseende til Tid og Sted, som en med den øvrige Historie uafbrudt sammenhængende Kæde indtil vore Dage. En sådan Tidspunkt udgör Året 1619 för den almindelige eller dionysianske Tidsregnings Begyndelse, som er det År, da Israelitterne under Anførsel af Moses udvandrede af Ægypten. Fra denne Udvandring af bliver den jødiske Tidsregning, om end ikke altid klar og sikker, dog bestandig så naturlig og rimelig, at man kan se

det er virkelige Ar der menes; f. E. Moses lever 40 År efter Udvandringen, var han nu til den Tid 40 År gammel, så bliver hans hele Alder 80 År, som ingenlunde er uantageligt. Det er troligt, at han ved sin Religionsstiftelse har indført den ægyptiske Tidsberegning hos sine Landsmænd, og antaget Udvandringsåret for Grundpunkt og Udvandringsmåneden *Abib* eller *Nisan*, Marts, for Årets Begyndelse, jf. 2 Mos. B. 12. I alt Fald bliver Tidsregningen ved Påskefestens Indstiftelse, samt Sabatårets og Jubelårets Indførelse, så bestemt, at ingen betydelig Forvirring var mulig. Det er at sige Hændelser, der optegnedes længe efter de forefaldt, kunde vel letelig henføres til urigtige År, men Årets Udstrækning kunde ikke forandres, Årfølgen i det hele ikke forstyrres, og Årstallet af det løbende År aldrig glemmes, da mange Mennesker måtte leve og huske fra et Jubelår til et andet. Ligeledes bliver de nærboende Folks Tidsregning fra den Punkt af nogenledes sikker. Hvor nöje den ægyptiske Tidsregning stemmer overens med den hebraiske i denne Hovedpunkt samt i flere mindre betydelige, har jeg i et andet Verk *) søgt at lægge for Dagen. I Asien vare Babylon og Ninive allerede en rum Tid tilforn anlagte; i Grækeland stiftedes det argiviske Rige af Inachos til selvsamme Tid, og 37 År senere, nem-

*) Den gamle ægyptiske Tidsregning efter Kilderne på ny bearbejdet af R. Rask. Kh. 1827.

lig 1582, ankom Kekrops fra Ægypten til Attika. Med denne Begivenhed begynder den gamle pariske Marmorkrönnike, og den græske Tidsregning erholder Fasthed og Sikkerhed i det hele taget, samt bestyrkes til en höj Grad af Sandsynlighed ved de påfølgende Indvandringer af Kadmus, der bragde Bogstaverne til Böotsien, og Danaus, der bemægtigede sig Argos, hvorved Grækerne komme i betydelig Berørelse med andre Folkefærd. Men der gives ikke noget Mindesmærke, hvorpå en sikker og sammenhængende græsk Tidsregning længer tilbage i Oldtiden kunde grundes.

7. Den Begivenhed, vi her have antaget til Grundpunkt, gjorde vel ikke nogen stor Omvæltning i Verdens Tilstand eller Folkeslægternes indbyrdes Forholde; men forgik dog i det den Gang mest dannede Land, og, hvad der er vigtigere, begyndte eller ligesom gav Signal til en stor Række af Udtoge og Forandringer i Ægypten, Syrien og Grækeland, der varede et helt Hundredår, stod i nöje Forbindelse med de følgende Begivenheder på Verdens store Skueplads, og således ligesom åbnede den gamle Histories Skuespil. Men hvad der især i den jødiske Historie gör dette til en Hovedpunkt, er at Israelitterne her første Gang vise sig som et eget Folk, der nu ved Religion og Statsforfatning uopløselig forenedes, da de tilforn bestode af enkelte Horder, der snart forenede sig, snart adskilte sig efter Omstændighederne (f. E. Abra-

ham og Lot, Skb. 13, 9), og at alle ældre Efterretninger ere blotte historiske Sagn og Brudstykker, hvor Året har forskjellig Udstrækning, og aldeles ikke svarer til vore År, hvor den sande Tidsregning altså möjsommelig må udfindes ved Gisning og Omregning af de angivne Summer til virkelige År, og derfor aldrig kan erholde den fuldkomne historiske Vished, som de følgende Tiders sande Historie.

8. Forsøge vi da fra den nysantagne Standpunkt (1619 f. K.) at stige höjere op i Oldtiden, så møde vi ved ethvert Skridt ny Vanskeligheder. Den græske Historie forlader os ganske, den babyloniske er så godt som tabt, kun en svag Forbindelsestråd med den ægyptiske have vi endnu en Stund at holde os ved, men også den synes at slippe med Abrahams Indvandring i Ægypten. På hin Side denne Begivenhed have vi da til den hebraiske Historie for det første ingen andre Hjælpemidler end de jødiske Efterretninger selv. Disse have vel og för Udgangen af Ægypten en historisk Form, og indeholde en bestemt Tidsfølge lige op til det første Menneskes, Adams, ja til selve Verdens Skabelse; men så utrolig er denne Tidsfølge, at enhver uindtagen ved første Öjekast må erklære den enten for falsk eller misforstået; f. Ex. Moses tillægges en 80 Års Alder för Udgangen, skönt et sådant Verk vist nok lader formode en Mand i sin bedste Alder og fulde Kraft, altså ved Pas 40-50 År, og ikke en firsindstyveårig Olding.

Ja Noa bliver 500 År, förend hans Sönner: Sem, Kam og Jafet, fødes! Ikke desmindre have dog de Brudstykker, der omfatte Tidsløbet fra Adam til Moses (nl. 1ste Mose-Bog og Begyndelsen af 2den) en så simpel, ærlig og fordringsløs Karaktér, at deres höje Ælde og Værd for Menneskehedens Oldhistorie umuligen kan nægtes af nogen fordomsfri Gransker. De göre ikke det jødiske Folk til det ældste; de udgive sig ikke for indblæste, eller en Gang for at være skrevne af Moses, eller af én og samme Forfatter, eller til nogen bestemt Tid; men se ud som gamle Brudstykker uden Forfatter, Sted eller År, som usammenhængende til forskjellige Tider optegnede Udtænkninger (Filosofemer) og Frasagn, samlede langt senere af én, som ikke mere forstod den forskjellige Tidsregning, de indeholde. Det kommer da an på at forklare dem rigtig, det vil sige, behandle dem med sådan Skönsomhed og Kritik, at deres oprindelige Angivelser og disses virkelige Mening eller Betydning lægges for Dagen.

9. Den störste Kunst ved at forklare disse ældgamle Brudstykkers Tidsregning består unægtelig i, at udfinde den forskjellige Længde af Årene, der håndgribelig har forandret sig til forskjellige Tider; men den sunde Fornuft frembyder os hertil et ypperligt Middel, som det undrer mig höjlig at man så længe har overset, eller dog så lidet benyttet: og det er at antage foreløbig 1) de i Bibelen angivne Tal for rigtige,

og 2) Menneskets Levetid for at have været den samme för Udgangen af Ægypten, som den har været siden den Tid (nu snart i halvfjerde Tusendår), nl. 80 til 100 År; og derpå efterse, hvormed man har at dele de store Tal, for at få dem ind under denne naturlige Udstrækning af Menneskelivet. Naturligvis er det til denne Operatsion bedst at tage de Tal, der betegne Oldfædrenes hele Levetid; da der blandt dem findes de færreste Forskjelligheder, og da de Begivenheder, der forefalde i en Mands Liv, såsom Giftermål o. desl., næsten alle kunne forefalde til höjst ulige Tider i samme; men Døden upåtvivlelig vil indfinde sig omtrent ved det firsindstyvende År. Betragter man nu de i 1ste Mose Bog angivne Tidsbestemmelser på denne Måde, vil man finde, at Årets Længde især håndgribelig tre Gange er bleven forandret, og disse forskjellige Måder at beregne Året danne da tre meget tydelig adskilte Tidsrum, det ene fra Udgangen af Ægypten til Abrahams Indvandring i dette Land eller Udvandring af Haran i Mesopotamien; det andet fra denne Tidspunkt til Noas Flod; det ældste og yderste indbefatter Noa og hvad der er ældre.

Den hebraiske Tidsregning.

Første Tidsrum.

10. I det ældste Tidsløb finde vi då 1. Mos. B. 5. Oldfædrenes Alder at være følgende:

Adam	levede	930	År.
Seth	—	912	-
Enos	—	905	-
Kenan	—	910	-
Mahalalél	—	895	-
Jared	—	962	-
Enoch	—	365	-
Methusalem	—	969	-
Lamech	—	777	-
Noah	—	950	-

Det sidste Tal angives såvel Skb. 9, 29, som af Josef 1, 3, 4. I Henseende til Enoks korte Levealder bemærkes, at han døde tidlig, i Følge Skb. 5, 24. Betragte vi nu hvorledes disse Tal kunne forvandles til sædvanlige menneskelige Levealdre af omtrent 80 År, så falder det i Öjnene, at det skjer ved at dele Tallene med 12, og at følgelig Adam er bleven $77\frac{1}{2}$ virkelige År, Metussalem $80\frac{3}{4}$ og Noa $79\frac{1}{6}$; kun to af tí have opnået en Alder af 80 År, men de fleste ere dog blevne over 70, Enok $30\frac{1}{2}$ År: alt inden for Naturens og Rimelighedens Skranker i den Grad, at man næppe fornuftigvis kan tvivle på, det er Måneder, der menes med de store Tal hele dette Tidsrum igjennem.

11. Hvis der da i dette Tidsrum skulde angives noget Tal, som ikke lader sig forklare rimelig på

denne Måde, så lærer den sunde Kritik os at formode en Fejl (og det ikke i det forklarlige, men i det uforklarlige), være sig nu enten en blot tilfældig Skrivefejl eller en forsætlig indbragt Fejl, for derved at tilvejebringe et eller andet forönsket Udslag, eller endelig noget indblandet af et andet Brudstykke, hvor en anden Beregning af Årene har været fulgt. Sådanne Vanskeligheder møde vi straks, når vi begynde at anvende den nys udfundne Årslængde, til at beregne Tidsrummets virkelige Udstrækning, og til at hæve dem gives ingen andre Hjælpemidler, end at sammenligne de forskjellige Læsemåder eller Angivelser af Tallene i den hebraiske og samaritanske Tekst, de 70 Fortolkeres græske Oversættelse, og Josefs jødiske Oldhistorie. Denne kritiske Jævnførelse og Bedömmelse af Tallene i disse Hovedkilder, og flere af de gamle Bibeloversættelser har Joh. Dav. Michaelis udført med stor Flid i Afhandlingen *de Chronologia Mosis ante Diluvium* i Commentt. Michaelis, Soc. Götting. oblatis, 2. Bd. Bremen 1769, også i J. Jacksons *Chronological Antiquities,* 1ste Del behandles denne Materie omhyggelig. Men de lærde Bibelfortolkere i senere Tider have uden Tvivl alt for overilet ladet sig skræmme af nysomtalte Vanskeligheder, og opgivet den allerede gamle Forestilling, at der ved dette Tidsrums Tal mentes Måneder, uden at forsøge hvilke Udveje en omhyggelig og fordomsfri Benyttelse af Hjælpemidlerne kunde åbne dem, til at hæve

eller forklare hvad der synes at stride herimod. Allerede i de nys anførte Tal, som angive Adamitternes hele Liv, ere der nogle forskjellige Læsemåder i de omtalte Kilder, dog så få og ubetydelige, at de ikke kunne opvække ringeste Tvivl imod vor Sætning, at derved forstås Måneder. Men da disse Tal ikke lede til noget videre end Bestemmelsen af det adamiske Års Udstrækning, skulle vi ikke opholde os derved, men kun anmærke, at Josef stemmer overens med den hebraiske Tekst i alle disse Angivelser, og de 70 Fortolkere afvige kun i ét eneste Tilfælde, nl. i Lameks Alder, hvor de have (24 ɔ:) 2 År mindre, den samar. Tekst derimod afviger i tre Tilfælde, og røber sig derved som den mindst pålidelige eller mest forvanskede.

12. Foruden de nu omtalte Tal, som udtrykke enhvers hele Liv, anføres også enhvers Alder, da han erholdt sin førstefødte Sön, eller dog den der ansås som Hoved for Familien, samt hvorlænge han levede derefter. Det første af disse (nemlig Alderen da den førstefødte Sön kom til Verden) er det, som tjener til at bestemme Tidsrummets Længde, og Slægternes Varighed, altså det der er af Vigtighed i Tidsregningen; men i Angivelserne deraf ere mangfoldige Forskjelligheder; ja intet eneste angives ens af alle undtagen Noas, som dog ikke er bestemt uden til den yngste Söns Fødsel, skönt denne ikke blev Hoved for Familien. Allerede

denne Omsændighed viser jo håndgribelig, at der ere indløbne mange Fejl, og må altså lære os, ikke at forkaste vor udfundne Forklaringsmåde, förend vi have forsøgt at rette disse, tværtimod de Lærdes Fremgangsmåde, der næsten alle søge at udlede Forklaringen af de fejlagtige Tal, uden først at have rettet dem, eller vel endog forkaste den Beregning, som de sikre Tal anviser os, fordi de usikre göre dens Anvendelse vanskelig.

13. Disse Tal angives da således i de forskjellige Kilder:

	hebr. Tekst.	samar.	de 70.	Josef.
Adam ved Seths Fødsel .	130	130	230	230
Seth ved den næstes . . .	105	105	205	205
Enos	90	90	190	190
Kenan	70	70	170	170
Mahalalél	65	65	165	165
Jared	162	62	162	162
Enoch	65	65	165	(165)
Methusalem	187	67	167	187
Lamech	182	53	188	182
Noah, da Floden indtraf, .	600	600	600	(600)
12)	1656	1307	2242	2256 M.
	138	109	187	188 År.

Så höjst forskjellig bliver dette Tidsrums Udstrækning efter disse Kilder; vi have imidlertid straks en Målestok, hvorefter vi kunne afgöre, hvilket der er rettest, nl. Slægtberegningen, ti da vi have set, at alle disse tí Personers Levealdere stemme overens med sædvanlige Menneskers, så må også Slægtleddenes Længde og

Tidsrummets Udstrækning nogenledes ligne det sædvanlige. Dele vi da de sidstanførte virkelige År med 10, så få vi 13 eller 10 eller 18 År til hvert Led: det sædvanlige er 30 (eller 33); den samarit. Tekst er følgelig atter her den fejlfuldeste, og næst samme den hebraiske. Af de to andre kunde det synes tvivlsomt, hvilken der var rigtigst, men Josef bör vel foretrækkes, dels fordi hans Angivelse er noget större, skönt ikke meget, dels især fordi han i begge de Tilfælde, hvor han afviger fra de 70 og den samarit. Tekst, stemmer overens med den hebr. Tekst og med den ætiopiske Oversættelse, altså ikke kan formodes at indeholde nogen Skrivefejl. Man må nemlig vel erindre, at alle 4 Kilder ere i Grunden kun én, hvoraf følger, at de alle måtte stemme overens i ét og alt, hvis de vare fuldkommen rigtige, men, da de ikke göre det, at den er den rigtigste, som stemmer mest overens med de øvrige.

14. Men skönt Tallene hos Josef således ere mindst fejlagtige, ere de dog endnu ingenlunde rigtige; da det er unaturligt, at 10 Slægter ikke skulde udgöre mere end 188 År, når hver enkelt Person lever sin Alder ud. Han angiver også selv Kap. 3, 3. en anden og höjere Sum, 2656, som vilde udgöre 221½ af vore År; men det er upåtvivlelig endnu for lidet; med mindre det blot skulde antages at gå til Noas Fødsel. Der må altså formodes at være en Hovedfejl endnu ved hine Tal. Det sidste kan sætte os

på Spor til at opdage den. Noa var (600 ═) 50 År, da Floden indtraf, hvilket er ganske naturligt, og en rum Tid tilforn, nl. da han var (500 ═) 41$\frac{2}{5}$ År, havde han fået sine tre Sönner, også dette er meget naturligt; det er stor Skade at hans Alder, da han erholdt sin førstefødte, ikke er angivet, men da det er så fuldkommen i den endnu bestående Naturens Orden, at en Mand kan have tre Sönner i sit 42de År, kunne vi med Grund formode, at han selv såvel som alle de øvrige har begyndt at avle Börn i den af Naturen dertil bestemte Alder, nemlig omtrent 20 (til 30) År. Denne Modenhedsalder udgör omtrent $\frac{1}{4}$ af det hele Liv, og så ofte som dette Forhold ikke finder Sted, må vi formode en Fejl i Tallet. Men det finder ikke en Gang Sted ved de to første, skönt de dog ingen fysisk Umulighed indeholde. Det lod sig nemlig vel tænke, at Adam kunde været Fader, da han var (230 ═) 19$\frac{1}{6}$ År, og Set, da han var (205 ɔ:) lidt over 17; men rigtigt er det vist ikke, da det ikke er Adams første, men tredie Sön, der omtales. Betragter man imidlertid de forskjellige Læsemåders Beskaffenhed, så ser man at de (på et Par Skrivefejl nær) alle bestå i hele Hundreder, som man håndgribelig har taget fra med Flid; efterdi Tallet, som angiver den anden Del af enhvers Liv (nl. efter at han havde erholdt sin førstefødte), er forandret derefter, så at Summen (nl. hele Livets Længde) bliver den samme; f. E. Den hebr. Tekst, som angiver Adams Al-

der, da Set fødtes, til 130, tillægger ham derefter 800 År, de 70 Fortolkere derimod, som angive 230, sige at han derefter levede 700 År, så at hans hele Alder i begge Tilfælde bliver den samme (nl. 930), og således ved alle de øvrige. Ja endog den fejlagtige sidst anførte Sum hos Josef, som er 10 Hundrede större end dèn i den hebr. Tekst, kunde synes at være fremkommen deraf, ved at lægge 100 År til den første Del af enhver af de 10 Fædres Liv. Hvad kan da have været Årsagen, hvorfor man forandrede den ene Del af disse Fædres Liv, og derefter den anden; men bevarede hele Summen samvittighedsfuldt? Höjst sandsynlig, at man ikke forstod disse Tals Betydning; men fandt det urimeligt, at en Mand skulde være nogle Hundredår, för han erholdt sin første Sön; man har da vel antaget de rette Angivelser for Skrivefejl, og troet at berigtige dem, ved at tage 100 År fra den første Del af enhvers Liv, og lægge til den sidste, hvorved man i alt Fald ikke kunde synes, at forvanske det hele. Den hebr. og samar. Tekst viser, at man oftere har foretaget sig slig Forandring. Den første må imidlertid være foregået tidlig, da den også er indkommen i de 70, og skulde derfor måskje kunne hidrøre fra Esdra, og man vil så meget mindre undres over, at en Mand som Esdra kunde begå en sådan Fejltagelse, når man betænker at de mest agtede Lærde i det 18de Hundredår have kunnet billige den selvsamme Fejl i næste Tidsrum, hvor den er endnu mere

iöjnefaldende, og dog troet på de forvanskede Tal, at kunne grunde en historisk Beregning. I den samar. Tekst er vel Forandringen senere indført, og dreven videre, fordi man ikke vilde stå tilbage for Jøderne, men hellere göre det formentlig usandsynlige endnu rimeligere og rigtigere. Den sidste Forandring er vel foregået, efter at Josef skrev sine fortræffelige Verker, da den ikke er indkommen deri. I alt Fald må man nu atter flytte hine Hundrede År tilbage fra den sidste til den første Del af enhvers Liv, og derefter forvandle de således rettede Tal til virkelige År, ved at dele dem med tolv. Dette hele Tidsrums Beskaffenhed bliver da følgende:

	efter Josef	rettet	vil sige
Adam var, da Seth fødtes,	230	330	27 År 6 Mån.
Seth, da den næste fødtes	205	305	25 — 5 —
Enos	190	290	24 — 2 —
Kenan	170	270	22 — 6 —
Mahalalél	165	265	22 — 1 —
Jared	162	262	21 — 10 —
Enoch	165	265	22 — 1 —
Methusalem	187	287	23 — 11 —
Lamech	182	282	23 — 6 —
Noah, da Floden indtraf .	600	600	50 — - —
		3156	= 263 — - —

Således bliver alt rimeligt, uden at noget eneste Tal gættes, eller forandres vilkårlig; kun at de alle, för de omregnes, regelmæssig erholde Tilsætning af det, som Læsemåderne give Formodning om, at man i gamle Dage af Misforstand har taget fra, og som Naturen i Menneskelivets

Indretning nødvendig fordrer. Man ville bemærke, at Adams Alder af 27½ År ikke bör synes for höj, da Set var hans tredie Sön, og rimeligvis nogle Døtre ere komne imellem; han kan da, som alle de øvrige, formódes at have giftet sig omtrent i sit 20de År, som visselig er den af Naturen selv dertil anviste Tid. Da det ellers ikke altid er sagt, at det første Barn var en Sön og levede, så kan Overensstemmelsen i disse Oldfædres Alder ikke væntes större, uden at Beretningen vilde tabe sin historiske Sandsynlighed.

15. Prøve vi det udfundne Antal af virkelige År efter Slægtberegningen, så giver det lidt over 26 År til hvert Led, som er fuldkommen menneskeligt og antageligt. Der gives desuden i Skabelsebogen selv (1, 14.) et Vink til, at man ved שָׁנָה (År) i de ældste Tider må have forstået Måneder, hvor det hedder, at Himmelens Lys skulde være *„til Tegn og bestemte Tider: Dage og År?"* Hvis her ikke med År mentes Måneder, burde unægtelig Måneder været nævnte med det rette Navn, da det er Solen, som gör både Dage og År (af det Slags, vi nu antage), og altså Månens Virkning ellers slet ikke vilde være berørt. Men når man ikke kjendte större Tidsdele, end Måneder, var det hel naturligt, at man ikke nævnte flere end de to, Dage, som Solens, og Måneder, som Månens Gang bestemmer; hvilke to vel også ere de eneste for det ganske rå Menneske under en varm Himmelegn ret påfal-

dende. Jobs 29, 2. forekommer *Måneder* isteden for År, hvor det hedder:

O! at jeg var som i de henrundne Måneder,
som i de Dage, da Gud bevarede mig.

Jeg begriber ikke, hvorledes Bredow har kunnet anføre dette, for at bevise det modsatte.

16. At Hebræerne selv skulde have givet os Efterretning om denne Brug hos sine ældste Forfædre, isteden for År at regne efter Måneder (som Bredow S. 19. giver at forstå), vilde være en urimelig Fordring, da allerede Samleren af Skabelsebogen næppe kan have vidst det, og da Tallenes Forandring så tidlig gjorde det, om ikke umuligt, så dog höjst vanskeligt for en dalevende at opdage. Men da det er naturligt, at Hebræernes Tidsregning må have lignet de andre Folkefærds i Oldtiden, og navnligen Ægypternes, der vare så tidlig dannede og i Forbindelse med Hebræerne, og da disse umulig kunne formodes, at have overgået hine i videnskabelige Kundskaber; så er det vist nok en stor Bestyrkelse for Rigtigheden af vor Beregning, at der hos de gamle findes så mange enstemmige og udtrykkelige Vidnesbyrd for, at de ældste Ægypter regnede efter Måneder isteden for År. Ægyptiske Prester selv have berettet dette, i Følge de græske Forfatteres Forsikring. Den ældste Efterretning derom er den, som Platos Tilhører Evdoksos har givet, som er os opbevaret af Proklos til Platos Timæus 1ste Bog S. 31 (33 er en Trykfejl i Bogen), uagtet han ikke selv

vilde indestå for det, med disse Ord: *ει δε και ὁ φησιν Ευδοξος αληθες, ὁτι Αιγυπτιοι τον μηνα ενιαυτον εκαλουν*, ɔ: hvis det end er sandt, hvad Evdoksos siger, at Ægypterne kaldte Månederne År. Diodor fortæller 1, 26. at de ægyptiske Prester regnede 23000 År fra Solens Regjering til Aleksanders Overgang til Asien, da de ældste af Guderne havde regjeret over 1200 År, de senere omtrent 300 År hver; men da dette er utroligt, *επιχειρουσι τινες λεγειν, ὁτι το παλαιον, ουπω της περι τον ἡλιον κινησεως επεγνωσμενης, συνεβαινε κατα την της σεληνης περιοδον αγεσθαι τον ενιαυτον*, ɔ: forsφge nogle (af Presterne) at sige, at i gamle Dage, da man ikke kjendte Solens Gang, indrettede man Året efter Månens Omlφb; ti, vedbliver han, når Året bestod af 30 Dage, var det ikke umuligt at én kunde leve 1200 År.... Noget lignende sige de (Presterne) også om dem, som antages at have regjeret i 300 År, *κατ᾽ εκεινους γαρ τους χρονους τον ενιαυτον απαρτιζεσθαι τετταρσι μησι, τοις γινομενοις κατα τας ἑκαστων των χρονων ὡρας, οἱον εαρος, θερους, χειμῶνος*, ɔ: ti på de Tider bestod Året af 4 Måneder, som svarede til enhvør af de 3 (gamle) Årstider: Vår, Sommer og Vinter; hvorfor også, tilföjer han, Årene hos nogle af Hellenerne kaldes Årstider (*ὡροι*). Plutark omtaler det samme i sin Numa 18de Kap. *Αιγυπτιοις μηναιος ην ὁ ενιαυτος ειτα τετραμηνος, ὡς φασι*, ɔ: Hos Ægypterne bestod Året fφrst af én, siden af fire Måneder, som der si-

ges. Evsebios, Pamfilosses Sön; anføres også af Gjeorg, i den Pariser Udgave S. 40, hos Scaliger i Thesaur. temporum S. 6, i den armeniske Evseb. Venedig 1818, 1ste Del S. 27. at berette det samme. Stedet, som er forvansket, lyder således: *οἱ γαρ αυτοις παλαιοτατοι σεληναιους εφασκον ειναι τους τψ' μηνιαιους τους ενιαυτους, εξ ἡμερων τριακοντα συνεστῶτας, οἱ δε μετα τουτους ἡμιθέοι ὡρους εκαλουν τους ενιαυτους τους ψ' τριμηναιους.* Jeg formoder, at man for *τους τψ'* bör læse *τουτ' εστι*, og for *ψ' τριμηναιους*, *τετραμηνιαιους* eller *τετραμηνους*, hvorved Meningen bliver omtrent den samme, som Diodors, nl. „De ældste iblandt dem sagde, at Årene vare Måner, det vil sige Måneder, bestående af 30 Dage; men de senere Halvguder kaldte Årene, som bestode af 4 Måneder, Årstider (ὡροι)." Svidas anmærker under Ordet *ἡλιος*: *Οἱ μεν γαρ τας ἡμερας ενιαυτους εψηφιζον, οἱ δε τας περιοδους της σεληνης, ἑτεροι δε τους 4 καιρους*, ɔ: Nogle kaldte Dagene År, andre Månens Omløb, atter andre de fire Årstider; med hvilket sidste han vel sigter til Arkaderne.

17. Også de latinske Forfattere omtale denne gamle Regnemåde; f. E. Varro hos Laktàns i *Divinæ institutiones* 2, 13. „*ait enim (Varro) apud Ægyptios pro annis menses haberi, ut non solis per* 12 *signa circuitus faciat annum, sed luna, qvæ orbem illum signiferum* 30 *dierum spatio lustrat.*" Plinius siger også i sin Naturhistorie 7, 49 (48.), efter at have anført Ek-

sempler på Mennesker, som siges at have levet indtil 800 År, „*qvæ omnia inscitia temporum acciderunt; annum enim alii æstate unum determinant et alterum hieme: alii qvadripartitis temporibus, sicut Arcades, qvorum anni trimestres fuere: qvidam lunæ senio, ut Ægyptii; itaqve apud eos aliqvi et singula millia annorum vixisse produntur.*" Censorinus i Bogen *de die natali*, 19de Kap.: „*Et in Ægypto qvidem antiqvissimum ferunt annum bimestrem fuisse; post deinde ab Isone* (*Bisone* ell. *Pherone*) *rege qvadrimestrem factum.*" C. J. Solinus i sin *Polyhistór*, Kap. 3. „*Tunc ergo primum cursus anni perspecta ratio est, qvæ a rerum origine profunda caligine tegebatur; nam ante Augustum Cæsarem incerto modo annum computabant, qvia apud Ægyptios qvattuor mensibus terminabatur, apud Arcades tribus, apud Acarnanas sex*" o. s. v. Augustinus har også et höjst mærkeligt Sted om den gamle Tidsregning, i Bogen *de civitate dei* 15, 12., hvor han udførlig omtaler en gammel Måde, at omregne de adamiske År til virkelige År, således at tí regnedes for ét; man antog nemlig et Slags Uger af 6 Dage, og Kvadrattallet heraf (36) for en Måned, som man kaldte År, hvoraf tí udgöre 360 Dage, hvilket han dog meget misbilliger, hvorpå han tilföjer: „*Ut autem aliter annum tunc fuisse computatum non sit incredibile, adjiciunt qvod apud plerosqve scriptores historiæ reperitur, Ægyptios habuisse annum qvattuor mensium,*

Acarnanas sex mensium" o. s. v. Disse 5 Grækeres og 5 Latineres Vidnesbyrd, hvortil letteligen kunde föjes endnu flere, godtgöre, synes mig, at det i Oldtiden har været et almindeligt Sagn, at Året til forskjellige Tider og i forskjellige Lande har haft forskjellig Længde, og navnlig hos Ægypterne bestået først af én Måned, siden af to; dernæst af fire, og hos nogle Folkefærd, f. E. Akarnanerne, af seks, og jeg ser ingen Grund til at forkaste en så höjst sandsynlig Beretning, der grunder sig på indfødte Presters gjentagne Udsagn, og som aldrig synes at være bleven benægtet eller modsagt af nogen Ægypter. Jeg har med Flid anført Steder, som omtale flere Slags År, end det på én Måned, fordi vi i det følgende skulle finde også de øvrige Slags hos Hebræerne, så nær som det tremånedlige, der heller ikke synes at have været brugt i Ægypten. At de gamle ikke foruden Ægypterne også navnlig tillægge Hebræerne disse Slags År, har sin såre naturlige Grund deri, at de så yderst sjælden omtale dette Folk, og så godt som slet ikke synes at have kjendt det, rimeligvis fordi det ikke var i Besiddelse af nogen betydelig Havn ved Middelhavet, som Josef (i Bogen mod Apion) har udviklet.

18. Aldeles urimelig synes mig den Ytring herom hos Bredow, at han vilde tro, Ægypterne havde haft en sådan Tidsberegning, hvis Efterretningerne vare overensstemmende, men nogle sige én Måned, andre to, andre fire. Derpå

udbryder han S. 21: De ser, hvor ustadigt Sagnet er, og altså hvor billig Mistanken imod dets Sandhed." Hvilken Sætning for en Historiker, som Bredow! De som omtale flere Slags År (som Diodor) ytre jo, at det var til forskjellige Tider, og Plutark siger udtrykkelig, at Året *senere* kom til at bestå af 4 Måneder, εἶτα τετραμηνος, hvilket Bredow selv anfører. „Hvor langt sandsynligere er det ikke også, at man efter År på én Måned har antaget dem på to Måneder, og dernæst på tre eller fire, endelig på seks, inden man udstrakte dem til tolv, så at alle disse Angivelser ere rigtige, kun til forskjellige Tider eller Steder, end at man straks fra 1 skulde have sprunget til 12 Måneder, eller vel endog fra Adams Tid af have regnet efter År på 12 Måneder?!: Det må bemærkes, at der i de varme Lande er næsten intet, som udmærker det tolvmånedlige År for Sandserne, intet som afpæler Grændsen, når de 12 Måneder ere forbi, hvorfor og de gamle Folkefærd begyndte Året til höjst ulige Tider, som endnu er Tilfældet i Østerlandene, hvorimod det er iöjnefaldende, når Månen begynder et nyt Kredsløb. Et År af 12 Måneder kunde derfor ikke lettelig opkomme, uden efter betydelige Iagttagelser over Himmellegemernes Gang, hvorimod Tidens Inddeling i Måneder nødvendigvis allerførst måtte påtrænge sig det rå Menneske, der levede i den fri Natur.

19. Endnu en Omstændighed, som man har anført imod vor Beregning, bör meget mere an-

sés for at bestyrke den, nl. at de gamle Græker, som anføre det omtalte, synes næppe selv at have antaget Rigtigheden. Dette viser nemlig, at de ingenlunde have digtet det, men oprigtig berettet det, som det var blevet dem sagt af de ægyptiske Prester, der unægtelig bedst måtte vide det, skönt de ikke selv begreb Nødvendigheden eller Rigtigheden deraf. Dette sidste var også höjst naturligt hos Grækerne, som kjendte lidet til sin egen Fortid, da de så silde modtoge Skrivekunst og Videnskaber fra Asien og Ægypten, og det hele lange Tidsrum, som Ægypterne og Semitterne betjente sig alene af Billedskrift, synes slet ingen Skrift at have kjendt, så at alt hvad der ligger på hin Side af Kekrops og Kadmus hos dem snarere er Mytologi end Historie, hvilket gælder endnu meget mere om Rommerne. Ikke desmindre finde vi dog iblandt nysanførte Efterretninger, at også de gamle Græker have haft År af kortere Udstrækning end 12 Måneder, ligesåvel som Ægypterne, og selv dette må meget bestyrke Rimeligheden af at også Hebræerne have haft sådanne körtere År.

20. Men det er ikke blot den selv samme Beregning af Tiden, vi forefinde hos Ægypterne, disse have også et lignende Tidsrum i Spidsen af Historien, som ved en lignende Omregning, der dog er foretaget af de gamle selv, bliver ligeså rimeligt og naturligt. Det ægyptiske (hvorom se min ægypt. Tidsr. §. 5-7) indeholder vel kun 9 Personer; men da Noa overlevede

Floden, og egentlig var Stamfader for den ny Slægt, er det ikke upassende at regne ham til næste Tidsrum. De øvrige 9 udgöre da 213 År efter vor Beregning (§. 14.), og de tilsvarende 9 Halvguder i den ægyptiske Historie 214 eller 217, da der ere forskjellige Angivelser. Det sidste er vel det sandsynligste; men Forskjellen af 4 År er dels i denne fjærneste Hedenold höjst ubetydelig, dels kan den være opstået ved en forskjellig Beregning af Månederne, som Solmåneder eller Månemåneder, dels endelig være opkommen ved den forskjellige Måde, hvorpå Slægternes Længde bestemmes, nl. i det hebraiske Brudstykke efter enhvers Alder, da han erholdt sin førstefødte, i det ægyptiske efter den Tid enhver regjerede eller var Hoved for Familien. I den hebraiske Tidsregning er det dog vel rigtigst at udstrække Tidsrummet til Noas Flod; da hans År endnu åbenbare have samme Længde som de foregående.

21. Den babyloniske Historie endelig har et ganske lignende Tidsrum i Spidsen, bestående af ti Personer, og uden Tvivl de selvsamme som de hebraiske, skönt de forandrede eller oversatte Navne, og den overordentlige Mangel på Begivenheder i deres Liv, gör det vanskeligt at bevise deres Enhed. *Adam*, ville vi få Grund til at formode, var ikke den førstes rette Navn, men snarere *Alóros*, som den første Babylonier kaldes; dette er vist ikke sammensat af *El*, Gud, men snarere af det semit. (arab.) Kjendeord *al*,

sat foran det egentlige Navn *Oros*, der måskje rettest forklares af ármen. *ωρ*, Dag, og åbenbare er samme Person som Horos, der også er den første i de ægyptiske Efterretninger. *Set* fik vel blot dette Navn, da han blev sat i sin Broders Sted, han siges ellers af Josef at have lagt Vind på Tapperhed (*αρετή*), så meget at han blev et Mönster for alle Efterkommerne, han er vel derfor den samme som Ægypterne i den græske Oversættelse kalde *Αρης* eller Mars; det rette Navn har vel været *Alasparos*, som er den anden Babyloniers Navn, og synes sammensat af det semit. Kjo. *al*, og det armen. *ασπαρ*, et Skjold, i det mindste have vi også i Norden Konger ved Navn *Dag*, *Skjold* o. desl. *Enos*, den tredie Adamit, skrives på Hebr. אנוש, hvilket ikke blot lader sig læse enóš, *en Mand*, men også Anoviš, og er uden Tvivl, hvorledes det end læses, det samme som det tredie Navn i den ægyptiske Række, *Anubis*. *Maha-lalél*, den femte Adamit, synes ligeledes ikke utydelig at være den selvsamme som den femte Babylonier, Megalaros eller Amegalaros, dannet af med. maha, gr. *μεγας*, *stor*, og svarende til den 5te Ægypter, som på Græsk kaldes *Apollón*. Den sidste, *Noah*, svarer til den sidste Babylonier, Ksisuthros, om hvem det hedder hos Gjeorg og Evseb, at Kronos havde åbenbaret ham i Drömme, at en stor Oversvömmelse skulde ødelægge Menneskekönnet, og befalet ham at opskrive alle Tings Begyndelse, Fremvækst og Ophør, og nedgrave

dette Skrift i Heliopolis eller Sippara (i Følge Ptolemajos beliggende imellem Babylon og Ninive, også kaldet Pantibibla), samt at bygge et Skib, og bestige det med sine Slægtninger og Venner, forsynet med Spise og Drikke, også at tage Dyr og Fugle med sig. Dette gjorde han, og da Vandfloden ophørte, udsendte han nogle af Fuglene, men de fandt ingen Føde og intet Hvilested, og kom derfor tilbage; efter nogle Dage udsendte han atter nogle, som kom tilbage med Fødderne smudsige af Dynd; de tredie Gang udsendte bleve borte, hvoraf han sluttede at Jorden var kommet frem af Vandet. Han åbnede derpå Skibet, gik ud med sin Kone, Datter og Styrmand, og anstillede et Offer til Guderne, hvorpå han forsvandt. De øvrige gik da ud af Arken, og søgte ham, råbende på ham ved Navn, men han svarede dem usynlig fra Luften, at de skulde være gudfrygtige, da han nu formedelst sin Gudfrygtighed gik bort at bo hos Guderne (Diverne?) tilligemed de tre nysanførte Personer, og at de samlede skulde vende tilbage til Babylon, optage Skrifterne i Sippara, og overantvorde Menneskene dem, samt at det var i Armenien de nu vare. De ofrede derpå til Guderne, og vandrede til Babylon, men af Skibet findes endnu Lævninger på de kordyæiske (kurdiske) Bjærge i Armenien, hvoraf man skraber Jordbeg, og bruger til at afvende ondt. Da de nu kom til Babylonien, opbygte de mange Stæder og Templer og gjenoprettede Babylon. Dette

er efter Aleksander Polyhistor, som atter har taget det af Berosos. At for øvrigt denne Noa eller Ksisutros savnes i den ægyptiske Historie, har uden Tvivl sin Grund deri, at Slægten alt tilforn havde delt sig i to Linier, hvoraf den ene var udvandret til Ægypten, så at kun de hebraiske og babyloniske ere alle tí de samme Personer, af de ægyptiske derimod blot de første identiske, uvist hvormange, da Navnene ere aldeles ukjendelige. Ikke desmindre stemme dog de tvende Tidsrum, som nys anmærket, såre nöje overens i Udstrækning. De babyloniske Oldkongers Tid angives vel og, men i såkaldte Sarer *(σαροι)*, hvis Betydning det ikke har været mig muligt at udfinde. De gamle forklare det forskjellig; Dr. Ludv. Ideler antager det i sin *Handbuch der mathemat. u. technischen Chronologie*, 1. Bd. S. 207, ikke usandsynlig for en Måneperiode; men beskriver ikke dens egentlige Udstrækning så tydelig, at man derefter kan omregne de 120 Sarer, som tillægges disse 10 Oldkonger, til noget rimeligt Antal af virkelige År. Jeg skulde næsten tro, at en Sar måtte betyde et År af 24 Måneder, og forklares af pers. سال (sál), *et År*, angelsaks. sæl, *en Tid*, så at de 120 Sarer bleve 240 sædvanlige År, der rimeligvis kunde gå til Jafets eller Sems Fødsel, da Noa til den Tid har været 27 År efter vor Beregning af Tallene i Skabelsebogen. Imidlertid udgives dette ikke for andet end en Gisning, men dette Tidsrum er alligevel, om end denne

Gisning forkastes, så overensstemmende hos de tre Folkefærd, at dets fuldkomne Enhed, især i den hebr. og babyl. Historie, næppe kan betvivles.

22. Hvad Buttmann anfører mod denne Høvdinge-rækkes Pålidelighed, ved at bemærke at den, formedelst Lighed i Kainitternes og Setitternes Navne, synes at være dobbelt i Skb., altså forstyrret, har såvidt jeg skönner aldeles ingen Betydenhed; ti 1) er Enos ikke det samme som Adam; dette bruges som oftest med Kjendeordet, הָאָדָם (ha-adam), Mennesket, hvilket viser det ikke egentlig var et Mandsnavn, men et Fællesord, der brugtes således; Enos derimod sættes aldrig med Kjo., hvoraf skönnes, at det var et oprindeligt Egennavn; rimeligvis blot betegnet med disse Selvlyde i senere Tider, fordi det lignende et bekjendt Ord i Sproget, men ellers egentlig det samme Navn som Anubis; 2) Set måtte i så Fald aldeles bortkastes, uagtet det siges to Gange udtrykkelig, K. 4, 25-26. og K. 5, 3-8., at Set var en Sön af Adam og Fader til Enos; 3) udfordres der Omflytning af Leddene, for at få de Personer, der have lignende Navne, til at svare til hinanden; 4) have den kainittiske Lameks Börn: Jabal, Jubal, Tubalkain og Naama ingen Lighed med den setittiske Lameks, som var Noa; 5) endelig, hvad der er det trösteligste, hvis det end var samme Slægtregister, opbevaret i tvende Sagn, så må dog det i 5te Kap., som er forsynet med Tidsbesemmel-

ser, og er det, hvorpå vi her have bygget, være det rette, efterdi det både i Antal og Orden, såvidt vi kunne se af de enkelte overensstemmende Navne og Beretninger (§. 21.), nöjagtig svarer til det babyloniske og ægyptiske. Sir William Jones anfører i Afhandlingen om de græsk-indiske Guder af Matsya-purána en Historie om Satyavrat, som ligner Noas eller Ksisutrosses såmeget, at det er at formode den er den samme, kun lokaliseret, fordrejet og gjort vidunderlig, hvoraf synes at følge, den er taget af den simple og næsten enstemmige til Tid og Sted bundne babyloniske og hebraiske Fortælling, ikke omvendt. Buttmann og andre have fremdeles bemærket, at der i græske Bøger findes Spor til Enoks Historie, så og til Noas hos Frygerne, der naturligvis sætte Stedet for disse Hændelser hos sig selv. Men da alt dette består i enkelte løse Brudstykker og dunkle Sagn eller sildige Mindesmærker, uden nogen rimelig Tids- eller Stedsbestemmelse (f. E. Ararat lægges ved denne Lejlighed udtrykkelig i Frygien), ser jeg heri intet andet end Lævninger af Familiesagnet, som f. E. Jafet kan have bragt med sig til Frygien, hvor han rimeligvis nedsatte sig, da han upåtvivlelig ligeså lidet som Noa er vendt tilbage til Babylonien, hvilket måskje ligger i den babyloniske Efterretning om Styrmanden, som blev tilbage hos Guderne. Alt dette og deslige tjener da snarere til Bestyrkelse for den historiske Rigtighed af Grundfortællingen, end til i nogen

Måde at rokke den eller den derpå byggede Tidsregning.

23. Alle Indvendinger, som pleje at göres mod denne Beregningsmåde af Tidsbestemmelserne, synes höjst ubetydelige, og bortfalde af sig selv ved nærmere Betragtning. Den sædvanligste er den allerede af Augustin de civit. dei 15, 12. fremsatte, at Adamitterne således komme til at gifte sig for tidlig. Men dette synes kun så, fordi man har forsömt at rette Tallene, ti der findes jo selv samme Misforhold imellem de store Tal: det er f. E. ligeså urimeligt, at en Mand, der lever 895 År, skulde avle Börn i sit 65de, som at én, der lever 75, skulde begynde dermed i 5te eller 6te. Forholdet er jo det selv samme, hvilket og *J. Jackson* har bemærket i chronol. Antiqvities 1, 50. 51. 58., uden dog derved at være bragt på Spor efter Nødvendigheden af de 100 Års Omflytning. Kun de store Tal have hindret de Lærde fra at indse Urigtigheden. Tilbageflytningen af de 100 År er altså lige nødvendig, hvad enten man antager de 895 for År eller for Måneder, såfremt Naturens Orden ikke ganske er bleven forandret, hvilket vilde forudsætte en forandret Organisatsion, eller en Omskabelse af Mennesket; ti det er bekjendt nok, at ikke blot Menneskets, men ethvert levende Væsens, Modenhedstid står i et vist Forhold til dets sædvanlige Livstid, og det er visselig en stor Urimelighed, at antage sådanne Spring i Naturen, som det, at Mahalalél avlede Börn i sit

65de, men hans Sön, Jared, først i sit 162de År, altså en Forskjel af 100 År imellem to efter hinanden følgende Slægters Modenhedstid! Af noget så håndgribelig urigtigt kan slet ingen Indvending tages, imod hvad der stemmer overens med Naturens Orden.

24. En anden Indvending undrer mig end mere, at J. D. Michaelis har kunnet fremsætte, og *E. F. C. Rosenmüller* endnu i tredie Udgave af sin Forklaring over Mose Bøger 1821 gjentage, nemlig „at der ikke gives nogen Grændse, hvortil man kunde regne Årene for Måneder, da Oldfædrenes Alder aftager gradvis lige til Abraham." Det er jo ikke sandt! igjennem alle disse 10 Led er jo Alderen den samme, nl. omtrent 900 År, og navnlig Noa 20 År ældre end Adam! Ligeledes i Tiden, da disse Personer bleve Fædre, gives vel adskillige gruelige Spring på 100 År, men ingen regelmæssig Aftagelse: i Følge den hebraiske Tekst bleve Adam og Set Fædre, da de vare over 100 År; men Metussalem og Lamek, da de vare over 180! og selv i Følge de 70 Fortolkere fik Adam sin tredie Sön, da han var 230 År, men Noa sin tredie da han var 500! Hvorledes kan man da her tale om nogen gradvis Aftagelse? Denne Indvending må jo da, i det mindste hvad dette Tidsrum angår, ligefrem bortfalde, som grundet på en falsk Sætning.

25. Betydeligere kunde det synes, at der Kap. 7, 11. angives, at Floden er begyndt „da Noa var 600 År gammel, i den anden Måned på den

syttende Dag i Måneden," og atter i Kap. 8, 4. 5. 13. 14. bestemmes hvad Måneder Vandet faldt, og Jorden kom igjen til Syne. Ikke desmindre beviser dette ingenlunde, at man i de ældste Tider har kjendt det virkelige År, og forstået שָׁנָה om samme, men kun, at Skabelsebogen er sammenskreven af forskjellige Brudstykker, forfattede til forskjellige Tider, hvilket Eichhorn og andre tilstrækkeligen have lagt for Dagen. Man begriber da, at den første Sætning, hvor der tales om de 600 År, er taget af det Brudstykke, hvortil Kap. 5 hører, og de Steder, hvor der nævnes Måneder, af et andet langt nyere, forfattet til en Tid, da ingen mere vidste, hvorlænge Noa havde været i Arken. *K. D. Ilgen* har også i sit Verk: *Die Urkunden des Jerusalemischen Tempelarchivs*, 1. Th. (Halle 1798) netop delt dette Vers (7, 11.) imellem to Brudstykker, skönt ikke saaledes som jeg vilde dele det, da han ligeså lidet som Eichhorn har bemærket at Tidsregningen er forskjellig, en Omstændighed, som der unægtelig ved Brudstykkernes Adskillelse også burde tages Hensyn til.

26. Prof. *A. H. C. Gelpke* har derfor i Bogen: *Über das Urvolk der Erde*, S. 6, gjort sig skyldig i en meget overilet Slutning, når han mener: „det følger heraf, at Noa har kjendt Solårets Længde, da han just blev 365 Dage i sin Ark. Han gik nemlig derind den 17de Dag i 2den Måned, og derudaf næste År den 27de i samme Måned, efter at have været der 1 År og

11 Dage, men da man den Gang regnede efter Måneår på 354 Dage, så udgör det hele (354 + 11) just 365 Dage. Skb. 7, 11. 13. og 8, 14. 18." Hvad der følger heraf er meget mere, at, da det sidste Brudstykke, hvoraf dette Sted er taget, blev forfattet, eller måskje rettere, da Skabelsebogen blev sammenskreven, og disse Udtryk indskudte, for at indprente Læserne Årets virkelige Længde, har man kjendt Solåret, og herved villet hellige det; men det torde således blive Moses, eller en endnu senere, og ikke Noa, som først blandt Israeliterne kjendte denne Tidsinddeling; hvilket gör en såre betydelig Forskjel. Bredow antager i Untersuchungen, S. 8, at Mose Bøger først ved Davids Tid ere ordnede, skönt den første Halvdel af Skabelsebogen vel alt i Moses Tid kan have været til som Folkesagn. Prof. Gelpke må derfor vel sige S. 7: „Da det nu er klart af Efterretningerne om Noa og hans Efterkommere, at de slet ingen Indsigter havde i Stjærnelæren, hvorledes er da Noa kommen til Kundskab om Solårets Længde, hvortil der udkræves en nöjagtig Iagttagelse af Solens Gang i flere År med kunstige Redskaber?" Men enhver indser, at Svaret bliver langt anderledes, end denne Forfatter har tænkt.

27. Endnu en Tvivl have vi her at løse, som Anmælderen af Prof. *Henslers Bemerkungen über Stellen in den Psalmen und in der Genesis* har fremsat udførlig i *Eichhorns algem. Bibliothek der bibl. Litteratur* 4. Bd. S. 103-111.

Prof. Hensler havde søgt at bevise, at Arene ikke fra først af havde samme Udstrækning som nu; men fra Adam til Abraham kun indeholdt 3 Måneder, fra Abraham til Jakob 8 Måneder. Anmælderen tilstår, at han har udført sin Gisning med stor Lærdom og Skarpsindighed, men *önsker* ikke, at Verdens Alder för Kristi Fødsel således skal göres 1000 Åar kortere, end sædvanlig. Kulturen går langsomt frem, siger han; i Menneskehedens Barndom vidste man ikke at tælle, allermindst talte man sine År. De første Slægter kunde ikke vide sin Alder, med mindre det første Par straks ved sine Börns Fødsel havde beregnet Tiden, og siden tilkjendegivet dem den, hvilket er usandsynligt, og, om det var skjet, hvorledes skulde da Efterkommerne have husket de mange og store Tal igjennem en lang Alder: kort, han indser ikke hvorledes en bestemt Tidsregning kan udføres lige fra Verdens Skabelse. Han indrömmer fuldkommen, at de ældste Mennesker ikke straks regnede efter Måneår eller Solår, så og at den ældste Fortælling ved שָׁנָה vilde angive et andet Tidsmål; men den, som samlede Bogen, tænkte sig vel dog egentlige År derved. Det er ham også *ligegyldigt,* om man antager שָׁנִים for egentlige År eller kortere Antal af Måneder; den nöjagtige Sandhed erfare vi dog ikke." Alt dette er ganske rigtigtladende, på den sidst anførte Ytring nær; ti det er ingenlunde ligegyldigt, hvad en vigtig og i sit Slags eneste Forfatter

mener med sine Ord, om vi end ikke deraf oplyses om store Hemmeligheder. Men al den øvrige Vanskelighed hæves, ved at bemærke at Adam ingenlunde var det første Menneske på Jorden, eller samtidig med Verdens Skabelse; men synes kun så i den mosaiske Fortælling, fordi Samleren ikke fandt noget at indskyde imellem Skabelsesmyten og den ældste Historie, men, som Eichhorn siger, sammenskrev hvad han forefandt, uden at skjelne eller dömme efter den nyere Kritik, hvilket vel og kan tilgives ham; måskje og fordi det Navn, Sagnet tillagde ham, nemlig Mennesket, efterat hans rette Navn var forglemt, lettelig kunde give Anledning til en Forveksling med det førstskabte, som Myten om Skabelsen ikke heller kunde tillægge andet Navn. Således finde vi også, ikke blot hos vore egne Forfædre, de gamle Nordboer, men hos Rommere, Grækere og vel hos alle andre Folkefærd, den ældste Historie umiddelbar at afløse Fabellæren, og være sammenvævet dermed; men deraf følger ingenlunde, at den er falsk eller uforklarlig, og ikke værd at begrunde. Allermindst bör denne Forestilling anvendes på den mosaiske Beretning, da det her ikke gælder et enkelt Folks, men hele Menneskekönnets ældste Historie.

28. At Adam, som i sit 28de År avlede sin tredie Sön Set, og døde i sit 78de, skulde være det første Menneske, som Gud umiddelbar skabte af Jord, er vist nok en Forestilling, der må

bortfalde ligeså vel ved den historiske som ved den filosofiske Undersøgelse. Just fordi vi vide dette om ham og hans Börn, kan han ikke være den første; ti mange Slægter måtte gå hen, og det første Menneskes Navn, om det havde noget, være begravet i evig Forglemmelse, længe för vor Art kom så vidt i Erfaring af Naturens Særsyn og Betragtning derover, at dens Sprog fik Ord til at betegne Tidens Dele, og dens Nysgjerrighed blev spændt på at bemærke Tidens Flugt, samt Lysten hos den blev opvakt til at overlevere Efterslægten de gjorte Bemærkninger. Ja hvor mange Hundredår mon man ikke har ladet sig nöje med (hvad Almuesmanden endnu ofte bruger), at bestemme, det eller det indtraf straks för de eller de bleve gifte, kort efter det eller det Hus blev bygt, den Gang den stærke Vinter var o. s. v. Og hvorledes var det muligt, at slige Sagn kunde fastholdes og udbredes, og Erindringen opbevares, för en betydelig Del af Jorden var beboet, og en Naturomvæltning, en Vandring, et Slag eller et Forlig fandt Sted, der kunde være vigtigt for en hel Stamme eller Horde? Da først rejste man en Sten over Helten til et Minde, da holdt man et Offergilde med hinanden til Venskabs Pant, og Guden, som tillige med begge Parter nød af samme Offerdyr, var Vidne til den svorne Ed. Men hvor mange af slige Stene ere ikke blevne ligeså betydningsløse siden, som de vare förend de bleve oprejste, og hvor mange slige

Offergilder eller Hændelser, hvorefter man længe bestemte hvad man vilde erindre, ere ikke igjen forglemte, og afløste af andre nærmere, altså vigtigere, förend Skrivekunsten blev opfunden, og anvendt til at understøtte Hukommelsen i Oldsagnets Opbevarelse og Mindestenens Forklaring? Hvor lang Tid må der ikke da have været imellem det første Menneske og Adam, hvis Fødsels- og Dødsår, og hvis Kone og Börn vi have Efterretning om?! Hertil kommer den historiske Erfaring, at der gives andre Folkeslag, f. E. Ægypter, Babylonier, Inder og Kineser, hvis Oldsagn gå ligeså langt eller længer tilbage i Tiden, uden at nævne Adam, og hvis ældste Historie (menneskelig talt) dog har ligeså store Fordringer på Ægthed og Troværdighed som den hebraiske, der, som vi allerede have set, i de ældste Tider ingenlunde er fri for Dunkelheder og Vanskeligheder i den Grad, at mange af de Gudlærde selv have opgivet Håbet om at forsvare den, som virkelig Historie. Denne Omstændighed synes at vise, at Ægypten, Babylonien, Persien, Indien og måskje Kina alt have været beboede, skönt vel ikke folkerige, på Adams Tid; dog herom mere i det følgende.

29. Men Adams Historie i Skabelsebogen røber tydelig ved sit eget Indhold, at han langt fra ikke har været det første Menneske, a) Kap. 4, 2. hedder det om hans to første Sönner, at „Abel blev en Fårehyrde, og Kain blev en Bonde." Hvorledes lader dette sig tænke om

det første Menneskes Börn? Hvilke Forberedelser og Opdagelser udfordres der ikke, för Hyrdelivet og især Agerdyrkningen kunde opstå? För man kunde bruge Ulden måtte man vel have en Ten, og forstå at spinde, og Melken, som næst Ulden synes det naturligste at benytte, måtte man vel have noget at malke og gjemme i, ti hvad Kødet og Skindet angår, synes det vist nok langt naturligere for de første Mennesker, at forsøge at indhente et Lam eller Får i Løbet, eller se til at ramme det med en Sten eller afreven Gren, end at falde på at tæmme og pleje det, for at kunne rive det ihjel, samt flå Skindet af det, og æde Kødet ved en anden Lejlighed. Ja for blot at kunne tæmme et Får, måtte man vel have Bånd til Töjr eller Hilde, og en betydelig Del Erfaringer. Dette gælder, som enhver ser, endnu langt mere om Agerdyrkning, hvor simpel og rå man end vil forestille sig den. Naturen selv synes også at udpege Jagten som den første betydelige Næringsvej, såvel som Tidsfordriv og Sikkerhedsmiddel for Menneskeheden, da Bær og Træfrugter alt den første Vinter eller Regntid måtte svigte. Der må derfor vist nok tænkes mange Slægter hendøde, för man dyrkede Jorden, og røgtede Kvæget. Ej heller kan Fortællingen om Kain og Abel ganske betragtes som Allegori, da det ses af Historien, at Abel virkelig ingen Efterkommere fik, at Kain virkelig blev straffet for sin Ugjerning, ved at måtte udvandre, og miste sin Førstefødselsret,

som gik over til Set, der blev Hoved for Familien.

30. b) Og nu denne Kains Udvandring til Landet Nod og Anlæg af Staden Hanoch, som berettes Kap. 4, 16. 17. Hvis Adam og Eva foruden Abel havde 10 Börn, som alle levede og igjen havde hvert Par 10 Börn, som levede, så vilde dette i tredie Led kun udgöre (2 + 10 + 50 =) 62 Mennesker ialt, hvorledes skulde da den første af den anden Slægt, som oven i Købet skiltes fra Familien, kuude anlægge en By, at give Navn efter sin ældste Sön, og altså formodentlig bestemme til hans tilkommende Residens? Han kunde jo næppe have et eneste vokset Menneske uden sin Kone til Indvåner i den By, især da det i Følge Fortællingens Gang synes at være foregået kort efter Abels Drab, og förend Set var fuldvoksen; ti født har han vist nok været, men måskje erholdt et andet Navn (4, 25), da han blev indsat i sin Broders Rettigheder. Alt dette røber vistnok tydelig, at der have været mange flere Mennesker på Jorden end Adam og Eva, og at Adamitterne rimeligvis kun have udgjort den herskende Familie.

31. c) Beskrivelsen over Paradis, hvorfra Adam selv med sin Hustru var udvandret, så dunkel som den er, viser vel dog også, at man på hans Tid har kjendt Floderne Evfrat og Tigris, samt en betydelig Del mere af det senere Vestpersien, da man ellers ikke vilde have benævnet

disse Floder, eller bevaret deres Navne i Sagnet. Der ses nemlig ingen Grund, hvorfor Stedernes Navne mer end Personernes skulde være senere indskudte eller tilsatte. Allerede dette viser at Jorden en rum Tid för Adam må have været beboet af Mennesker; da imidlertid denne Materie, som den ældste Lævning af Jordbeskrivelse, har så megen Deltagelighed, og Meningerne derom ere så delte, at den må behandles noget udførligere; har jeg anset det rigtigst at opsætte den til Slutningen af denne Afhandling, for ikke her at afbryde Tidsregningen og Grundene for dens Rigtighed.

32. Adam har da rimeligvis været en stor Familiehøvding, hvis Herkomst man ikke kjendte, den ældste man vidste at nævne, da Sagnet blev opskrevet, eller, måskje rettere sagt, ikke vidste at nævne, og derfor gav Navn af *Mennesket* eller Manden. Muligen har han været Óannés, der af Berosos beskrives som et fornuftigt Dyr, halv Menneske og halv Fisk, der i det første År (af den babyloniske Konges, Alorosses Regjering? andre sige senere) kom op af Havet (den persiske Bugt) til Babylon, og lærte Babylonierne Skrivekunst og Videnskaber og andet henhørende til det borgerlige Livs Indretning. Der vare nemlig den Gang mange Mennesker i Landet, da fremmede havde nedsat sig i Kaldæa *(αλλοεθνων κατοικησαντων την Χαλδαιαν)*, men de levede uordentlig ligesom de vilde Dyr. Muligen også (og det er vel rimeligere) var han

den første babyloniske Konge selv, og således Alóros eller, som han kaldes af Ægypterne, Hóros, hans rette Navn *). Fortrængt af en mægtigere fortörnet Fyrste, eller, om man vil, skræmmet af en usædvanlig Naturbegivenhed, har han forladt sit smilende Fædreneland i Eden ved Tigris, og er bleven Stamfader for tvende Folkefærd, eller rettere for de regjerende Familier over tvende Folkefærd, det ene agerdyrkende, det andet et Hyrdefolk: det første, der udmærkede sig ved Opfindelser i de mekaniske Kunster, mod Østen i Landet Nod med Hovedstaden Enok, höjst rimelig i Susiana eller Chúzistán, hvor Ptolemajos lægger Staden Anúchtha **); det andet, blandt hvilket Set (i Følge Skb. 4, 26) synes at have stiftet eller ordnet den ældste bekjendte Gudsdyrkelse, måskje i Babylonien. Det synes nemlig som om Adam, der bragde Religion og Dannelse med sig fra Syden, fandt Vanskeligheder ved at lære og styre den

*) Prof. A. Gamborg har også antaget Adam for den samme som Ægypternes Horos, se hans *Nysa*, Kh. 1790. 8. S. 60 og 61. Det torde nemlig være tvivlsomt, om Hóros bör antages for at have levet i Ægypten, eller rimeligere blot at have været den ældste menneskelige Stamfader til de første ægyptiske Konger, se min æg. Tidsr. §. 5.

**) Da Staden Enok, egentlig *Xanókh*, beskrives at ligge *foran Eden (κατεναντι Εδεμ)*, hvilket, som vi siden skulle se, betyder *vesten for*, og Anúchtha sættes i det sydlige Chuzistan, så giver dette Grund til at formode, at Eden har været østen for Shat-el-Arab.

vilde Mængde, han nedsatte sig iblandt, og hvis Sprŏg han vel ikke ret kunde tale, samt at det var Religionssplid, der bragde Kain til at dræbe Abel, da hans Forbitrelse udtrykkelig siges at være opstået over en Ofring; at derfor Set, som var født i det ny Fædreneland, og forstod Sproget, har fundet det nødigt at fastsætte Jehovas Dyrkelse nöjere. Denne hans Religion have Efterkommerne ved en anden stor og forbavsende Opfindelse, eller dog dens Anvendelse, gjort gældende i Landet, nemlig Skrivekunsten, dog ikke Bogstavskrift men Billedskrift. Begge disse Ting synes mig at ligge i Sagnet hos Josef (den jød. Oldhistorie 1, 2, 3), at Adamitterne efter Kains Udvandring levede samdrægtig og lykkelig, at Set især lagde Vind på Dyd eller Tapperhed *(αρετη)*, og udmærkede sig så meget, at han blev et Mönster for alle Efterkommerne, at disse snart udtænkte Læren om de himmelske Ting og deres Indretning, samt for at bevare det udfundne for Efterslægten, oprettede to Støtter, hvorpå de indgravede det, den ene af Teglsten, den anden af naturlige Stene, hvilken (siger Josef) er til endnu i det siriadiske Land (Syrien?). Dette kunde en Forfatter som Josef umulig skrive, hvis det ikke på hans Tid havde været et almindeligt Sagn, og dette Sagn synes mig, hvad man end vil dömme om Støttens Tilværelse i hans Tid, at indeholde den simple Sandhed, at Billedskriften er opfunden i dette Tidsrum, eller dog første Gang brugt på offent-

lige Mindesmærker af Adamitterne, hvilket og stemmer overens med mange andre gamle Sagn, såsom det om Oannes, det om Enoks Bog, det om Ksisutros, som opskrev Efterretninger om Oldtiden o.s.v. og nedgrov dem i Byen Sippara, hvor de siden fandtes efter Floden; så og med den historiske Erfaring, at denne Opfindelse ved Tidsrummets Slutning allerede var indført i Ægypten, og med Pliniusses bekjendte Udsagn Hist. natur. 7, 57. *Literas semper arbitror Assyriis fuisse - - - ex quo apparet æternum literarum usum.* Dette gör os begribeligt, hvorledes Adamitternes Alder, skönt udtrykt i så store Tal, kunde opbevares så nöje, indtil den gik over i de gamle Bøger eller Mindeskrifter, hvoraf Skabelsebogen er sammensat; men viser vist nok tillige, at man i dette Tidsrum befinder sig langt fra Verdens og Menneskets Skabelse, ja at Menneskene alt ved dets Begyndelse havde opdaget Ilden og måskje et eller andet Metal, sikret sig Tilfredsstillelsen af de første dyriske Nødvendigheder, og gjort store Skridt til Dannelse og det borgerlige Livs Indretning, samt åbnet Vejen til udødelige Opfindelser, hvilket endog følger deraf, at der i Noas (den tiende Slægts) Tid kunde oprettes et Kongerige i Ægypten, stiftes en såre kunstig Religion, og indføres Presteorden og Billedskrift.

33. Der synes også i Adamitternes Navne at findes Spor til to grundforskjellige Sprog, det ene af japetisk, det andet af semittisk Æt, navnlig Persisk og Hebraisk. De Forklaringer, som

gives i Skabelsebogen af det Hebraiske, ere nemlig ingenlunde tilfredsstillende, som allerede er bemærket af mange Lærde; skönt det er naturligt nok, at de fremmede Navne dels ere oversatte, dels ved den mundtlige Udtale af et semittisk Folk, forandrede til mere eller mindre Lighed med Landssproget. Den rette Udlédelse af Persisk eller Indisk må ellers vist nok være dunkel, såvel herfor, som fordi vi på enkelte Ord nær ikke kjende det persiske længer tilbage end til det 9de eller 10de Hundredår efter Kristus; jeg vil derfor kun anføre *Tubal-kain*, som Gesenius i sin hebr. Handwörterbuch 1823. udleder af det Persiske, og *Mahalalel*, som, hvorvel det åbenbar er henført til en semittisk Rod, dog oprindeligvis turde være sammensat af det oldpersiske og sanskritske *maha*, stor, da det svarer til den babyloniske Oldkonge *Megalaros* eller *Amegalaros* hos Berosos, som klarlig synes at indeholde den græske Rod *μεγα*, stort, *meget*.

34. Det siges også næsten med klare Ord i Bibelen selv (6, 2. 4.), at der vare flere Mennesker end Adamitterne, og ligesom af et andet Slags, en anden Æt. Vel sandt, at Udtrykket *Guds Sönner* (egentlig *Elohernes Sönner*) kan modtage flere Fortolkninger, men den naturligste og rigtigste Mening af den gamle Tekst finder man ofte i de 70 Fortolkeres Oversættelse, der er så gammel, og forfattet af fødte Jøder. Der hedder det da udtrykkelig og lige efter

Tekstens Ord: „Der vare Jætter *(γιγαντες)* på Jorden i hine Dage, og derefter (skjede det), at *Guds Sönner* giftede sig med Menneskenes Døtre, og de fødte dem (Börn). *Disse vare Jætterne, som vare til fra Arilds Tid (οἱ ἀπ' αἰωνος), de navnkundige Mennesker.*" Jeg skönner ikke hvorledes Udtrykket *Guds (Elohernes) Sönner* endnu efter denne Forfatterens udtrykkelige Forklaring, har kunnet misforstås om Engle, om himmelfordrevne Titaner (Djævle), om Øvrighedspersoner, om Frafaldne og om jeg véd ikke hvad. Mig i det mindste er det klart, at her tales om den gamle Befolkning, som Adamitterne boede iblandt, og indgik Ægteskaber med, aldeles ligesom i det gamle Norden efter Odins Indvandring. „Da var der en stor Forblandelse af Folkene (siger Hervararsaga), Riserne toge sig Kvinder fra Mannhejm, men somme giftede sine Døtre did." Dette synes at være den rimelige Mening af Fortællingerne om Adam og Eva, om Kain og Abel, om Set og hans Efterkommere (Skb. 2, 4. — 5, 32.), for såvidt de betragtes som historiske Myter.

35. Man kan også meget bekvemt jævnføre Skriftens Elohim eller Eloher, et Ord som egentlig betyder *Guder*, med Diverne i den ældste persiske Historie, hvilket jeg også finder antaget uden videre af v. Hammer i Wiener Jahrb. 9de Bd. S. 9. *). Vel omtales Diverne

*) Det er dog vist nok en Overdrivelse, når v. Hammer sst. anser endog *Titanerne* for de samme som

som onde Væsener, men deres Navn *Div* er vel dog det sanskritske *devah*, gr. *θεος*, *διος*, lat. *deus*, *divus*, og at de udgives for onde Ånder, betyder vel blot at de vare Fjender af Mederne, og hårde Halse at stride med. De have vist nok været et Folk, med hvilket Mederne førte Krig, og uden Tvivl Assyrierne eller Elymæerne, snarest de sidste; ti dette Navn forekommer mig dannet af אֱלֹהִים (Elohím), således at man først har tilföjet Stedsendelsen ה- (áh), ligesom man af כַּשְׂדִּים (Kasdím), Kaldæer, har dannet כַּשְׂדִּימָה (kasdímáh), *γη Χαλδαιων*, Kaldæa, og siden af dette *Elohimah* atter dannet det græske *Ἐλυμαΐς*, *Elymais*, og *Ἐλυμαιος*, *Elymæer*. Dette synes mig i det mindste rimeligere end Udledelsen af Elam (*Ἐλαμ* Skb. 10, 22.), som Josef har gjort til *Ἐλυμος*, fordi han har mærket, det ellers ikke vilde passe. Hertil kan föjes, at *Jehova* eller *Jova* vel er det samme som det isl. *jöfur*, en Konge, og at *Jehova Elohím* således stundum turde blive at forklare *Divernes Høvding* eller *Elymæernes Konge* *).

Diverne. Mig i det mindste forekomme de snarere at være Semitterne eller egentlig Adamitterne, ligesom Giganterne i den græske Fabelhistorie med Rette kunne sammenlignes med de senere Noakider eller egentlige Semitter, og Giganternes Himmelstorm synes at være en Lævning af Sagnet om Tårnbygningen i Babel.

*) Jehova Elohim scheint damals der *Præses der Elohim* gewesen zu seyn. Gabler til Eichborns Urgeschichte 2^{det} Bd. S. 18.

Hvis dette bifaldes, vil man finde det höjst rimeligt, at Eden, hvor den adamiske Jehova Elohim herskede, har ligget i Elymais, hvilket vi også ovenfor (S. 46. Anm. 2) af en anden Grund have fundet sandsynligt. Elymæerne have ellers uden Tvivl tidlig udgjort flere Stater, da de af nogle gamle Forfattere sættes vesten for Mederne og sönden for Assyrierne, men af andre langt sydligere ved den persiske Bugt. De have vel udgjort den oprindelige Befolkning i hele Landstrøget mellem Tigris på den ene Side og Medien og Persien på den anden, og rimeligvis været af samme Æt som Assyrierne og måskje Armenierne. For øvrigt synes disse Elymæer (eller Diver) at have været det allertidligst dannede Folk, og alle sine Naboer overlegne i Kundskab og Magt, hvortil Opdagelsen af et eller andet Metal i Bjærgene lettelig kan have givet Anledning. Deres Overlegenhed i Dannelse synes man berettiget til at slutte deraf, at Adamitterne opnåede så stor Anseelse i Babylonien, så og af Historien, at nogle af den mediske Konge Tahmuras i Begyndelsen af næste Tidsrum fangne Diver reddede Livet, ved at lære denne Fyrste, som havde besejret dem, at skrive endog fremmede Sprog. (Se Sir John Malcolms *Hist. of Persia* 1ste D. S. 15. og v. Hammer i *Wiener Jahrb.* 9, 9). Om endog Tahmurasses Fader, Husheng, har forstået at skrive sit eget Sprog, så er dette dog vel et Par Hundredår senere, end Sets Efterkommere havde anvendt Skrivekunsten på

de af Josef omtalte Støtter, og disse havde uden Tvivl erholdt denne Kunst af Eloherne, der i enhver Henseende vare dem overlegne. Om derfor end den oldpersiske eller mediske Historie og Religion er vandret fra Østen mod Vesten, som v. Hammer påstår (anf. St. S. 7), så er det dog vel overdrevet at antage, al Dannelse skulde have gået samme Vej. Om Oannes end ikke var Adam selv, så kom han dog i det mindste ikke fra Baktrien. Mig i det mindste forekommer det, som om Elymais var Stamsædet for den menneskelige Dannelse, der med Adamitterne udbredtes til de siden såkaldte Semitter og Ægypter, men først med Noakiderne til Fryger og Meder, endnu senere fra disse til Inderne.

36. Det må endnu bemærkes, at denne Sætning, at der gaves Mennesker, ja forskjellige Folkeslag for Adam, Sets Fader, slet intet har at göre med Spörgsmålet, om Menneskekönnet nedstammer fra ét eneste Par, eller hver Folkeæt har haft sin særskilte Oprindelse? Hin Sætning er historisk, hvorfor jeg også især ved historiske Omstændigheder af Adams og hans Families Liv, såvidt slige kunne opsamles, og ved Slutninger deraf har søgt at göre den rimelig. Dette Spörgsmål hører derimod aldeles Mytologien til, eller bliver af sig selv mytologisk, såsnart man vil behandle det historisk; ti da intet Folkefærd var Vidne til sin egen Stamfaders Skabelse, endnu mindre til andre Menneskeæt-

ters Oprindelse, især i en fjærn Verdensdel; og da intet historisk Sagn kunde opstå, förend mange Slægter vare hendøde, og Folkemængden i en vis Egn havde tiltaget betydelig, en Stamme havde dannet sig, og et Sprog var udviklet: så kan intet derom vides historisk, men alt hvad der fortælles, må være tom mytologisk Spekulatsion, som det ikke synes Umagen værd i vore Dage at forsøge. Alt hvad derom fornuftigvis kan væntes oplyst, må hentes fra Naturhistorien. Gelpke, som også antager Foradamitter, har forsøgt på begge disse Veje, af Fabellæren og Naturbetragtningen, imod Ballenstedt at bevise Nedstammelsen fra ét eneste Par i andet Afsnit af ovenanførte Bog; men såvidt jeg skönner med ingen af Delene været heldig. Det historiske Bevis har ikke lykkedes ham, fordi Tingen, som sagt, ikke kan bevises historisk, da ethvert Folks Historie eller Fabellære er alt for uhyre langt fra Menneskehedens Oprindelse. Han beråber sig på den persiske eller mediske; men den går vel næppe længer tilbage end til Noa. Af Naturbetragtningen er hans Hovedsætning, som det synes, at den organiske Materie, som fandtes i Jordskorpen ved forskjellige Forbindelser efter en vis Dannelsesdrift har frembragt de forskjellige Planter og Dyr, omtrent som endnu Smådyr (Insekter og Orme) synes at frembringes af sig selv, når visse Materialier forbindes under behørige Omstændigheder. Men dette taler imod hans egen Pästand; ti da de samme

Orme og Insekter frembringes af de samme Materialier i forskjellige Lande, så måtte også, synes mig, Materialierne til Mennesker kunne forbinde sig til virkelige Mennesker i forskjellige Lande. Jeg ser ingen Grund, hvorfor man skulde antage, at slige Materialier blot befandt sig på ét eneste Sted i Jordskorpen, eller at den guddommelige Villie, som han også forudsætter, hvis de befandtes på flere, blot skulde lade dem udvikle sig på ét. Men jeg er for øvrigt langt fra at ville påstå nogen af Delene; da det, i hvad man antager, umulig kan blive nogen historisk Sætning.

37. Når Noa regnes med til det adamiske Tidsrum, som synes rettest i den hebraiske Tidsregning, må vi endnu her omtale Myten om Syndfloden, som ligeledes er historisk og meget lærerig. Den synes at tilkjendegive, at et stærkt Regnskyl, og Sneens måskje deraf forårsagede Optøen på de armeniske og assyriske Bjærge om Foråret, uden Tvivl ledsaget med en stærk og vedholdende Söndenvind, som hindrede Vandets Afløb, har forårsaget en frygtelig Oversvömmelse i de lavere Egne, hvorved den hele herlige Slette af det armeniske og mesopotamiske Lavland er bleven sat under Vand, og en stor Del af Befolkningen, navnlig den adamiske Stamme, omkommen så nær som Noas Familie (8 Mennesker), der bjærgede sig på en stor og bedækket Båd; men hvorved man dog ingenlunde må tænke sig Persien, Elymais, Babylonien, Assyrien,

Armenien, Lille-Asien, Syrien, Ægypten o. s. v. affolkede, skönt vel Assyrien, Elymais og Babylonien, eller overhovedet Omegnen af Evfrat og Tigris, kan have lidt en Del ved Vandets Stigen i Floderne. At en stærk Söndenvind har blæst, sluttes deraf, at Vandet kundé stige så höjt, og at Arken drev mod Norden, og ikke med Strömmen blev skyllet ud i den persiske Bugt. Men at hele Menneskekönnet langt fra ikke (ligeså lidet som Fuglene og de øvrige Dyr uden for Arken) er omkommet i Floden, som det på digtersk og mytisk Vis beskrives i vor Tekst, skönnes deraf, at straks i tredie eller fjerde Led nævnes Babel, Ninive og andre store Byer i Assyrien, samt de kananittiske Stammer, navnlig Sidon, så og Ægypten o. s. v.; og af det udtrykkelige Sagn hos Nikolaos fra Damask, som Josef har opbevaret 1, 3, 6., nl. „at mange toge sin Tilflugt til Bjærget, og bleve reddede der, samt at én kom sejlende i en Kasse, og landede höjt oppe på Bjærget, hvilken vel turde være den, som Jødernes Lovgiver, Moses, omtaler." En Omstændighed, som anføres i Skb. 9, 20. fgg., sætter det, synes mig, uden for al Tvivl, at Fortællingen om Noas Flod og hans Redning i Arken og Landing på Ararat (i Armenien) er historisk Sandhed, nl. at han straks efter Floden opfandt Vinens Dyrkelse, og kjendte ikke tilforn dens berusende Kraft; ti Gjeorgien og de omliggende Egne er just det Land, hvor Vinen vokser vildt, hvilket jeg selv har set, og vel det

eneste Land i Verden, hvor dette er Tilfældet. Det er derfor höjst rimeligt, at Noa hos Armenierne har fået (törrede) Druer at smage, og som den der kjendte Jordens Dyrkelse fra sit Fædreland af, straks er falden på at forplante Væksten selv til sit ny Opholdssted.

38. De Tal, som tilhøre Noa og Sem i Skabelsebogen, ere ellers ikke ganske uden Forvirring. Noa siges således (5, 32.) at have været 500 År, da han avlede sine tre Sönner, og derefter berettes (6, 3.), at Gud forundte Menneskene en Frist af 120 År til Omvendelse, hvilket Tal uden Tvivl er rigtigt, da det er adamiske År, og udgör 10 sædvanlige; men siden (7, 6.) siges at Noa var 600 År, da Floden indtraf, eller endog blot i Begyndelsen af sit 600de År (7, 11.), hvoraf følger, at de 120 År ikke fuldstændig kom Menneskekönnet til Gode, men knap 100. Man behøver ikke at antage denne Frist for en filosofisk-religiøs Myte, og på den Grund forkaste dens historiske Rigtighed; der kan nemlig som sædvanlig ved de hebraiske Myter (blot Verdens og Menneskets Skabelse fraregnet) meget gjerne ligge en historisk Kjendsgjerning til Grund. Et eller andet Særsyn i Naturen (måskje en mindre Vandflod) ti År för Floden indtraf, kan have vakt Menneskenes Opmærksomhed på Muligheden af en stor Oversvömmelse. Noget må vel og have bevæget Noa til at bygge Arken; ti at det var et sædvanligt Flodskib, eller vel endog en Kasse, som han

hændelsesvis forefandt, og besteg med sin Familie, synes den hebraiske såvel som babyloniske Fortælling alt for meget og udtrykkelig at modsige.

Det andet Tidsrum.

39. Efter Noas Tid se vi vel Fædrenes Alder at aftage, men ingenlunde gradvis; hans Sön *Sem* f. E., som er den længstlevende af alle i dette Tidsrum, opnåede kun 600 År, skönt hans Fader blev 950, altså et Spring af 350 År i to efter hinanden følgende Slægters Levetid! Enhver tænkende Mand indser let, at en så pludselig og uhyre Forandring i Menneskets Levetid ikke er mulig uden en Omskabelse, og kan så meget mindre tilskrives den ved Noas Flod forandrede Verdensindretning, som både Sem og hans Hustru vare fødte længe för Floden indtraf, og med i Arken ligeså vel som Noa. Det er da klart, at en Forandring må være foregået i Tidsregningen, og rimeligvis indført af Sem, der ved Ankomsten til det nordlig liggende Armenien er bleven mere opmærksom på Årstidernes regelrette Afveksling, eller måskje af Armenierne har lært at antage længere Tidsrum end Måneder til Tidens Inddeling.

40. For da at udfinde Årenes Længde i dette Tidsrum, gå vi frem på samme Måde som i forrige. Her møder vel straks den Vanskelighed, at de 70 Fortolkere have et Led mer end den hebr. Tekst, men da denne Person, *Kainan*, som

indskydes imellem 2[det] og 3[die] Led, lever netop ligeså længe för og efter sin første Söns Fødsel som Eftermanden, Sala, og da en Person af samme Navn (nl. *Kenan*, hos de 70 *Kainan*) forekommer iblandt de adamiske Patriarker, så er dette Led uden Tvivl indkommet her ved én eller anden Skrivefejl, og bör udslettes af Rækken, der således kommer til at indeholde 9 Personer, ligesom i den hebr. og sam. Tekst, samt Josefs Oldhistorie. Desværre ere disses hele Årsummer ikke angivne, men kun sagt, hvor gammel enhver af dem var, da han erholdt sin førstefødte, og hvorlænge han levede derefter, så at Sammenlægningen er Læseren overladt, hvilket har gjort Skrivefejlene uopdagelige for de gamle Afskrivere, og givet Anledning til Vanskeligheder, fuldt så betydelige, som i forrige Tidsrum. Sammenlægge vi da selv disse Tal, så befinde vi, at Sem bliver 600 År, Arfaksad 538, Sala 460, Eber 504, Peleg 339, Reu 339, Serug 330, Nahor 208, og Tara 205. Det kunde synes som der alt imellem Eber og Peleg var foregået en ny Forandring i Tidsregningen, da her er betydelig Forskjel i Livets Udstrækning; men da der aldeles ingen Forskjel spores i disse Personers Modenhedsalder, har det dog næppe været Tilfældet: man må følgelig forklare Forskjellen i deres hele Levetid af udvortes Omstændigheder, såsom Stridigheder, overdådig Levemåde, Sygdomme ell. desl., som de første af dem vare mindre udsatte for. De to sidste der-

imod ere, såvel i deres hele Levetid, som og i deres Modenhedsalder, så öjensynlig forskjellige fra de øvrige, at de må betragtes i en egen Afdeling for sig selv.

Første Afdeling.

41. Opsøge vi da et Tal, hvormed vi kunne dele de 7 første Årsummer, så at de bringes inden for Menneskelivets sædvanlige Grændser; så falder det i Öjnene, at den første (600) ikke kan deles med mindre end 6, og den sidste (330) ikke med mere end 6, når det skal udgöre en naturlig Menneskealder. Udføre vi da denne Deling, så befindes, at Sem er bleven 100 År gammel, Arfaksad $89\frac{4}{6}$, Sala $76\frac{4}{6}$, Eber 84, Peleg $56\frac{3}{6}$, Reu $56\frac{3}{6}$, Serug 55; alt naturligt og menneskeligt i den Grad, at det næppe efterlader nogen Tvivl om, at Året i denne Afdeling har bestået af to Måneder, eller svaret til én af de senere 6 Årstider hos Jøderne og andre gamle Folk, så at 6 af disse Tomåneder udgöre et sædvanligt År. Der ere vel nogle forskjellige Læsemåder af de nysanførte Tal, men ingen som kunde give Vink til en anden Beregning af Året. Da nu den sidste af de Dele, hvoraf de bestå, ikke findes hos Josef, og Sammenlægningen af begge Dele ikke er foretaget i Skabelsebogen, så er det ikke let at rette dem. Jackson har dog i sine *Chronological Antiquities* nogle meget skönsomme krit. Bemærkninger derover 1ste D. S. 67, ligesom også *Michaelis* i sin *Chron. Mo-*

sis post diluvium i ovenanf. Samling af *Commentationes*; men da de ikke tjene til noget videre, end til at udfinde Årets Længde, skulle vi ikke opholde os længer ved disse Tals Kritik.

42. De her som Spor eller Lævninger af disse gamle År omtalte seks jødiske Årstider ere allerede bemærkede af Reland i *Antiquitt. sacræ Hebræorum*, 2den Udg. S. 399, jf. 439, og af Fabricius i *Menologium*, Hamborg 1712, 8. S. 19, samt antagne af flere nyere Lærde, f. E. T. F. Horne i *Introduction to the critical study and knowledge of the holy scriptures*, London 1821. 3die D. S. 29, tildels på Grund af Skb. 8, 22. Sålænge som Jorden står, skal *Sæd og Høst, Kulde og Hede, Sommer og Vinter*, Dag og Nat ikke aflade. Hensler havde dog kun antaget fire af disse Udtryk, nl. *Sæd og Høst, Sommer og Vinter*, for at betegne Årstider, som man i gamle Dage regnede for hele År; men Bredow anvender megen Lærdom og Vittighed på at gjendrive dette, og bevise at Jøderne kun kjendte to Årstider, *Sommer* og *Vinter*. Dette er for såvidt grundet, som man i Arabien*) næppe mærker mere end to Årstider, og disse også senere (i tredie Tidsrum) bleve antagne af Jøderne som hele Enheder af År; men for øvrigt er hans hele vidtløftige Ordkritik aldeles

*) Auf der Halbinsel hat man eigentlich bloss 2 Jahreszeiten, Winter und Sommer, und der Übergang zu beiden ist kaum merklich. Hassels *Erdbeschreibung* des Osmanischen Asiens, Weimar 1821. S. 21.

spildt, ti man har gamle jødiske Forfattere, som udtrykkelige bestemme disse 6 Årstiders Følge og Navne, så at Sagen er uden for al Tvivl. J. Lightfoot har i sine *Horæ hebr. & talmudicæ in Evang. Joh.* 4, 35. anført et sådant Sted af Bava Mezia, som jeg her vil meddele på Dansk: „Halvdelen af (Måneden) Tiŝrí, hele Marheŝván og det halve af Kislév er זֶרַע, *Sæd;* Halvdelen af Kislév, hele Tébét*) og den halve Shebaþ er חוֹרֶף, *Vinter;* den sidste Halvdel af Shebaþ, hele Adár og den halve Nisán er קוֹר, *Kulde;* det halve af Nisán, hele Ijár og det halve af Sivan er קָצִיר, *Høst;* det halve af Sivan, hele Tammúz og det halve af Ab er קַיִץ, *Sommer;* det halve af Ab, hele Elúl og det halve af Tiŝrí er חוֹם, *Hede.*" Andre østerlandske Folkefærd have også antaget 6 Årstider, såsom Inderne, i Følge meget gamle Sanskritbøger, der anføres af Sir Wm. Jones i hans *Supplement to the essay on Indian Chronology*, Asiat. Res. 2det Bd.; så og Araberne, se f. E. Golii Ordbog, Spalte 934, under ربيع; ja vi have jo alt anført Censorins Vidnesbyrd om, at Ægypterne til en Tid virkelig havde tomånedlige År. Vi kunne vel derfor trøstig antage sådanne også hos Hebræerne, da dette synes at være den eneste Måde, på hvilken vor Tekst kan erholde nogen naturlig og sand Mening.

---

*) Denne Måned var Januar hos de gamle, men er Desember hos Rabbinerne.

43. Som i forrige Tidsrum er det kun den første Del af enhvers Liv, nl. hans Alder, da hans førstefødte Sön blev født, som kommer i Betragtning til Bestemmelsen af Tidsrummets Udstrækning i det hele, hvorfor Josef som sagt heller ikke har anført mere i dette Tidsrum. Indskrænke vi os da dertil, så blive Kilderne de samme som tilforn, og denne Afdeling forholder sig som følger:

	hebr. Tekst.	samar.	de 70.	Josef.
Sem efter Floden	2	2	2	(1)2
Arfaksad	35	135	135	135
Sala	30	130	130	130
Eber	34	134	134	134
Peleg	30	130	130	130
Reu	32	132	132	130
Serug	30	130	130	132
				793

44. At det første Tal hos Josef angives til 12 er en blot Skrivefejl, hvilket skönnes af Summen, som, de to næste Personer medregnede, angives til 292; dette er vel atter en Skrivefejl, men rettes lettelig til 992, som virkelig udkommer, når man til 793 lægger 129 og 70. Det kan da anses som et énstemmigt Vidnesbyrd af alle, at Sem har levet *to* År efter Floden för Arfaksad blev ham født. De følgende Tal ere så aldeles overensstemmende hos Josef og de 70 og den sam. Tekst, at man ikke kan tvivle om Rigtigheden af noget af dem, eller om Urigtigheden af at udelade de 100, med den hebr. Tekst, en Fejl,

som gör enhver rimelig Beregning umulig, og som synes at være indkommen efter Josefs Tid, da han ikke har kjendt disse Læsemåder. Vel er der også ved Reu og Serug den Forskjel imellem Josef og de 70, at Josef tillægger den første 130, den sidste 132 År; de 70 og den samar. Tekst omvendt den første 132, den sidste 130. Dette, som bestyrkes af den hebr. Tekst, er måskje rigtigst; men da det er af liden Betydenhed i sig selv, og slet ingen Forskjel gör i hele Summen, kan det anses for aldeles ligegyldigt. Denne Afdelings Beskaffenhed bliver da følgende:

Sem efter Floden	2 År	=	0 År	4 Mån.	
Arfaksad	135 —	—	22 —	6	—
Sala	130 —	—	21 —	8	—
Eber	134 —	—	22 —	4	—
Peleg	130 —	—	21 —	8	—
Reu	132 —	—	22 —	0	—
Serug	130 —	—	21 —	8	—
			132 —	2	—

Anden Afdeling.

45. Søge vi nu fremdeles efter vor sædvanlige Fremgangsmåde det Tal, hvormed vi kunne forvandle de to sidste Årsummer (208 og 205) til naturlige Menneskealdere, så falder det i Öjnene, at det er 3, så at Nahor er bleven 69⅓ og Tara 68⅓ År gammel i alt, og at følgelig Året i denne Afdeling af Tidsrummet har været dobbelt så stort som i den forrige, og indeholdt fire Måneder, hvilken Årsberegning såmeget mindre

bör anses for vilkårlig antaget, som Diodor Plutark o. fl. (§ 16. 17) udtrykkelig tillægge Ægypterne et sådant Slags År, der grundede sig på Adskillelsen af tre Årstider: *Forår*, *Sommer* og *Vinter*, ligesom det tomånedlige År i første Afdeling grundede sig på de 6 gamle Årstider. Denne Afdeling ser da i vore Kilder således ud:

	hebr. Tekst.	samar.	de 70.	Josef.
Nahor, da Tara fødtes	29	79	(1) 79	129
Tara, da Abr. fødtes	70	70	70	70
				199

46. Tallet 29, som den hebr. Tekst tillægger Nahor, kan ikke give mindste rimelige Mening, uden man vilde tilföje 100, og beregne de 129 på samme Måde som i første Afdeling; men da de Leveår, samme Tekst tillægger ham efter sin Söns Fødsel (119), på den Måde blive aldeles urimelige, må begge disse Tal nødvendigvis forkastes, som håndgribelig fejlagtige. Nogle Håndskrifter af de 70 Fortolk., nl. det vatikanske og komplutensiske, tillægge Nahor 179; men da dette så langt vilde overgå alle de andre Tal, endog i første Afdeling, må man vist nok foretrække Læsemåden 79, som findes i det aleksandrinske Håndskrift og den aldinske Udgave, samt i den samar. Tekst, også som den anføres af Gjeorg (Synkellos) S. 88, og hos Afrikan sst. S. 86. Da samme Tal (79) også findes hos Evseb, og i en stor Del andre gamle Krönniker, som *J. Jackson* anfører i sine *Chronological Antiquities* 1, 68. bör det også foretrækkes for Josefs (129), der

synes at skyldes en blot Skødesløshed, da han eller hans Skriver har set fejl af Versene i de 70., og taget det Tal som anføres 11, 25, og som udtrykker hvorlænge Nahor levede efter Taras Fødsel, isteden for det som står i 24de V., og som indeholder hans Alder för Taras Fødsel, hvilket såmeget lettere kunde skje, som begge Versene begynde ganske ens: *και εζησε Ναχωρ κ. τ. λ.* Tallet 129 i V. 25. findes i det aleksand. Håndsk. og i den aldinske Udgave, som vi nys have set at være den nöjagtigste i disse Tal, og bör såmeget mere anses for rigtigt, som Fejltagelsen hos Josef tydelig beviser, det også har stået i hans Ekspl. af 70. eller den hebr. Tekst. Det vatikanske og komplutensiske Håndskrifts Læsemåde 125, som de sædvanlige Udg. følge, må altså anses som en Læsefejl, da man har forvekslet *θ* med *ε* (*θ*, *ϵ*). Jeg har derfor uden Betænkning ovenfor troet, at kunne ansætte Nahors hele Alder til 79 + 129 = 208 År. Ved Taras hele Alder er også en Vanskelighed, da den hebr. Tekst 11, 32. siger, *at han levede* 205 *År*, men de 70, *at han levede* 205 *År i Haran*, altså efter Udvandringen af Kaldæa: *Και εγενοντο πασαι αἱ ἡμεραι Θαρρα εν γῃ Χαρραν διακοσια πεντε ετη, και απεθανε Θαρρα εν Χαρραν.* Men Udtrykket *πασαι αἱ ἡμεραι Θαρρα* viser allerede, at her tales om det *hele* Liv, og Ordene *εν γῃ Χαρραν* ere da uden Tvivl indkomne fra Randen, hvor de have været betænkte til en Rettelse for det straks efter følgende Udtryk: *εν*

Χαῤῥαν, som ikke syntes tydeligt nok. Denne Afdeling bliver da følgende:

Nahor, da Tara fødtes,	79 År,	d. e.	$26\frac{1}{3}$
Tara, da Abr. fødtes,	70 —	—	$23\frac{1}{3}$
			$49\frac{2}{3}$

47. Begge Afdelinger tilsammen udgöre ($132\frac{1}{6} + 49\frac{4}{6} =$) 182 År, hvilket jeg håber atter vil befindes rimeligt og naturligt, og det uden at noget Tal ved Gisning er forandret. Prøves Udslaget efter Slægtregningen, så giver det (182 : 8 =) 23 År omtrent til hver Slægt, hvilket dels i sig selv ikke er urimeligt, dels umulig kunde væntes anderledes i nogen Tidsalder eller noget Land, hvor man regner Leddene strængt efter den førstefødtes Fødsel, og hvor denne ikke ved særdeles Tilfælde forstyrres. Middeltallet for Slægtleddene vilde endogså blive mindre, hvis ikke de to Personer i sidste Afdeling havde været så gamle, da de erholdt sine Sönner. At Tara kunde være i sit 24de År, begribes meget let, da Historien lærer os, at han den Gang havde tre Sönner; men af hvad Årsag Nahor var i sit 27de, kan ikke vides, da der slet intet berettes om ham uden de Tal, som bestemme hans Alder. Rimeligvis har han erholdt nogle Døtre først, ti den Skik at gifte sig ved det 20de År, synes at have vedvaret bestandig lige fra Adams Tid af.

48. Det værste ved dette Tidsrums Beregning er, at jo rigtigere den må antages for at være, des tydeligere udpeger den os et stort Hul i den

hebraiske Oldhistorie, såsnart vi hermed jævnføre den ægyptiske. Abrahams Udvandring af Haran eller Ankomst til Ægypten er nemlig, i Følge Grunde som jeg udførlig har fremsat i min æg. Tidsr., temmelig sikkert foregået 1834 f. Kr., hvilket træffer sammen med den æg. Konges, Neferkeresses, Regjeringstiltrædelse; men den ægypt. Historie, begyndende med Oros 2701 f. Kr., indeholder 867 virkelige År, förend Neferkeres kom til Regjeringen, den hebraiske derimod kun 483 virkelige År för Abrahams Indvandring i Æg., forudsat han den Gang var (75 =) 37½ År, hvorom siden mere. Og det allerværste er, at om vi end forkaste vor Beregning, og give Årene en anden Udstrækning, så rådes dog derved ikke lettelig Bod på denne Mangel; men snarere stødes åbenbar an mod Naturens Orden, da ingen Alder for Modenhedens Begyndelse kan anses for rimeligere end 20 til 30 År. Der bliver os da kun én af to Udveje åben, nl. enten at antage et Hul i dette Tidsrum, eller at sætte Adam på samme Tid som den æg. Semfós, den 4. efter Menes. Men dette sidste bliver aldeles uantageligt i Følge to Omstændigheder: 1) De hebr. Adamitter synes nemlig, som ovenfor er víst, at være de selv samme Personer som de ældste babyloniske Konger hos Berosus og andre, samt de ægypt. Halvguder. 2) Når vi dertil bemærke Tidsoverensstemmelsen imellem de 9 Adamitter, som, når man tager de store Tal for Måneder, udgöre

213 År, og de 9 ægyptiske Halvguder, som, i Følge den Grundsætning, at de store Talsummer betyde Månemåneder, af Afrikan beregnes at optage 214 År, så efterlades næppe nogen Tvivl om, at Begyndelsen af den babyloniske, hebraiske og ægyptiske Tidsregning er den selv samme. Men deraf følger, at vi må antage et Hul i den hebraiske Tidsregning på 384 År, i det allermindste, da den ægyptiske er temmelig sikker og sammenhængende i Tiden mellem Halvguderne og Neferkeres; så at dette hele Tidsrum fra Noas Flod til Abrahams Udvandring af Haran, egentlig burde udgöre noget over 600 År, hvoraf den hebraiske Historie kun véd at udfylde 220.

49. Hvor da nu dette Hul egentlig er, vilde være interessant at vide, skönt det vel må blive evig umuligt at udfylde det. I de første Led kan så stort et Hul ikke vel antages, da Historien om Noas Flod er alt for omstændelig, og de nærmest følgende Slægter opregnes to Gange, i 10de og 11te Kap., nemlig af to forskjellige Brudstykker, skönt Arfaksads Navn vel kunde vække den Formodning, at en enkelt Person var udfaldet foran: det er nemlig ligefrem medisk, og betyder *Arbakesses Sön*, det er derfor muligt, at hans Fader Arbakes har været gift med en Datter af Sem, hvis Navn ikke er blevet opbevaret; dog kan det og være, at Sem af de nordlige Folk er bleven kaldt Arbakes, eller at en anden os ubekjendt Omstændighed har foranlediget dette besynderlige Navn, som énstem-

mig angives således af alle Kilderne. Imellem Nahor og Abraham er det heller ikke rimeligt, da én af Taras Sönner hed Nahor, altså höjst sandsynlig er opkaldt efter sin Farfader, og da der i Bestemmelsen af Nahors og Taras Alder bruges ét og samme Slags År. Derimod kunde det vel søges imellem Peleg og Nahor, da der om de mellemliggende Personer, Reu og Serug, intet berettes; så at man for Historiens Skyld ligeså gjerne kan tænke sig hundrede som to Led her.' Den Omstændighed, at det første Slægtregister, som følges i 10de Kap., slutter med Peleg, kunde også lede os til at søge Hullet efter ham; men den forandrede Tidsregning gör det höjst rimeligt, at det, hvis man ikke vil antage flere Huller, er endnu nærmere imellem Serug og Nahor, da det vilde være besynderligt, om de firmånedlige År kun havde varet i to Slægter, og dog skulde være blevne omtalte hos fremmede Forfattere. Rimeligvis er da Slutningen af Tomånedsafdelingen tilligemed den langt större Del af Firmånedsafdelingen gået forloren.

50. Anmælderen af Michaelises Tidsregning i Repertor. für bibl. und morgenl. Literatur, 13de D. Lpz. 1783, har vel gjort en ikke ugrundet Indvending imod den Formodning, at nogle Led ere udfaldne i dette Tidsrum, nemlig at denne Stamtavle (i 11te Kap.) er langt udtrykkeligere end de arab. o. a., hvor Led pleje at udelades, da her siges ved hver Person, hvor

gammel han var, da han avlede sin navngivne første Sön, og hvorlænge han levede derefter, hvilket ikke kunde siges, hvis han ikke virkelig var den navngivnes Fader, men flere Led havde været imellem dem. Men, ikke at tale om det Tilfælde, at Samleren kunde have skrevet dette Stykke efter Hukommelsen; hvor let kunde han ikke have forefundet et Hul i sit Kildeskrift, og troet at hjælpe derpå, ved at forbinde den Person, der stod næst foran samme, med den der fulgde næst efter, som Fader med Sön; eller hvor let kunde ikke samme Navn forekomme to Gange i Rækken, og give Anledning til at alle de mellemliggende udfaldt, tillige med det ene af de overensstemmende? Straks i Nahor have vi et sådant Exempel på Opnævnelse i 2den Afd. af dette Tidsrum, skönt den yngre Nahor ikke har forårsaget nogen Forveksling. Desuden have vi jo i Kainan i første Afdeling (§. 40) et Bevis for Muligheden, at et Led kunde indskydes, altså vel og bortfalde, i dette Slægtregister ligesom i andre, uagtet den större Nöjagtighed i dèt, som deraf er blevet tilbage. Således kan den omtalte Indvending let besvares, men at det hebraiske Slægtregister her er fuldstændigt, kan ikke antages, uden enten at göre Historien alt for kort, og forstyrre Overensstemmelsen med den ældste babylon. og ægypt. Historie, eller endelig göre de enkelte Slægter i dette Tidsrum altfor lange, så at de aldeles overskride den af Naturen satte Grændse for Menneskelivet, hvil-

ket atter en så meget mindre rimeligt her, som vi i det ældste Tidsrum ingensteds fandt denne Grændse overstegen.

51. En vigtigere Indvending kunde det synes at være, når Buttmann i Afhandlingen *Über den Mythos von Noachs Söhnen* forklarer alle disse Navne som Folkenavne eller abstrakte mytiske Navne på opdigtede Væsener. Bredow forsvarer (S. 11-24) en lignende Mening om Adamitterne imod Hensler; men enhver indser denne Menings yderlige Urimelighed af det foregående: hvis Adam var gift med Eva, og havde tre Sönner ved hende, Kain, Abel og Set; og hvis Kain dræbte sin Broder, og derfor blev landflygtig; hvis Mahalalél er den samme som Megalaros, der var den 5te Hersker i Babylonien; hvis Enok var en gudfrygtig Mand, som døde tidlig; hvis den kainittiske Lamek tog sig to Hustruer, Ada og Silla; hvis Noa eller Ksisutros reddede sig tilligemed syv andre Personer i Arken fra en stor Vandflód; kort sagt, hvis nogen Tøddel af hvad der berettes om disse Personer er Sandhed, så vare de enslige Mennesker og ikke Stammer eller indbildte Væsener. Det samme gælder om Slægtregistret Skb. 11, 10-32. To af de deri forekommende Navne, *Sem* og *Eber*, have vel givet Anledning til Folkenavnene, Semitter og Hebræer, men aldrig kaldes dog vel Semitterne *Sem*, eller Hebræerne *Eber!* tværtimod kaldes de just i dette Kapittel af Teksten 10, 21. *Ebers Börn*, ligesom siden *Israels Börn*,

hvilket forudsætter, at Eber var en enslig Mand ligesom Israel. Og nu de øvrige, der aldrig forekomme i Forbindelse med noget Folk eller nogen Stamme? f. E. hvilket Folk monne vel *Arfaksad* (Arbakesses Sön) betegne? Eller, hvis Sem var et Samlingsord for den hele semittiske Æt; hvad Mening mon der da vel være i 11, 10. 14. „Sem var hundrede År gammel og av„lede Arfaksad to År efter Floden, og Sem le„vede, efter at han havde avlet Arfaksad, 500 „År, og avlede Sönner og Døtre." Mon vel, at den semittiske Æt overlevede Floden! eller at den to År efter, da der kun vare 8 Mennesker til, frembragde et andet Folk, som dog ikke vides nogensinde at have været noget Folk! eller var det måskje 8 Folkestammer, som vare i Arken! Ligeså lidet kan Sem (som Buttmann giver at forstå) være et mytisk Navn, et Symbol på Himmelen, om endog senere Oversættere hundrede Gange derved havde tænkt på שָׁמַיִם, arab. سما (semá), *Himmel*, og kaldt ham *Οὐρανος;* ti hvad Mening kunde der vel være i, at Himmelen, eller hvilken som helst anden allegorisk Person, var 100 År gammel, da han avlede en anden, som mystisk eller allegorisk Væsen intet betydende Person, levede derefter igjen 500 År, og avlede Sönner og Døtre, som dog ikke nævnes? Mon også Himmelen døde 502 År efter Floden?!

52. Ligeså uheldig er Buttmann i sine øvrige Forklaringer af disse Navne. *Xam* kan således

ikke være *Ammón;* ti dels fattes Endelsen *-ων,* dels det ene *m,* dels endelig også begyndelsesbogstavet ח, der dog findes i det koptiske Navn på Landet *Χαμ* eller *Χημια,* hvilket synes meget fjærnt fra *Ammón,* der desuden forkommer iblandt de ægyptiske Halvguder för Noas Tid. *Jafet* torde vel være den samme som Grækernes *Ιαπετος;* men hvis dette Navn er semittisk, som Buttmann mener, kan det vel dog umulig være sammensat af *Ja, Gud,* og *pĕtos, Fader,* et Ord, som som desuden ikke vides at være til i noget Sprog! Når derfor Buttmann udråber: *„Wer wird also nun zweifeln, das wir im Japetus wieder den Ja, Jao, Javo, Jovis, Janus vor uns haben?"* så vil formodentlig enhver skönsom Læser erklære sig for Tvivler; da der af vor Forfs. Ord vilde følge, at *Jafet* var den samme som *Japet, Jehova, Juppiter* og *Janus!* Just den Omstændighed, at Japet regnes til Titanerne, synes mig at vise, at han har hørt til en for Grækerne fremmed Folkeæt; og at han skabte Mennesker, betyder vel, at han dannede de tilforn vilde (frygiske) Stammer, som han nedsatte síg iblandt. At han var Noas Sön, hvad hindrer det, at Devkalion, som Buttmann anser for den græske Noa, kunde nedstamme fra ham, skönt vel ikke i andet Led? Hvem kan dog for Alvår jævnføre Devkalion, der levede efter Kekrops, altså omtrent 1500 f. K. med Noa, som, efter alt hvad der sædvanlig antages, levede omtrent 2500 f. Kr. altså et

helt Tusendår tilforn?! Skulde endelig nogen Person i de græske Oldsagn jævnføres med Noa, måtte det vel blive Ogyges, men jeg ser ikke hvad slige Jævnførelser nytte, når det hverken er samme Sted eller samme Tid eller samme Person, der tales om. Er for øvrigt Jafet virkelig den samme som Japetos, og kan altså formodes at have nedsat sig efter Floden i Staden Kibótos eller Apaméa i Frygien, næsten 10 Grader vesten for Ararat; så viser såvel dette som Fablen om Prométevs, at Lilleasien, Armenien og Georgien opad til de kavkasiske Bjærge må have været befolket, skönt af vilde, i Japets Tid, og at Meningen af det Sagn, at han skabte Mennesker, umulig kan være, som Buttmann siger, at man vilde sætte ham i Spidsen for hele det menneskelige Kön, men kun at han, ligesom hans Sön Prométevs, gjorde sig så fortjent af at danne og belære de vilde Skarer, at de først efter hans Tid med Rette kunde kaldes *Mennesker.*

53. Buttmann synes også at have overset den vigtige Omstændighed, at en udvandret Høvding gjerne kunde anses som den første Stifter af et Rige eller et Folkefærd, som han nedsatte sig i eller iblandt, uden at alle Indbyggerne på nogen Måde nedstammede fra ham; deres Konger eller måskje tre, fire Høvdinger i Landet, som igjen besvogrede sig med de gamle Indbyggere, nedstammede fra ham, og dette kunde lettelig give Anledning til, at den hele rå Skare om nogle Hundredår så op til ham, som til sin

første Stamfader, da den ikke kjendte nogen anden; således ere vel de fleste om ikke alle Stamfædre for Folkeslagene på Jorden egentlig senere fremmede eller indfødte Høvdinger, da næppe Massen eller Mængden af noget Folk har kjendt eller haft historiske Efterretninger om sin virkelige Stamfader. Jafet kan derfor meget gjerne være Noas Sön, Grækernes Menneskaber samt Stamfader til Devkalion og Hellén på én Gang; men ikke en himmelsk Guddom, Juppiter, Janus o. s. v. og Kam kan vel have givet Ægypten sit Navn, men hverken være den samme som Ammon, eller den egentlige Stamfader til den ægyptiske, ætiopiske o. s. v. Folkefærd. Hvem vilde vel tro at alle Hellenerne vare Hellens virkelige Afkom, alle Rommerne Romulusses eller alle Danerne Kong Dans Börn? Dette kan lære os den Forsigtighedsregel, ikke som Buttmann straks at forkaste en Persons Tilværelse, fordi hans Navn er et Samlingsnavn, eller har givet Anledning til et sådant; ti Hellen, Romulus og Dan have dog vel været virkelige Personer. På samme Måde synes mig Javan, Japet, Noa, Kain og Adam o. s. v. at have været virkelige Personer, og letteligen at skjelnes fra sådanne Væsener som *Ερεβος* og *Νυξ*, *Venus* og *Amor* o. desl., hvis Alder og Leveår ingen fornuftig Mand kunde falde på at bestemme.

54. En Indvending af De Wette at Sem, Kam og Jafet ikke kunne være virkelige Personer, fordi deres Navne ere betydningsfulde i de se-

mittiske Sprog, er dog endnu ubetydeligere, da man med samme Grund kunde afbevise Fillips og Aleksanders Virkelighed.

55. Derimod er det unægteligt, at Slægtregistret i 10de Kap. er mere etnografisk end gjenealogisk, da mange af Navnene ikke anføres som enkelte Personer, men udtrykkelig som Stammer eller Folkefærd, der benævnes dels med Samlingsord, som *Jebusitten*, *Amoritten*, dels ligefrem i Flertallet, som *Javans Sönner*, *Kittím* og *Dodaním*; men det er en stor Fejl, at man ikke har skjelnet imellem dette og det følgende Brudstykkes Tendens. Enhver ser at dette snarere bestyrker end gjendriver Rigtigheden af Slægtregistret i 11te Kap., da det dels viser Forskjellen i Udtrykket, når der tales om enkelte Personer, og når der tales om hele Folkeslag, her anføres f. E. ingen Årstal, her berettes ikke hvor gammel Kam var, da han avlede *Misraím*, eller denne, da han avlede *Ludím*, ej heller hvilken Alder *Jebusitten* eller *Amoritten* opnåede; dels tjener til stor Bestyrkelse for den Sætning, at hele det sydvestlige Asien ingenlunde er blevet affolket ved Noas Flod, da det var umuligt at såmange Stammer kunde opstå af 8 Personer i anden eller höjt tredie Slægt, da næppe Landene der nævnes kunde blive besøgte og navngivne, især da det er Tiden for Tårnbygningen i Babel, der omtales, da Menneskerne (ɔ: Noakiderne eller blot Semitterne) siges at have holdt sig sammen. For øvrigt sés af det allerede om-

talte Navn Arfaksad; egentlig אַרְפַּכְשַׁד (Arpakšad) Sems Sön, der tydelig er sammensat af det mediske Navn, som Grækerne skreve *Ἀρβακης*, og det ikke blot mediske men endnu i Nypersisk brugelige Ord زاد (zád) *født, Sön*, lat. *satus, natus**), at to grundforskjellige Sprog, det ene iranisk det andet semittisk, have været til straks efter Floden, altså vel og to forskjellige Folkeslag i det mindste för Tårnbygningen i Babel.

56. Myten om den babyloniske Tårnbygning står temmelig afsondret i Begyndelsen af 11te Kap. Af Sammenhængen synes man vel at kunne slutte, den er foregået i Pelegs Tid; men enhver ser hvor lidet man kan bygge på Sammenhængen i en Bog, der er sammenskreven af flere uafhængige Brudstykker; dog bestyrkes dette ved Tillægget „i hans Tid blev Jorden (Landet) delt." Meningen af denne Myte synes ellers at være, at Noakiderne efter Floden delte sig, så at Ja-

---

*) Noget lignende har også v. Hammer antaget i Wiener Jahrb. 9, 15. i Anmærkn. „Arphachschad d. i. Sohn Arpha's;" men når han tilligemed Sir John Malcolm antager denne *Arpha* (Arbakes) for den samme som *Fraortes*, så fejler han; da dette Navn er sammensat af *Fra*, der vel torde være det samme som *Arfa* eller *Arbakes*, og det armeniske Ord *ορδι*, en Sön, men Arfa kan ikke være den samme som Arfas Sön; derimod svarer det arm. *Fraortes* til det med. *Arfaksad*, skönt jeg med Navnets Overensstemmelse ikke tör påstå at have bevist Personernes Identitét.

fet gik til Frygien, og Kam *(Xam)* til Syrien og måskje til Ægypten, hvor Landet synes at have fået Navn *(Χαμ)* efter ham. Sem forblev længer i Armenien, men vandrede dog siden, måskje efter Noas Død, med sin Familie til Sinear, d. e. Mesopotamien, og de sydlige ved Floden ødelagte Egne, hvor de satte sig i Besiddelse af Familiens forrige Magt og Værdighed på ny. I lang Tid levede de (Semitterne) i Endrægtighed, og søgte at opbygge og istandsætte hvad der var ødelagt; men tilsidst opkom en Tvist i den herskende Familie, rimeligvis af Religionsforskjellighed, imellem dèm, der holdt sig til den af Adam og Set indførte, samt af Enos og måskje Eber befæstede og bestemte Jehovas Dyrkelse, og dèm der, som fordum Kain, holdt sig til Landets gamle sabæiske Religion eller Stjærnedyrkelsen. Denne Tvist hindrede Udførelsen af et stort Natsionalverk, måskje et stort Tempels Bygning, og gav Anledning til Rigets Adsplittelse, under Peleg, og Familiens Adspredelse, hvorved Sejren Jettedes enten for de arabiske Herskere, som omtales i den babyloniske Historie, eller i alt Fald for Assyrierne fra Ninive, som siden toge Landet i Besiddelse. Det er for øvrigt ikke let at sige, hvad der har tildraget sig i Babylonien og Kaldæa i de 385 til 400 År, hvorom intet er os lævnet. Det er troligt, at et Blad eller to med Efterretningen derom er gået tabt, da Samleren af Skabelsebogen, som Buttmann rigtig bemærker, synes at have

øst af skrevne Bøger eller Blade, og ikke umiddelbar af Stenmindesmærker.

Det tredie Tidsrum.

57. Fortsætte vi her vor sædvanlige Fremgangsmåde, så finde vi alle hidhørende Oldfædres ja flere Personers Levealder udtrykkelig angiven i Mose Bøger, hvilket vi savnede i forrige Tidsrum.

Abraham bliver nemlig	175	År	i Følge Skb.	25, 7.
Sara, som døde för han,	127	—	— —	23, 1.
Isak bliver	180	—	— —	35, 28.
Jakob	147	—	— —	47, 28.
Josef	110	—	— —	50, 22. 26.
Levi	137	—	— Udgb.	6, 16.
Kehat	133	—	— —	6, 18.
Amram	137	—	— —	6, 20.

Disse behøves ikke alle til Tidsrummets Bestemmelse, men jeg har medtaget dem, for at vise at én og samme regelrette Tidsregning finder Sted ved alle. De blive da alle på én nær (hvis Alder måskje er urigtig angivet), over 120 År, der kan altså umulig menes År af 12 Måneder; dog opnår kun én 180, der må følgelig menes större År end de firmånedlige, da ellers ingen vilde have opnået 46 År. Det skönnes således lettelig, at Året i den Tid må have indeholdt 6 Måneder eller svaret til vore Halvår. Til denne Beregning kunde den i de varme Lande sædvanlige dobbelte Høst eller og dobbelte Regntid give naturlig Anledning. Hos os kunde man i det mindste regne en dobbelt Sædetid, og det er vist, at Forfædrene virkelig regnede

så, de delte Året i to Årstider, Sommer og Vinter, til den første var Våren til den sidste Høsten henlagt. Således regne Islænderne endnu i det daglige Liv, deres Sommer begynder altså noget inde i April, og deres Vinter i Oktober. Forskjellen er, at disse Halvår (isl. *missseri)* ikke mere regnes for hele Enheder; men således forekomme de dog undertiden hos de gamle, såsom i Sangen Goðrúnarharmr 13de V. i Snorraedda, hvor Gudrun siger:

Mig svunde *Misseri*
syv hos Tora,
Hågens Datter
i Dannemark.

De gamle Tyskere regnede også kun to Årstider, som Bredow bemærker S. 36, ja han gör det endog rimeligt, at Grækerne til en Tid kun antoge disse to Årstider, og vi have ovenfor set, at de gamle Forfattere udtrykkelig berette, at man undertiden i Oldtiden regnede 6 Måneder for at udgöre et År.

58. Abraham er altså bleven 87½ virkeligt År gammel, og Sara 63½, Isak er den eneste, som har nået 90. Jakob er bleven 73½, Josef kun 55, hvis Angivelsen er rigtig, Levi 68½, Kehat 66½ og Amram atter 68½. Alt så naturligt og rimeligt, at det næppe efterlader nogen grundet Tvivl om Rigtigheden af Beregningen. Således begriber man også de mange andre i dette Tidsrum angivne Tal, f. E. at Abraham, da Ismael fødtes, var 86 d. e. 43; da Isak fødtes, 100 d. e. 50; og Sara, da hun

fødte Isak, 90 d. c. 45. Ligeså at Esau giftede sig i en Alder af 40 d. e. 20; at Jakob var hos Laban i 20 d. e. 10 År, o. s. v. Kun ved de Tal, som angive Josefs Ungdomsalder, synes det tvivlsomt, om de ikke antyde fulde År. Det siges nemlig, at han var 17 År, da han blev solgt af sine Brødre, forblev to fulde År i Fængsel, efter at være anklaget af Potifars Hustru, og at han var 30 År, da han blev ophöjet af Farao. Dette synes snarere at måtte gælde for hele end halve År, og kan muligvis være taget af ét i Ægypten efter en anden Tidsregning opskrevet Sagn, så at de treddive År burde være fordobblede eller gjorte til Halvår, för de lagdes til de øvrige, eller med andre Ord, 30 burde lægges til den anførte Sum 110, så at den rigtige Sum blev 140, og hans Alder således 70 sædvanlige År. Overhovedet er det klart af de mange Gjentagelser o. desl., at ikke blot Skb. men også Udgangsbogen er sammenskreven af adskillige usammenhængende gamle Fortællinger. Alt hvad man derfor har villet grunde på Beregningen af Josefs Hændelser i Sammenligning med Jakobs Alder, bliver, såvidt jeg skönner, aldeles usikkert; men da det ingen betydelig Indflydelse har på Tidsregningen i det hele, kan det her være os temmelig ligegyldigt.

59. Såsnart vi derimod ville anvende den udfundne Årsberegning på de enkelte Slægter i dette Tidsrum, befinde vi os i stor Forlegenhed, da mange af disse Fædres Alder ved deres Sön-

ners Fødsel ikke angives, formodentlig fordi den under Forfølgelses og Undertrykkelses Tilstanden i Ægypten er forsömt at optegnes. Vi må derfor lade os nöje med Tallet, som bestemmer det hele Tidsrums Længde, og se til, hvorledes vi på det bekvemmeste deri kunne fordele de enkelte Personers Levetid og Tildragelser. Dette Tal angives først i en Spådom (Skb. 15, 13.) til 400 År, og bestemmes siden nöjere historisk (Udgangsb. 12, 40. 41.) til 430 År. I det ny Testament forekommer ligeledes 400 Apostl. Gjern. 7, 6. og 430 Gal. 3, 17. Josef siger udtrykkelig i sin jødiske Oldhist. 2, 15, 2., at Udgangen foregik 430 År efter Abrahams Ankomst til Kanan, og i den jød. Krigs Historie 5, 9, 4. at Forfædrene efter Indvandringen i Ægypten i 400 År vare undertrykte og fremmede Konger underdanige. Heraf synes det rimeligt, at de tvende Angivelser grunde sig på forskjellig Udstrækning af Tidsrummet, således at den længste begynder med Abrahams Udvandring fra Haran i Mesopotamien til Kanans Land*), det korteste måskje med Ismaels Ankomst til Ægypten og Giftermål dèr i hans tidlige Ungdom, eller snarere endnu med Lots anden Indvandring der

*) Altså ikke egentlig med hans Indvandring i Ægypten, som jeg antog i min ægypt. Tidsregning, men Forskjellen er dog ubetydelig, da hele Toget fra Haran til Ægypten næppe har varet et År, efterdi det skönnes, at Maneto også har regnet Tidsrummet for 430 (215) År.

i Landet efter Sodomas og Gomorras Ødelæggelse, skönt hans Rejse ikke omtales i Skb. længere end til Zoar, som sættes ved den sydlige Ende af det døde Hav. Men dette synes dog i Følge 13, 10. at betragtes som Indgangen til Ægypten. Hans Navn synes desuden at ligge i Navnet *Salatis*, som var den første af Hyrdefyrsterne i Ægypten, og det var såmeget rimeligere at anse ham derfor, som Abraham efter det meget korte Ophold i Landet aldrig kom tilbage.

60. Nogle have villet indskrænke de 430 År til Tidsrummet imellem Jakobs Indvandring og den mosaiske Udvandring*), men Urimeligheden heraf falder i Öjnene ved at betænke, at der således vilde blive over 100 År til hvert Led, eller dog over 50, om de vilde indrömme at det var Halvår. Der gives desuden en mærkelig Læsemåde af Udgb. 12, 40. i den samarit. Tekst, lydende hos Walton således på Latin: *Commoratio autem filiorum Israel et patrum eorum, quam habitaverunt in terra Chanaan et in terra Ægypti, quadringentorum fuit et triginta annorum.* Jonathans Targum til dette Sted er endnu udtrykkeligere: *numerus autem* 430 *annorum ab eo tempore, quo locutus est Dominus ad Abrahamum, usque ad diem, quo exierunt ex Ægypto.* De 70 Fortolkere have omtrent det samme ῾Η δε κατοικησις των υἱων

*) Se Fort. til min ægypt. Tidsr. S. 10.

Ισραηλ, ἡν κατῳκησαν εν γῃ Αιγυπτῳ και εν γῃ Χαναaν ετη τετρακοσια τριακοντα, d. e. hele Israels Börns Ophold i Ægypten og Kanan udgjorde 430 År. Det er höjst rimeligt, at dette omtrent har været den oprindelige Læsemåde*), da Slægtberegningen tydelig viser, at deri indbefattes såvel Abrahams, Isaks og Jakobs Vandringer i Kanan, som de seneres Ophold i Ægypten. Naturligvis ere ellers disse 430 År, såvel som de 400, af samme Beskaffenhed som dé i alle enkelte Personers Levetid, nl. Halvår på 6 Måneder, altså 215 (200) sædvanlige År, hvilket, når det prøves efter Slægtberegningen, giver (215: 7 =) 31 År omtrent til hvert Led, Abraham og Moses medregnede. Dette må anses for meget naturligt, og der kan ikke væntes færre År på hvert Led, som i forrige Tidsrum, når man betænker, at Giftermålene i Trængselstiden i Ægypten ere indgåede senere end tilforn, og desuden at tre af de hidhørende Personer (Levi, Kehat, Moses) ikke vare de førstefødte Sönner. Man finder ellers også et andet Slægtregister for dette Tidsrum, bestående af 9 Led, nl. Abraham, Isak, Jakob, Juda, Farez, Hezron, Aram, Aminadab, Naasson, hvilket giver omtrent 24 År til hvert Led, som er nærmere det sædvanlige, men ikke så skikket til at bruges i Tidsregningen, da de fleste af disse Personers Alder ikke angives i Bibelen.

*) Jf. Kennicoti Dissertatio &c. Lips. 1756. 8. 1ste Del. S. 280 fg.

61. Ved at udfylde dette Tidsrum have vi da at holde os dels til den faste Begyndelsespunkt, dels til Slutningen, og må dernæst ved Hjælp af den hele Sum gætte os til Fordelingen i de fleste enkelte Tilfælde. Den gamle Forfatter Demetrius har dog i sin jødiske Historie, som efter Aleksander Polyhistor anføres af Evseb i hans *Προπαρασκευη ευαγγελικη*, 9de B. K. 21., bestemt angivet Jakobs og de følgendes Alder ved deres Sönners Fødsel; men da han dertil vel næppe kan have haft andre Kilder end jødiske Lærdes Beregning för Kristi Fødsel, kunne hans Efterretninger ikke skattes meget höjt. Ikke desmindre skulle vi her såvidt muligt følge ham, for ikke at fremsætte ny og vilkårlige Gisninger, men dog indslutte hans Tal i Klammer, for ikke at blande dem med de bestemte Angivelser i Mose Bøger.

Abraham, efter Indvandringen i Kanan, da Isak fødtes	25	d. e.	$12\frac{1}{2}$
Isak, da Jakob fødtes	60	—	30
Jakob, da Levi —	(80)	—	40
Levi, da Kehat —	(60)	—	30
Kehat, da Amram —	(47)	—	$23\frac{1}{2}$
Amram, da Moses —	(78)	—	39
Moses, da han udvandrede	80	—	40
	430	=	215

62. Abrahams Alder beregnes lettelig af de i Skb. angivne Tal, nl. 12, 4. siges at han var 75 Ar, da han vandrede fra Haran i Mesopotamien til Kanan, og 21, 5. samt 17, 17. at han

var 100 År, da Isak blev født, altså 100 — 75 = 25 abrahamiske År, d. e. 12½ eller 13 sædvanlige. Isaks Alder, da Jakob blev født, angives Skb. 25, 26. De fire følgendes er taget af Demetrius; kun at jeg har tillagt Kehat 47 isteden for 40, hvilket i sig selv er usandsynligt, da han således måtte have giftet sig i sit 19de År, men de fleste øvrige i dette Tidsrum giftede sig efter, tildels længe efter, det tyvende; Demetrius kan heller ikke vel have skrevet 40, da han let måtte indse, at der således vilde fattes 7 År i den bestemte Sum 430; derimod kunde vel Z (7) let bortfalde af Tallet MZ (47), så meget mere som Efterretningen er gået igjennem to fremmede Forfatteres, for ikke at tale om Afskriveres, Hænder, för den er kommen til os, hvorved også Navnet *Kehath* er blevet til *Klath*. For øvrigt kunne vi så meget mindre frygte for, at begå nogen stor Fejl, ved at antage disse Tal, som vi, hvis vi efter ren Gisning vilde tillægge alle fire Personer lige lang Tid, altså de sædvanlige 33 År, just vilde komme til selv samme Udslag, da 40 + 30 + 23 + 39 = 4 × 33 = 132. Moses tillægges bestemt 80 = 40 År ved Udvandringen i 2 Mos. B. 7, 7.

63. Mosesses hele Liv har jeg i det foregående ikke omtalt, da man først nu ret tydelig vil indse, at Summen 120 År, som angives 5 Mos. B. 34, 7., er sammenlagt af uligeartede Dele, nl. de 80 abrahamiske År (Halvår), som han var gammel, da Udgangen foregik, og de

40 sædvanlige År, som han derefter tilbragde i Ørken med Israeliterne; og at man altså, for at få hans virkelige Alder, enten måtte have forvandlet de 40 År i Ørken til gamle abrahamiske År (80), för man lagde dem til de foregående 80, så at hele Summen var bleven 160 Halvår, eller og gjort de første 80 abrahamiske År til sædvanlige (40), för man lagde dem til de sidste 40 i Ørken, så at Summen var bleven 80 virkelige År. Dette viser for øvrigt tydelig, at Efterretningen om hans Død er optegnet, længe efter den foregik, og ingenlunde, som en Lærd har indbildt sig, af Moses selv tilföjet, for at man ikke siden skulde nægte hans Død, og foregive han var levende optaget til Himlen.

64. De 40 År, som Israeliterne omvankede i Ørken, høre vel ikke egentlig til vort Tidsrum; men da så mange have antaget dem for et rundt Tal, må jeg dog kortelig omtale dem. Det er da aldeles usandsynligt, at man straks efter Religionen var stiftet, og den rigtige Årsberegning indført, samt bestyrket ved Påskefesten og andre årlige Höjtider, skulde tabe Erindringen om Tidens Gang, og angive Folkets vigtigste Hændelser (Moses Død og Overgangen over Jordan) i runde Tal; med mindre man derved forstår at nogle Dage eller Uger har manglet i de 40 År, hvilket man altid plejede at overse i den gamle jødiske Historie. Ja det grændser næsten til Urimelighed, at man skulde være nöjagtig i at angive Dage og Måneder, da dette Tidsrum

begyndte og endte (4 Mos. B. 33, 3. og Josva 4, 19), men skødesløs i at optegne hele Årsummen. Hertil kommer, at Tallet 40 År, er ingenlunde henkastet, som Mål på et ubekjendt Tidsrum, men udfyldt med en nöjagtig Opregnelse af de vigtigste Steder, hvor Israelitterne opholdt sig 4. Mos. B. 33, og bestemt ved vigtige Begivenheder; det ses f. E. af 5 Mos. B. 2, 14., at Israelitterne vare 38 År på Vandringen fra Kadesbarnea til Åen Zered, som kommer fra Østen, og falder ud i det døde Hav, og af 4 Mos. B. 33, 38. at Aron døde i det 40de År efter Udgangen på den 1ste Dag i den 5te Måned o. s. v., hvilket alt ingenlunde røber Skødesløshed i Tidsregningen, eller at man har ladet sig nöje med løse og gættede Tal. Det forekommer også alt for tidt i de ældste Bøger af Bibelen, til at det med nogen rimelig Grund kan mistænkes; f. E. 4. Mos. B. 14, 33. og udtrykkelig gjentaget 34. V. samt Josva 5, 6., foruden de alt anførte Steder, hvor Arons og Mosesses Død fortælles. Den ægyptiske Historie endelig angiver det Tidsrum, som Hyrdefyrsterne plagede Ægypten, til 511 År, nemlig abrahamiske, altså 255 sædvanlige, og dette Tal er klarligen sammensat af de 215 År, som forløb imellem Abraham og Udgangen, samt de 40 År, som Israelitterne tilbragde i Ørken, i hvilken Tid de nemlig understøttede et Parti af oprørske Ægypter (under Kekrops), så at Ægypten først ved Israelitternes Overgang over Åen Zered blev fuldkommen sikret for

fjendtlige Indfald af dem, som jeg nöjere har udviklet i min ægyptiske Tidsregning. Ej heller kan dette Tidsrum ansættes kortere i Følge den græske Historie, som beretter at Kekrops ankom til Attika År 1582, altså formodentlig har tabt Slaget ved Pelusium, der bestemte hans Skæbne, Året tilforn 1583, som var 36 År efter Israelitternes Udvandring 1619, og på mindre end 4 År var det vel ikke rimeligt eller muligt, at Israelitterne, som et Hyrdefolk, kunde tilendebringe Toget fra Pelusium til Åen Zered. Således stemme alle indvortes og udvortes Grunde overens, i at bevise den historiske Rigtighed af de 40 År, som Israelitterne tilbragde i Ørken, og altså af Mosesses Alder på 80 sædvanlige År. Vi kunne derfor og så meget des trøstigere forlade os på Rigtigheden af den følgende historike Tidsregning, hvormed vi ikke her skulle beskæftige os, men uden hvilken vi dog vilde savne en fast Punkt, hvortil vi kunde knytte vore Undersøgelser om Oldtiden.

65. Indvendingerne imod dette Tidsrums rimelige Beregning ere ligeså lidet af nogen Vigtighed, som de ved de foregående omtalte. Hensler havde (S. 139) især i to Omstændigheder i Abrahams Liv troet at finde et *uimodsigeligt Bevis* for et kortere År end tolv Måneder (han ansætter det til 8 Måneder), hvorover Bredow opholder sig anf. St. S. 45-48; men det er ikke desmindre deraf virkelig klart, at man til den Tid har haft kortere År end vore tolvmåned-

lige. Den ene Omstændighed består i Ismaels Alder, da hans Moder Hagar blev udjaget med ham, som fortælles i Skb. Kap. 21. Det ses af Sammenhængen dèr, at han til den Tid har været 16 År, og dog omtales han som et *Barn*, Moderen *lægger* under en Busk o. s. v. Hensler slutter heraf, at han i det höjeste kan have været 10 til 11 virkelige År; men Bredow oversætter og forklarer det hele Sted på sin Vis, så at intet hindrer, han kan have været 16. Ordet, hvormed han benævnes i Teksten er נַעַר (naʕar) *Dreng*, som svarer til lat. *puer*, græsk *παις*, men bruges også om en Slave eller Tjener, følgelig om en voksen eller dog fremvækst Person, og er altså tilstrækkelig ubestemt. Bredow oversætter da *Jüngling*; men de 70 have *παιδιον*, og de østerlandske Oversættelser have forskjellige Udtryk, der dog alle oversættes ved *puer* i Waltons Polyglot. Men, hvad der er vigtigere, i det 14de Vers siges, „at Abraham stod årle op, og tog Brød og en Læderflaske Vand, og gav Hagar; han lagde det på hendes Skuldre og (tilligemed) Drengen, og lod hende fare," hvilket umulig kunde siges om en sejstenårig Dreng. Bredow vil forgæves bortforklare dette Udtryk, ved at underforstå det forrige Gjerningsord: (og) *gav hende* (Drengen), men det er umuligt, da der begynder en ny Sætning med Ordet *han lagde*. De 70 have også *και επεθηκεν επι τον ωμον αυτης το παιδιον* eller *και το παιδιον*. Onkelos stemmer aldeles overens

med den hebraiske Tekst; men den samar. Tekst er her endnu tydeligere: *imponens super humerum ejus puerum quoque.* Ligeledes den syriske Oversættelse: *imposuitque humero ipsius unacum puero,* efter Walton. Kun Vulgata og den arabiske Oversættelse have indskudt *traditque* (puerum). Men hvad der synes at afgöre, at Hagar har båret Drengen på sin Ryg tilligemed Rejsekosten, er det følgende Vers, hvor der siges at hun gik vild i Ørken, og da Vandet var sluppet, kastede hun Barnet (nl. af Træthed og Fortvivlelse) under en Busk, *ερριψε το παιδιον, projecit puerum,* i alle de østerlandske Oversættelser. Det vilde være morsomt at læse, hvorledes Bredow atter forsøger at bortforklare dette, hvis det ikke var endnu mere ærgerligt, at se en ellers tænksom Videnskabsmand, at lukke sine Öjne for den soleklare Sandhed, af Fordom eller Lyst til at gjendrive en anden også fortjent Gransker. Det ses end videre af 17de og 18de V., at Drengen har grædt eller skreget höjt, og at dette har bevæget Moderen til at göre endnu et Forsøg, hvorved hun dog måtte lade sig nöje med, at tage ham ved Hånden, og lade ham gå selv, da hun nemlig ikke mere var i Stand til at bære ham. Denne Anstrængelse lykkedes, så at hun snart fandt en Kilde, hvorved hun vederkvægede både sig og Drengen. Enhver, som læser alt dette i Sammenhæng vil letteligt indse, at her umulig kan menes en sejstenårig Yngling, men vel en åtteårig Dreng. — Den

anden Omstændighed er Abrahams og Saras Alder, da Isak fødtes: Faderen var den Gang 100 og Moderen 90 År, hvilket overskrider alt for meget Naturens Orden, for såvidt man har nogen sikker Efterretning om sligt. „*Also*, slutter Hensler, *ein kleineres Zeitmaas als das von zwölf Monaten, und ein grösseres als das dreimonatliche muss Abraham gebraucht haben.*" Bredow har heller ikke fundet noget Middel, til at forklare dette, uden at erklære det for Overdrivelse og Usandhed, hvilket han dog, for at undgå Forargelsen, ikke siger ligefrem, men vittigen indklæder i en Sammenligning med nyere Rejsebeskriveres urimelige og lögnagtige Beretninger! Dette er imidlertid ikke blot at hugge Knuden over, men tillige en elendig og aldeles urimelig Udflugt, efterdi den samme Vanskelighed forekommer ved alle Tal i dette Tidsrum: såsom, for at tage endnu et iöjnefaldende Eksempel: da Abraham indvandrede i Ægypten, siges han at have været 75 og hans Hustru, Sara, som var 10 År yngre, 65 År. Hun blev den Gang borttaget for sin Skönhed, og bragt til den ægyptiske Konges Fruebur, hvilket Abraham allerede havde forudset og befrygtet, og derfor overtalt hende til at udgive sig for hans Søster, så at han ikke skulde blive dræbt for hendes Skyld. Skb. 12, 11-20. Dette beviser dog vel soleklart, at her ikke kan tænkes på tolvmånedlige År, men kun i det höjeste på seksmånedlige. Jeg ser derfor ikke rettere, end at vi

med Tryghed kunne underskrive Henslers nysanførte Slutning, og aldeles forkaste Bredows intetsigende Indvendinger.

Tilbageblik.

66. Uagtet vi allerede have set, at vi ikke af vor Tekst i Skb. alene kunne erholde nogen uafbrudt Udsigt over Tiden imellem Adam og Moses, vil det dog, efter at have bestemt de enkelte Slægtleds virkelige Længde, for såvidt Angivelser deraf ere os levnede, endnu være såre interessant, ved Jævnførelse med den ægyptiske Tidsregning, som er uafbrudt, at bestemme når omtrent enhver af de enkelte Personer har levet, eller, med andre Ord, til hvad År for den almindelige Tidsregnings Begyndelse han omtrent kan henføres. Uden dette vilde nemlig vor hele gamle hebraiske Tidsregning for största Delen tabe sin historiske Vigtighed, og kun have Interesse, for såvidt den kunde lære os, at Angivelserne i Mose Bøger ikke ere overdrevne eller opdigtede og falske, ej heller den menneskelige Livstid eller Modenhedstid forandret, siden Adam eller Oros levede. Ved dette Tilbageblik skulle vi, ligesom i den ægyptiske Tidsregning, begynde neden fra, men allerførst fremsætte en Tabel over det hele Tidsløb i sædvanlig Orden, og med Anførelse af de rimeligste Samtidigheder, som ved denne Oversigt ville falde os i Öjnene.

67. Tabellarisk Udsigt over hele Tidsløbet:

Arabernes Vandflod indtræffer		3102 f. Kr.	Hefajstos, Ilden.
Indernes Kalijugam begynder		3101	Helios (fødes?)
Elohernes Stat . . .	82	3019	GudernesRegjering.
Adam blev født		(2721)	
gift med Eva og uddreven	(20	2701)	

Det første Tidsrum.

Kaldæer og Babylonier dannede en Stat, da Adam ankom	20	2701	
Aloros = Adam erholder Kain . .	(21	2700)	*Oros.*
Set . . .	27½	2693	
Alasparos, Set erh. sin Sön	25½	2668	*Ares.*
Amelón, Enos	24	2644	*Anúbis.*
Amenón, Kenan	22½	2621	Herakles.
Megalaros, Mahalalel . .	22	2599	Apollo.
Daonos, Jared	22	2577	Ammón.
Evedorachos, Enok . . .	22	2555	
Amfis, Metussalem . . .	24	2531	
Otiartes, Lamek	23½	2508	
Ksisuthros, Noa, da Floden begyndte	50	2458	*Menes.*

Det andet Tidsrum.

Første Afdeling.

Sem efter Floden	1	2457
Arfaksad erholdt sin Sön	22	2435
Sala	22	2413
Eber	22	2391
Belus (?) Peleg	22	2369
Reu	22	2347
Serug	21	2326

Den babyl. Historie fortsættes en kort Tid dunkelt, indtil Riget aldeles opsluges af det assyriske, stiftet af Ninus för	2080	(Busiris).
	2040	(Osymandyas).
	2000	

Anden Afdeling.

Den hebr. er aldeles forsvunden, men begynder snart igjen, da Nahor fødes, omtrent	1922	
Nahor erholder Tara . . $26\frac{1}{3}$	1896	
Tara erholder Abraham $23\frac{1}{3}$	1872	
— udvandrer til Haran omtrent	(1835)	(Uchorevs).

Det tredie Tidsrum.

Abraham udv. til Kanan $37\frac{1}{2}$	1834		
kommer til Ægypt. . . ($38\frac{1}{2}$	1833)	Lot, Nefercheres Salatis.	
erholder Ismael 43	1829		
indfører Omskærelsen $48\frac{1}{2}$	1823		
erholder Isak 50	1822	Beon	
Isak, da Esau og Jakob fødes 30	1792	Apachnas, Sesostris.	
da Abraham døde . . . $37\frac{1}{2}$	1784		
Jakob, da Levi fødtes . . 40	1752		Lachares.
da han kom til Ægypt. 65	1727	Apofis	Amosis.
Levi, da Kehat fødes . . 30	1722	Janias	Chebron.
Kehat, da Amram fødes $23\frac{1}{2}$	1698		Amenofis 1. Amersis.
Amram, da Aron fødes . $37\frac{1}{2}$	1661	Assis	Mojres.
da Moses fødes 39	1659		Misfragmuthosis.
Moses, da han udvandrede 40	1619		Tuthmosis †.
da han døde 80	1579	Kekrops.	Horos.

De fleste af de her anførte Samtidigheder ere udfundne ved Slutning, og ikke grundede på bestemte Angivelser af de gamle selv; f. E. Ke-

krops nævnes ikke i Mosesses Historie, ej heller Moses i Kekropses; ligeså lidet nævnes nogen af de ægyptiske Konger i Skb. anderledes end Farao, der var en fælles Tittel for dem alle. Ikke desmindre har jeg dog troet, at man heller vilde se nogle rimelig antagne Sammentræf, end den blotte hebr. Navnerække uden al Jævnførelse med de omgivende Folks Historie; ja endog håbet, at man i adskillige af de Grunde, hvorpå jeg har bygget min Jævnførelse, vil finde betydelig Bestyrkelse for den i det foregående antagne Beregnings Rigtighed.

68. Den ægyptiske Forfatter Maneto har angivet en af seks Led bestående Række af Hyrdefyrsterne i Ægypten, med Angivelse af enhvers Regjeringstid; man ser straks at disse må svare omtrent til de seks Led af vort tredie Tidsrum (Abraham til Amram); men Summen af deres Regjeringer udgör omtrent 260 År*), hvilket er for meget, da det hele Tidsrum kun udgör 215 År, og de 6 Led ikke en Gang indbefatte Moses eller nogen med ham samtidig Person. Der er da upåtvivlelig indløbet en Fejltagelse, i det man ved Apofis har læst Ξ (60) for Ε (5).**) Med denne Rettelse, der i sig selv bliver rimelig derved, at Eftermanden regjerede længe, nl. 50 År, passer det hele på det fortræffeligste med Historien. Denne Række bliver da følgende:

*) Se min ægypt. Tidsregning §. 54.

**) Sst. S. 108.

Salatis regjerede	. 19 År	beg.	1834 f. Kr.
Beon —	. . 44 —	—	1815
Apachnas —	. . 37 —	—	1771
Apófis —	. . (5) —	—	1734
Janias —	. . 50 —	—	1729
Assis —	. . 49 —	—	1679
		†	1630

Jcg har her blot bortkastet nogle Måneder, og derimod tillagt Apaknas 37 fulde År, for at undgå Brøk. Den hele Sum bliver da 204 År, og Rækken ender således 11 År för Udvandringen. Nu berette Ægypterne just, at Hyrdefolket led et stort Nederlag under Kong Misfragmutosis, som døde 1628: i dette Slag er da Assis falden to År för nysnævnte Konges Død, og siden den Tid have Israelitterne ingen egen Høvding haft, för Moses antog sig dem, men måttet underkaste sig det Trællearbejde, som det behagede Farao at pålægge dem. Den, som Moses henvendte sig til, for at udvirke dem nogen Lindring, men som derimod forøgede deres Plager, har da været Tutmosis, som døde Udvandringsåret 1619, da han nemlig omkom i det røde Hav. Den derimod, som begyndte at tvinge og undertrykke dem, og som siges Udgb. 1, 8. at være en ny Konge, der opkom over Ægypten, og ikke kjendte Josef, er Mefres eller Mojris, der er bekjendt for sine mange store Anlæg, blandt andet af Søen Møris, der bærer hans Navn; han fulgde også efter en Dronning, nl. Amersis, og kunde således anses for at begynde en ny Regjering. Under ham er Moses født, og hans tyranniske

Befaling om Drengebörnenes Ombringelse, der ikke blev hævet af hans Efterfølger, var uden Tvivl fornemmelig det, der gav Anledning til Oprøret under denne, hvilket endte med omtalte Nederlag og Assisses Død, 1630.

69. Det eneste nogenledes bestemte Sammentræf i dette Tidsrum er, at det, som Gjeorg (S. 62) forsikrer, antages af alle, at Josef herskede i Ægypten under Apofis. Nu vide vi af Bibelen at Josef herskede der, og havde hersket i en Del År, da Jakob ankom med sin øvrige Familie, og dette skjede 1727; Apofis forestod Bestyrelsen, i Følge vor Rettelse, fra 1734-29, altså indtræffe alle hans fem År i den Tid, da Josef var i Yndest hos Farao. Det forstår sig nemlig, at man ingenlunde må tænke sig Apofis som Farao eller Konge i Landet, men blot som Hyrdefyrste eller Høvding over de derværende semittiske Horder. Antager man ikke vor nysomtalte Rettelse, men tillægger Apofis en længere Bestyrelse end 5 År, så har dette dog ingen Indflydelse på hans Tiltrædelse, der alligevel indtræffer 1734, altså 7 År för Jakobs Ankomst, og kort efter Josefs Ophöjelse. Hans hele Bestyrelse, så lang som man behager at göre den, var følgelig ligefuldt samtidig med Josefs, indtil den ene af dem døde. Dette Sammentræf vil ikke anses ubetydeligt, når man betænker, at det grundes på to såre forskjellige og aldeles uafhængige Efterretninger: den ene ægyptisk om Hyrdefyrsterne, udtrykt i sædvanlige

År, den anden hebraisk om Abrahamiderne, udtrykt i abrahamiske År, eller Halvår. Det godtgör tillige såre håndgribelig Rigtigheden af vor Beregning af de abrahamiske År som Halvår, da der vilde blive over 100 År imellem Apofis og Josef, hvis man antog den Urimelighed, at Abrahamiderne havde levet dobbelt sålænge som Hyrdefyrsterne i Ægypten.

70. At den ægyptiske Konge Sesochris, der regjerede fra 1814 til 1766, og altså var samtidig med Beon og Apaknas, samt Abraham og Isak, virkelig er den berömte Sesostris, som foretog det store Tog igjennem Asien til Evropa, som jeg formodede i min ægypt. Tidsr. §. 53, bestyrkes ved Beregningen i den ny Udgave af *Art de verifier les dates*, hvor denne Helt ansættes til Året 1770; men hans Historie står ikke i nogen Forbindelse med den hebraiske. Den ægyptiske Konge, som Abraham besøgte, kaldes af Josef i den jød. Krigs Hist. 5, 9, 4. *Νεχαως*, om dette hænger sammen med Navnet *Nefercheres*, skal jeg ikke sige; men at denne har været den med Abraham samtidige, kan næppe betvivles, i Følge den ovenanførte ægyptiske Bestemmelse af det Tidsrums Længde, i hvilket Hyrdefolket forуroligede Ægypten*). Det ses også klarlig deraf, at Ægypterne have beregnet Tidsrummet aldeles ligesom Hebræerne, kun at de have indbefattet de 40 År, som Israelitterne van-

*) Jf. min ægypt. Tidsr. S. 107.

drede i Ørken, deri, og at følgelig Salatis har været samtidig med Abraham, altså höjst rimelig den samme som Lot, og at Hyrdefolkets hos Maneto såkaldte *Efterkommere* må forstås om Kekropiderne.

71. Heraf følger da umiddelbar, at den ægyptiske Konge Chojres må have været samtidig med Abrahams Fader, Tara; jeg skulde næppe have omtalt dette her, hvis det ikke i min æg. Tidsr. var undgået mig, at denne *Chojres* uden Tvivl er den af Diodor 1, 50. omtalte Uchorevs, som anlagde Memfis, ligesom hans åttende Formand *Saófis* 2. vel er Osymandyas, og *Biyris* den Busiris, som i Følge Diodor (1, 45.) anlagde det ægyptiske Teben eller Diospolis, skönt det af Diodor opgivne Antal af hans Forgængere (52 + 8) og deres lange Regjeringstid er uefterretteligt, og rimeligvis misforstået. Disse to, tillige med den mellemliggende Saofis 1., have vel omtrent været samtidige med Ninus og Semiramis, i det mindste i Følge Evsebiosses evangel. Forbered. 10, 9. hvor der angives 505 År imellem Kekrops og Ninus, så at denne har levet (1582 + 505 =) 2087; samt fulde 800 År imellem Semiramis og den trojanske Krig, så at hun har levet omtrent (1210 + 800 =) 2010 f. Kr., hvilket også stemmer fortræffelig overens med den babyloniske Historie, som vi snart skulle se. Imidlertid have de første assyriske Konger heller ingen Berørelse med den hebraiske eller kaldaiske Historie, undtagen Krigen imellem Kedor-

Laomer af Elam, Ariok af Elassar og endnu to andre Konger på den ene Side, samt Kongerne af Sodoma og Gomora tilligemed tre andre på den anden, som fortælles i Skb. 14, men da dette var meget senere, nemlig i Abrahams Tid, vil jeg blot anmærke, at den assyriske Overkonge her kaldes Konge af Elam, at altså Elam rimeligvis den Gang har været det almindelige Navn for hele Assyrien og Elymais; dernæst at Assyrierne den Gang længe synes at have været i Besiddelse af hele Mesopotamien og Babylonien; og endelig at de på dette Tog (Kap. 14, 5.) i Følge de 70. og Josefs jød. Oldhist. 1, 9. siges at have slået og ødelagt Giganterne eller deres Efterkommere, hvilket synes at bekræfte det ovenfor ytrede, at man ved Giganterne har tænkt sig Noakiderne eller Semitterne.

72. Den babyloniske Historie fortsættes også, skönt dunkelt, efter Ksisutrosses Flod, og indeholder to Kongehuse, det ene på 7 Konger og 190 År, det andet på 6 arabiske Herskere og 215 År, tilsammen 405. Derefter forstummer den aldeles, da nemlig det assyriske Rige, som stiftedes af Ninus, opslugte Babylonien, ligesom så mange andre Nabolande. Disse Tal passe fortræffelig med Historien, da de give (2458 — 405 =) 2053, som det År, da Ninus underlagde sig Babylonien, hvilket også fuldkommen svarer til hans og Semiramisses Regjeringstid, således som den bestemmes efter andre Grunde neden fra (§. 71), og denne Overensstemmelse er måskje

det bedste Bevis for Rigtigheden af at ansætte Noas Flod til 2458, som nogensinde vil kunne tilvejebringes. Men om Berørelser med den hebraiske Oldhistorie er lidet eller intet at sige. Den første Afdeling af vort andet Tidsrum indeholder vel også 7 Personer, men de udgöre kun 132 År, dog kunne hertil lægges 58, som Serugs Regjering muligen har været, eller og som burde fordeles imellem Sems Datter (§. 49.) og Serug, hvorved disse Semitter også vilde udgöre 190 År, og alt blive naturligt og höjst rimeligt; men i Navnene findes ingen synderlig Lighed, og samtidige Personer kunne ikke opvises. Jackson lader endog, efter *Moses fra Chorene,* disse 7 babyloniske Konger begynde med Nimrod, men dette er vel dog blot et Forsøg på at lempe den verdslige Historie efter den bibelske, og ikke grundet på Berosos selv. Belus nævnes ikke udtrykkelig blandt disse gamle babyloniske Konger, ej heller bestemmes Tiden, da Beli Tårn blev bygt. Jackson og andre antage Nimrod for den samme som Belus, men hans Historie er ikke stort klarere end dennes: hans Tid bestemmes aldeles ikke, og da han nævnes i det etnografiske Slægtregister, Skb. Kap. 10., så frygter jeg, at der ved Udtrykket, at han var en Sön af Kush, blot bör forstås, at han var en Elymæer fra Khúzistán.

73. I Henseende til Bestemmelsen af enhver af Sems nærmeste Efterkommeres Levetid för Kristi Fødsel, er at mærke, at den afhænger af Syndflodens År, og dette igjen af Adams første

År, til hvis Bestemmelse vi hjælpes af den ægyptiske Tidsregning. At Adam var enten den samme som Aloros og Oros, eller dog ganske samtidig, forudsættes her på Grund af det ovenanførte; hans første År var da 2701 f. K., men én Vanskelighed møder os her endnu, og det er Spörgsmålet, om dette var hans Fødselsår eller hans Udvandringsår af Paradis. De hebraiske Tal referere sig udtrykkelig til Adams Fødsel, eller, som er det samme, til hans Alder; men det turde hænde sig, at de ægyptiske ikke begynde fra selv samme Punkt. I Følge Ægypternes Udtryk er det bestemt Halvgudernes Regjeringsbegyndelse, hvorfra de gå ud; men Regjeringen er stundum bleven forvekslet med Livet. Hvis den første af Guderne, Helios, som afløste Hefajstos, skal antages for en virkelig Person, den første elohiske Høvding, så må de 82 År, som tillægges ham, vist nok regnes fra hans Fødsel, og ikke fra hans Regjerings Begyndelse. Prichard omtaler i sin *Egyptian Mythology* S. 59. en lignende Forveksling i Osirisses Historie; ja den har endog indsneget sig i Udlænderes Efterretning om senere Tider, hvorpå et håndgribeligt Eksempel findes hos Diodor i det ovenanførte Sted (S. 23. Lin. 8 og 18). Vi kunne altså ikke heraf komme til fuldkommen Vished. Se vi til den babyloniske Historie, så omtaler den det År, da Oannes ankom til Babylon, som det første År uden videre; at det imidlertid ikke kan have været det første År efter Verdens Ska-

belse, ej heller af Oannesses Liv, falder i Öjnene. Ligeså lidet kan det formodes at have været det første År af Alorosses Liv, da han i så Fald rimeligvis aldrig var kommen til Regjeringen. Det må da vist nok være det første År af hans Regjering eller af den babyloniske Stat; hvad enten altså Adam var Oannes eller Aloros eller blot samtidig, så bliver dette År 1. ikke hans Fødselsår, men höjst rimelig hans Udvandringsår, og dette kan atter antages, for at have været omtrent hans 20de Aldersår; da han allerede var gift, men endnu ikke havde erholdt sin førstefødte. Vil man antage det modsatte, nl. den ægyptiske Orosses første Regjeringsår fōr Adams Fødselsår, så gör det dog blot en Forskjel af tyve År i Syndflodens Bestemmelse, der så indtræffer 2438, og i Udstrækningen af det Hul i Tidsregningen, som ligger imellem Serug og Nahor, der i så Fald bliver 384 År, isteden for at jeg her har antaget det for 404. Hvad der især synes at afgöre, at det omtalte År 2701 virkelig ikke er Adams Fødselsår men Udvandringsår, og at Hebræerne og Ægypterne virkelig have beregnet dette Tidsrum forskjellig, hine efter Høvdingernes Fødsel, disse efter deres Regjering, så at Forskjellen ikke består i en Misforstand på nogen af Siderne, eller Forvekslingaf Fødsel og Regjeringstiltrædelse, er at Talsummerne ved alle disse Led ere i ét og alt forskjellige, uagtet Udstrækningen i det hele stemmer så nöje overens. Menes var da samtidig

med Noa, og Floden indtraf omtrent midt i hans Regjeringstid. De sidste Halvguder vare dernæst samtidige med de tilsvarende Adamitter, indtil i det mindste Apollo og de ældre blive identiske med Megalaros og de foregående, som ovenfor er omtalt.

74. Det vil da her være et passende Sted, at dvæle lidet ved den Egn, hvorfra Adam udvandrede, og ved de Spor der gives til Menneskehedens Tilværelse för hans Tid. Teksten (Skb. 2, 8-14.), hvorpå enhver Forestilling om Paradises Beliggenhed må grunde sig, lyder således: „8. Og Gud Herren (Jehova Elóhím) havde plantet en Have udi Eden mod Østen, og satte Mennesket derudi, hvilket han havde skabt. 9. Og Gud Herren lod opvokse allehånde Træer af Jorden, som vare lystelige at se til og gode til at æde af, og Livsens Træ midt i Haven og Kundskabens Træ på godt og ondt. 10. Og der gik en Flod ud af Eden til at vande Haven, og derfra deltes den og blev til fire Hovedströmme. 11. Den førstes Navn er *Pison*, hvilken løber om det ganske Land *Havila*, hvor der er Guld, 12. og Guldet af samme Land er godt, der er Bdellion og Stenen Onyks; 13. og den anden Flods Navn er *Gihon*, hvilken løber om det ganske Land *Chus*; 14. og den tredie Flods Navn er *Hiddekel*, hvilken går foran *Assyrien*; og den fjerde Flod er *Frat*."

75. At *Eden*, hos de 70 Fortolkere *Edem*, er et virkeligt Lands Navn, synes klarlig at

følge af de andre Steder, hvor det nævnes i Bibelen, om det end ikke overalt skulde betegne samme Land, såsom Esaias 37, 12. Ezekiel 27, 23. Amos 1, 5. og 2 Kong. 19, 12., hvor der endog nævnes en Stad *Thelassar*, som antages for at have været Hovedstaden i Eden. Dets omtrentlige Beliggenhed synes end ydermere at bestemmes derved, at det på flere af disse Steder nævnes i Forbindelse med *Haran* i Mesopotamien, dog så at et Navn indskydes imellem, på det ene Sted *Kanne,* på det andet *Resef*. Heraf er nemlig at formode, at det har ligget i det sydlige Mesopotamien, eller dog i Nærheden deraf, altså i Elymais eller Kaldæa. Hvis Resef er Resen, og dette Larissa, så og hvis Kanne er Kalne, og dette efter Jeronymusses Forklaring i hans Betænkninger over Skabelsebogen, Ktesifon, ledes man til den østlige Side, altså til Elymais, for hvilket vi allerede have set, at flere Rimelighedsgrunde tale. J. E. Silberschlag sætter det derfor i 2den Del af sin *Geogenie*, Berlin 1780, 4. ikke urimeligen imellem Semiramisses Mur og Kongefloden (Nahr Malká), samt Evfrat og Tigris eller egentlig en vestlig Biflod til denne, som på Danvilles Kårt kaldes den lille Tigris, og Paradis atter i den sydligste Del heraf, så at Staden Selevkia på hans Kårt ligger í selve Paradis. Han formoder nemlig, at Evfrat og Tigris i ældste Tider her have haft en Forbindelse, dog atter adskilt sig, og i særskilte Render udgydet sig i den persiske Bugt. Men vi

skulle heller lade de øvrige Navne på Floder og Lande i Teksten lede os*), end overilet lade en eneste uafgörende Omstændighed bestemme vor Overbevisning. Kun såmeget kunne vi straks slutte, at her aldeles ikke kan tænkes på det indiske Paradis, om man så vil kalde Verdensbjærget og Gudeboligen *Sumeru* med den firkantede Sø *Map'am* o. s. v., som Dr. I. J. Schmidt har omtalt i Lejpziger Literaturtid. Maj 1828. Spalte 924, da her slet ikke tales om noget Bjærg eller nogen Gudebolig eller nogen Sø. De som for øvrigt ville sammenligne de indiske Begreber derom med vor Tekst, kunne finde dem fremstillede i Prof. Magnusens Eddalære 1ste og 2den Del; der synes at være den Hovedforskjel, at de indiske tilhøre Indbildningskraften, de hebraiske Virkeligheden; hine ere opfundne i Indien, disse knyttede til Evfrat og Tigris.

76. I Henseende til Floderne er det egentlig kun de to første, som have nogen Vanskelighed; af de to sidste synes man at kunne slutte, at de må have været betydelige; det vilde derfor ikke være urimeligt med Huet og Scaliger at tænke sig derved to forskjellige Udløb af Evfrat og Tigris i den persiske Bugt, blot at disse Udløb havde en tilstrækkelig Længde, og fore-

*) „Alles hängt hiebey von den vier Flüssen ab, welche die Gegend durchströmte," siger J. Jahn meget rigtig i sin *Biblische Archäologie*, 1. Bd. Wien 1817.

kom under nogenledes lignende Navne, og Landene, som de siges at løbe omkring (eller igjennem), lode sig gjenfinde i denne Egn. Dette forekommer mig ikke at være Tilfældet, uagtet jeg for øvrigt langt foretrækker Huets Mening i Afhandlingen *de situ Paradisi terrestris*, som findes i hans *Demonstratio evangelica* 4de Udg. Lps. 1694, og tillige er antaget af T. Abt. i hans Fragment der ältesten Begebenheiten Halle 1767, og flere, nemlig at Paradis bör sættes ved Evfrats og Tigrisses Sammenløb sönden for Babylonien, for Silberschlags, som søger det norden for dette Land. J. Jahn, med mange andre, har formodet at Pison var *Fasis*, som nu kaldes Rioni, og falder i det sorte Hav, og at Gihon var *Oksus* eller *Amu* i Østpersien, især fordi disse Floder forekomme hos Araberne under Navn af فاش (fáš) og جيحون (Giḥún); men de arabiske Forfattere ere alt for ny, og deres Land alt for fjærnt fra disse Egne, til at deres Vidnesbyrd kunde have nogen betydelig Vægt, og især er det sidste Navn åbenbar tillagt Oksus meget silde af en blot Fordom. Michaelis og andre have antaget Pison for den *Fasis*, som nu kaldes Arakses, og Gihon for *Oksus* eller *Amu*; i så Fald måtte hele Persien have været kjendt og beboet i Adams Tid; men han tager uden Tvivl også meget fejl heri, da disse Floder slet ingen Foreningspunkter have indbyrdes eller med Evfrat og Tigris. Ligeså lidet kan J. v. Hammers Påstand i *Wiener Jahrbücher* 9de B,

S. 23 og 24 billiges, at Pison har været *Jaksartes* og Gihon *Oksus,* da disse ligeså lidet stå til at forene med Tigris og Eufrat på nogen mulig Måde. Endnu mere urimelig er dog Cellarii Mening i *Geographia antiqva,* at der ved Pison forstås *Hypasis*, og ved denne atter *Indus*, og ved Gihon (sammentrukket *Gan)* forstås *Ganges;* men fremfor alle Buttmanns i hans *Mythologus* 1. Bd., at nemlig Pison har været *Iravatti* i Ava, Gihon *Ganges*, Hiddekel *Indus*, og Frat *Shat-el-Arab.* Det vilde ikke lönne Umagen at opregne flere fejlagtige Forestillinger herom.

77. Floderne synes mig at følge i Orden efter hverandre fra Østen mod Vesten, hvilket også v. Hammer, Buttmann og andre have mærket, og da Tekstens Ord lyde udtrykkelig på én Hovedflod, og de to sidste virkelig forene sig til én stor Flod, så mener jeg man kan slutte, at de to første også må forene sig med denne store Flod, med andre Ord, må løbe ud i *Shat-el-Arab.* Da vi nu tillige have set, at det må være betydelige Floder, siden de sættes ved Siden af Tigris og Evfrat, så er det næsten herved bestemt, at Pison må være den nu såkaldte *Karún,* som løber forbi Shuster (det gamle Susa) og forener sig med Shat-el-Arab, kort ovenfor Udløbet i den persiske Bugt; Gihon derimod den nu såkaldte *Karasú,* der kommer fra Egnene sönden for Urmiasøen, løber forbi Kirmansháh, og forener sig med Tigris, enten som

hos Danville noget ovenfor, eller rettere som på Sir John Malcolms Persienskårt i hans *History of Persia*, London 1812, noget nedenfor Korna, som ligger ved det Sted, hvor Evfrat og Tigris forene sig; efterdi der på det hele Strøg ingen andre Floder gives af Betydenhed.

78. Der findes også Spor til gamle Navne på disse tvende Floder og tilgrændsende Lande, som nogenledes stemme overens med de i vor Tekst forekommende. Karún er således åbenbare de gamles *Pasitigris*, som denne omtales af Arrian i hans indiske Historie Kap. 42. Og i dette *Pasi-tigris*, (hvorved man naturligvis ikke bör tænke på det gr. *πασι* af *παν*, men vel på et gammelt Flodnavn *Πασις*, der er sammensat med Tigris) synes mig at ligge Navnet Pison, hvilket også Hugo Grotius har antaget i sine *Annotationes in vetus Test.* til Skb. 2, 11. Det er ellers klart, at de gamle, som Cellarius anfører, have haft forvirrede Begreber om Floderne i den Egn, og ofte forvekslet deres Navne. Herodot kalder den Flod, som løber forbi Susa, Choaspes, men jeg formoder, at dette egentlig har været Navnet på en nordligere Arm (Desful), som forener sig med Karún, et betydeligt Stykke sönden for Susa. Rooke anmærker i sin engelske Oversættelse af Arrian, ved nysanførte Sted, at den Flod, som her kaldes Pasitigris, er den samme, som Arrian i Bogen om Aleksanders Tog 7, 7. kalder Eulajos, og som forekommer hos Daniel 8, 2. under Navn af Avlaj (אולי),

som den der rinder forbi Susa; måskje dette dog egentlig har været Navnet på den Arm, som forener sig med Desful sönden for Susa, og hele Floden været Pasitigris. Jeg tilföjer, at når Arrian beretter at Aleksander sejlede ud af Pasitigris i den pers. Bugt, og derpå op i Tigris, så hindrer dette ikke, at Pasitigris jo kan have, og virkelig har, et andet Udløb i Tigris foruden den Arm, som løber ud i Bugten, da den overhovedet ved sit Udløb danner flere Øer, (se Sir John Malcolms og Buckinghams Kårter, såvel som det hermed følgende), men viser kun at denne sidste Arm i Aleksanders Tid var mere sejlbar end den første.

79. Ptolomajos omtaler en anden Evlajos, som løber ud i den persiske Bugt, omtrent 50 gjeografiske Mile østen for Tigrisses Udløb, som vel ingenlunde kan være den, vi antage for Pison, men dog er såre mærkelig, da den synes at vise, at Navnet egentlig er et Tillægsord *(den evlaiske Flod)*, og dannet af Landsnavnet *Havila* eller, som det hedder hos de 70 Fortolkere, Evilat, der altså omtrent har svaret til det gamle *Characene*, eller det på Sir John Malcolms Kårt såkaldte *Chaab-Territory*, og været begrændset af begge disse evlaiske Floder. Hevila sættes ellers af Bochart, Huet og mange andre vesten for den gamle Rende af Evfrat; men dette grunder sig blot på Skb. 25, 18. og 1. Sam. 15, 7., hvor der nævnes den yderste Udstrækning af Ismaelitternes og Amalekitternes Land, nl. fra

Ørken *Sur* til *Hevila;* men, forudsat at disse Folk, som jeg formoder sikkert, strakte sig lige til Shat-el-Arab, kunde man jo meget gjerne nævne Landet på hin Side af Floden som det, der afløste deres. De af Strabo efter Eratostenes anførte *Chavlotæer* vare vel snarere *Chaldæer* end Hevilæer, så meget mere, som man ellers savner Kaldæerne på det Sted. Hertil kommer, at dette Lands eller Folks Navn klarlig synes at være det samme som Sems 5te Efterkommer, Joktans Sön, *Havila,* der nævnes Skb. 10, 29. tilligemed to Brødre, og om hvem det hedder i næste Vers: „deres Bolig var fra *Mesa,* indtil man kommer til *Sofar,* til det Bjærg mod Østen." Nu er *Mesene* just Egnen ved Evfrats Udløb, eller efter andre en Del nordligere ved Tigris, og Havila med sine Brødre må altså nødvendig sættes østen for denne Flods Udløb, hvor der også endnu den Dag i Dag bo semittiske (arabiske) Stammer langs hen ad den persiske Kyst, næsten uafhængige af den persiske Regjering. Josef siger også i sin jødiske Oldhistorie 1, 6, 4. *Σημᾳ δε πεντε γινονται παιδες οἱ την μεχρι τȣ κατ' Ινδιαν ωκεανȣ κατοικȣσιν Ασιαν απ' Ευφρατȣ την αρχην πεποιημενοι,* ɔ: Sem havde 5 Börn, som bebo den Del af Asien, der ligger ved det indiske Hav, fra Evfrat af, hvilket for såvidt er mindre rigtigt end den mosaiske Beretning, som han udstrækker til alle Semitterne, hvad der blot gjaldt om en Gren af Stammen i 5te Led, men for øvrigt i Henseende

til Stedsbestemmelsen er såre tydeligt og uimodsigeligt. Den gamle Mening hos Kirkefædrene, at Hevila var Indien, synes også at vise os mod Østen; men at det ikke kan være Indien selv, er klart af ovenanførte Steder om Ismaelitternes Grændser. Således mener jeg da, vi kunne antage Hevila for Kystlandet på hin Side Shat-el-Arabs Udløb, og Pison for Pasitigris, hvad enten så denne, som synes mig rimeligst, var Kárún eller én af de andre Bifloder til Tigris i samme Egn.

80. At Karasú er de gamles *Gyndes*, som Danville har antaget, synes allerede at følge af Historien om, at Kyros lod den dele i 360 Render, da dette forudsætter en betydelig Flod, hvis der skulde blive noget Vand til hver Rende. Man kan derfor vel umulig, som nogle ældre Jordbeskrivere have villet, og som endnu gjentages i Buckinghams *Travels in Mesopotamia*, 2det B. S. 288, anvende dette Navn på Mendeli, som er en liden Flod, der næppe gjennemløber en tredie Del af den Strækning, som Karasú. Denne Flod, Gyndes, hvis gamle Navn har en tålelig Lighed med Tekstens *Gihon*, hos de 70 Fort. *Γεὼν*, løber midt igjennem Landet *Khúzistán*, og dette er åbenbar det i Teksten omtalte Chus, egentlig כּוּשׁ (Kúš). Det er nemlig bekjendt, at *stán* eller *istán*, *están*, er en sædvanlig Endelse i Persisk og flere Sprog, som betyder *Land*, f. E. *Daghestan*, ɔ: Bjærgland, og *Hajastan* er det armeniske Navn på Armenien; så at Khúzistán

kan oversættes Khuziland eller Landet *Khuz,* hvilket også Huet, Abt og flere have antaget. Overgangen fra שׂ (ś) til ژ (z) er heller ikke usædvanlig i disse Sprog, f. E. i Arfaksad svarer den sidste Stavelse שַׂד (śad) til det pers. زاد (zád), som ovenfor anført. Unægtelig ere flere Lande, og navnlig Ætiopien, benævnede *Chus* i Bibelen, men Flodens Beliggenhed, som i Følge Teksten må løbe sammen med Shat-el-Arab, gör det umuligt, her at tænke på noget andet Sted.

81. *Hiddekel* eller egentlig חִדֶּקֶל (Xiddeqel) røber sig tydelig nok som Tigris, såvel ved Forbindelsen, hvori det forekommer på andre Steder (Dan. 10, 4.), som ved det endnu brugelige syriske, kaldaiske og arabiske Navn Deqlát, Diglat, Digleh, hvor *at, eh,* er en tilföjet Hunkönsendelse, ligesom i Landsnavnet *Ευιλατ, Hevila,* så og ved det udtrykkelige Tillæg i Teksten, at den løber *foran* Assyrien. Den danske Oversættelse har vel *østen for,* men det er en Fejl, de 70 have rigtig *κατεναντι.* Endelig også ved Beliggenheden, da det må være en stor Flod, som forener sig med Evfrat. Man har pint sig meget med at udfinde, hvad den første Del af Navnet, nl. *Hid* eller *Xid,* som ikke gjenfindes i samme Flods Navn i de andre østerlandske Sprogarter, vel kunde betyde; ja Buttmann tror deri at gjenkjende Navnet هند (Hind), *Indus,* hvilket han formoder har været det egentlige her forekommende Navn, der af en Hændelse eller ved en Misforstand er blevet sammentruk-

ket med *Deqel*, (Tigris), som burde være en særskilt Flod, og den fjerdé af dem her omtales, da den indiske (!) Forfatter af Myten ikke kjendte Evfrat, eller dog ikke adskilte den fra Tigris. Men hans hele Forklaring er vist nok en Misforstand, og Ordet *Xid*, der også forekommer i nogle andre syriske Navne på Floder i Assyrien, og skrives *Xad*, f. E. *Xaddíb*, er hverken mer eller mindre end det armeniske *γετ*, *en Flod*, der vel i Assyrien er blevet udtalt *xed*, så at Xid-deqel er *Floden Deqel*, og Xad-díb *Floden Díb* (*Λυκος ποταμος*).

82. At *Frat* betyder Evfrat, kan ligeledes i Følge Navnet og Beliggenheden umulig betvivles; vi skulle derfor ikke opholde os ved at bevise det, kun fortjener det at bemærkes, at det Tillæg, Navnet *Frat* har fået i Græsken, nl. *ευ*, er intet andet end det pers. آب, او (ab, au) *Vand*, *Å*, isteden for hvilket Araberne sætte et lignende Ord og sige شط الفرات (šaþ-el-Frát), *Floden Frat*, aldeles overensstemmende med det nysanførte xid-Deqel. Denne Frat siges vel tilforn at have haft et eget Udløb, som siden er udtørret, skönt dette modsiges af andre; men den har i alt Fald foruden samme upåtvivlelig haft et Udløb i Tigris ligesom endnu, og altså rimeligvis dannet en lang Ø, langs med Shat-el-Arab.

83. Beliggenheden af Eden og Paradis har ikke desmindre endnu sine store Vanskeligheder, da Teksten ikke bestemmer, hvorledes disse lå

for de nævnte Floder og Lande; men blot siger at Floden kom ud af Eden, og vandede Haven; samt delte sig siden (derfra d. e. derudenfor) i fire Hovedströmme på en, som det synes, dunkel Måde. Silberschlag har ladet en egen Flod udspringe på Hæmerinbjærgene; men dog fundet Vanskelighed, ved at få den til at løbe ud i de fire andre Floder. Jeg mener at Vanskeligheden hæves ved at antage, at Forfatteren af vor Tekst ikke har kjendt disse Floders Løb af eget Öjesyn, og derfor ikke tydelig bestemt, at det var fire Floder som forenede sig til én. Vor Tekst har nemlig alt været opskrevet, förend den blev indlemmet i Skabelsebogen; så at Overskriften 2, 4. lyder hos de 70 med Rette således: *αὑτη ἡ βιβλος γενεσεως ȣρανȣ και γης*, dette er Himmelens og Jordens Oprindelsesbog; men da det er tvivlsomt, om endog Moses har kjendt Bogstavskrift, så er det næsten afgjort vist, at den må have været optegnet med Billedskrift*) eller den prestelige Skrift, som brugtes i Ægypten. Heraf forklares Dunkelheden let, da enhver indser hvor langt vanskeligere det må være, at udtrykke Gjerningsord eller Forholdsord med Billedskrift, end Navne på Ting; hvor let der

---

*) Dette har også blandt andre Dr. J. G. Rosenmüller antaget i *Erklärung der Geschichte vom Sündenfall*, se Eichhorns *Repert. für bibl. u. morgenl. Literatur*, 5. Th. S. 161. og Prof. A. Gamborg i *Nysa*, Kh. 1790. 8.

altså i sligt, især ved en senere Omskrivning i Bogstavskrift, kunde indsnige sig nogen Ubestemthed eller Særhed i Udtrykket. Man bör derfor ingenlunde hænge i Ordene, allermindst i Gjerningsordene, f. E. at en Flod *omgiver* et Land, der vel burde være *gjennemströmmer*, o. desl. For øvrigt siger Teksten ingenlunde, som Buttmann påstår, at det var en Flod af én eneste Kilde, som løb ud i fire Arme; men blot at den var delt, og bestod af fire Strömme, efter Bogstaven: *et erat in quatuor capita*, ראשים, hvilket Ord også bruges i den kald., syr. og arab. Oversættelse; de 70 have *αρχας*, Kilder eller Udspring, alt lige det modsatte af *Arme* eller *Udløb* *). Det forekommer mig da, at man ikke bör søge de fire Floder i Paradis, men udenfor, løbende ud i Paradisfloden; at denne følgelig må være Shat-el-Arab, hvori de fire (Karún, Karasú, Tigris og Evfrat) forene sig, og at Paradis har været vesten for denne Flod, langs med samme, dog ikke lige ned til Bugten, da denne ikke omtales i Beskrivelsen; så at det nuværende Basra har ligget inden for

*) „Es ist allerdings zu bewundern, dass alle Ausleger, die ich nachsehen konnte, die Stelle 1 M. 2, 10. misverstehen, in dem sie übersehen dass נהר collectiv zu nehmen ist, und ראשים nicht *Arme* eines Flusses, sondern nach dem ar. u. syr. Sprachgebrauche *Quellen* der Flüsse sind. Kurz es werden Flüsse angegeben, die aus vier verschiedenen Quellen kommen." J. Jahns Archæol. 1 Bd. S. 28.

dets Enemærker. Ibn Havkal siger også i Oriental Geogr. S. 63. at dette Land var gjort til en stor *Have* af Kalifferne, og at Kanalerne omkring Basra, under Abi-Borde, beløb sig til 120,000. Det er vist at Jordbunden er der overordentlig rig og frugtbar, skönt Tilstanden nu, da Landet er i Tyrkernes Hænder, ingenlunde er så paradisisk eller blomstrende, som Ibn Havkal beskriver den. For øvrigt trøster jeg mig ikke til at bestemme Havens nöjagtige Grændser eller Udstrækning, om den mod Vesten f. E. har strakt sig lige til Evfrats gamle Rende, eller været mere indskrænket; men sandsynligt er det mig, at Adam efter Udjagelsen er vandret mod Norden, altså har nedsat sig i Babylonien.

84. I hvilken Kant af Eden Haven var beliggende siges ikke, det vil derfor vel evig blive umuligt at sige bestemt, om Forfatteren har tænkt sig dette Land i Kaldæa eller Elymais; dog må man efter alt det foregående (S. 45. 46. 52. 107.) tro, at det sidste har været Tilfældet, og at Paradis har været den yderste Ende eller Provins af Riget mod Vesten. Var det sikkert at Gyndes i gamle Dage, som på Danvilles Kårt, norden for Korna havde sit Udløb i Tigris, så kunde man meget bekvemt sætte Paradis selv på den østlige Flodbræd imellem Karún, Shat-el-Arab, Tigris og Karasú, og antage at Eden ikke havde strakt sig længer end til Shat-el-Arab mod Vesten. Hvilket man finder rimeligst gör for øvrigt intet til Sagen her, allerede den

nöjagtige Kundskab om de fire Floders Navne og Orden, er nok til at vise, at der må have været flere end ét Par Mennesker til i Verden, og at i det mindste Babylonien og Elymais eller Kaldæa må have været beboede, höjst rimelig også Mesopotamien og Assyrien om ikke flere Lande.

85. J. G. J. Ballenstedts Idé i Afhandlingen: „*Der Park Eden*" o. s. v. i 3die Del af Bogen *Die Urwelt*, *Qvedlinburg* 1818, nemlig at Paradis ingensteds har været til, men kun er en poetisk-filosofisk Digtning, synes aldeles ubetydelig, og er grundet på så mange skæve Betragtninger, at jeg ikke véd om jeg skal forundre mig mere over hans Svaghed i at dömme fornuftig, eller Dristighed i at fremsætte sine Indfald. S. 4 forsikrer han foreløbig, at det ikke mere betvivles af nogen grundig og oplyst Teolog, at Fortællingen om Paradis jo er en Myte, som efter den babyloniske Udlændighed er optagen i de jødiske hellige Bøger af den gamle indiske eller parsiske Gudelære, da de første Kapitler i Skabelsebogen kun synes at være en senere Tilsætning (!) Forfatteren beråber sig herved på Dr. Hartmanns *Aufklärungen über Asien*, Oldenburg 1806, men denne Forestilling er vel ellers omtrent den modsatte af alle grundige Gudlærdes Formening om disse ældgamle Brudstykker. Navnene på Floder og Lande bekymrer han sig ikke om; ti „*måskje* har en senere Fortæller eller Afskriver forandret dem,

og tilföjet eller udeladt af den oprindelige Fortælling, hvad hans Hensigt krævede." — „*Måskje* har den Israelit, som omarbejdede Myten, oversat Flodernes oprindelige Navne, eller forbyttet dem med andre." — „*Måskje* har Digteren været for lidet bekjendt med Jordbeskrivelsen, og derfor hensat og sammenbragt Floder af ganske forskjellige Lande i en Egn, hvor de aldrig løb" o. s. v. Jeg svarer: måskje har Forfatteren været for lidet bekjendt med fornuftig Bogforklaring. Han tilstår at Kashmir kan have været det sydasiatiske Paradis; men kunne ikke, siger han, andre skönne Egne også have frembragt Mennesker, ligeså vel som Dyr og Planter! Jeg svarer: for mig gjerne! men det er jo blot det mosaiske Paradis, her tales om. Har Adam været et virkeligt Menneske, som hans i Skabelsebogen anførte Efterkommere synes at göre rimeligt, og er han udvandret eller uddreven af Paradis, som Bibelen fortæller, så må dette vel have været et virkeligt Sted på Jorden, og ikke overalt i enhver skön Egn. En enkelt Mand kunde jo ikke uddrives af *Kashmir, Tempe, Kvito* o. s. v. på én Gang. Pastor Ballenstedt går dernæst over til at vise, at om end et Paradis havde været til et Steds i Verden, kunde Efterretningen derom ikke vel forplantes til Efterslægten, da de første Mennesker må have været rå, og næppe haft Sprog eller Lyst end sige Skrift til at opbevare den med. Han har altså her, som sædvanlig, forblandet vor Adam med

det første Menneske, en Fejl, som Navnet vel kan undskylde, men som vi ovenfor have set, at man vel må vogte sig for, da den Adam, som var Sets Fader, blot var den ældste Høvding, man vidste af at sige, blandt de semittiske Folkefærd, den Gang Skrivekunsten (Billedskriften) blev opfunden, eller anvendt til historiske Indskrifter kort efter hans Tid.

86. Antage vi det ovenfor (§. 35) ytrede om Eloherne, så ere vi ikke en Gang ved Adams Fødsel ankomne til den yderste Grændse af Hebræernes Oldsagn, men det forundes os endnu, at göre et svagt Blik ind i Tidsrummet på hin Side Adam. Det skönnes nemlig da, at den Jehova Elohim, som havde ophöjet ham, og atter fordrevet ham, har været ældre og mægtigere, og navnlig at Eloherne have været til, længe för den adamiske Stamme begyndte, da de allerede havde en Konge, altså en ordnet Stat. Ordet *Jehova* synes nemlig ikke at være hebraisk eller semittisk, men egentlig at have været de elymaiske Kongers ældste Tittel, ligesom Farao var de ægyptiskes, og først siden af Moses at være blevet bestemt til udelukkende Benævnelse på Gud*), hvortil det også måtte forekomme ham så meget mere passende, som Elohim, der ellers i de semittiske Sprog er det sædvanlige Ord på Guder, i Entallet hebr. אֱלוֹהַּ (elóah), kald. אֱלָהּ, (eláh), syr. bestemt ܐܠܗܐ (aloh-â, ὁ θεος); arab.

*) Udgb. 3, 13-15.

اله (iláh), tillige var Elohernes Folkenavn, og derimod Jehova var dette Folks Konge, altså måtte synes langt værdigere Guddommen, ligesom Gudernes Konge, især efter at Betydningen af Konge var forglemt, hvilket uden Tvivl er skjet under Assyrernes lange Herredömme, der navnlig også havde betvunget Eden*); og da det jødiske Folk efter den mosaiske Statsforfatning heller ingen anden Konge skulde erkjende.

87. Babylonierne, skönt temmelig talrige, da mange fremmede (Kaldæer) havde nedsat sig i Landet, udgjorde derimod efter Babylonieren Berósosses udtrykkelige Vidnesbyrd (S. 45) ingen Stat för Adams (Alórosses) Tid, men levede ligesom de vilde Dyr. Vi kunne heraf med stor Rimelighed formode, at de øvrige semittiske Stammer, som til den Tid måskje have været til, endnu mindre have haft noget Begreb om Borgersamfund. Dette samme sluttes om de frygiske Stammer med fuldkommen Sikkerhed af Historien om den langt senere Japet, som først gjorde Mennesker af dem. Den Omstændighed at Ægypterne begynde sin Menneskehistorie med de samme Personer som Babylonierne eller Kaldæerne begynde med, viser også tydelig, at de have været vilde på Adams Tid, og først med en Sidelinie af den adamiske Stamme henimod Noas Tid erholdt en ordnet Statsindretning, følgelig intet vidst om sin egen Fortid, uden hvad den regje-

---

*) 2. Kong. 19, 11-12.

rende Familie berettede om sine Forfædre, Adamitterne. Heraf synes klart, at der för Adams Tid vesten for Tigris ikke har befundet sig uden vilde Mennesker, höjt Horder.

88. Vende vi os dernæst mod den østlige Side, så finde vi næppe noget Spor til Persernes Tilværelse, som særeget fra Mederne adskilt Folk, da deres egne ældste Sagn henvise os til Medien. En vild Stamme af Meder have de dog muligvis udgjort. Medernes ældste Konge Kajómers, der også udgives for det første Menneske (d. e. den første dannede Mand i Landet) er måskje Noa efter Floden, da han siges at have dyrket Vinstokken. För ham nævnes endnu et Slags Konger, hvorom dog lidet berettes uden nogle uhyre Talsummer af År, som de skulle have regjeret. De betragtes som hele Kongehuse, men jeg formoder, blot fordi man har forblandet deres Börn (Efterkommere) med deres Efterfølgere. Der nævnes i alt Fald kun 6; man kunde falde på at antage dem for Kainitterne; men da just den femtes Navn, *Mahabul*, (d. e. måskje *den store Apol*), synes at være den 5te Adamit, *Mahalalél*, som også er den femte Babylonier, *Megalaros*, og den femte hos Ægypterne, *Apollo*, så ere de vel snarere de samme som de 6 første Adamitter, og Forskjellen i Tallet blot en Følge af, at de sidste ere glemte, hvilket ikke bör undre os, da Efterretningen om dem kun findes i en eneste nypersisk Bog, Dabestan kaldet. Ved at læse den

førstes, Mahabads, Historie, kan man næppe tvivle på, at det er Adam der menes. De gamle Perser, hedder det, ansâ det for aldeles umuligt, at udfinde hvem der havde været Menneskekönnets første Forældre, men i Følge sine gamle Bøger, troede de at Mahabad var den Person, som overlevede det sidste store Tidsskifte (Naturomvæltning), og således Fader for den nuværende Verden. Han og hans Kone erholdt en talrig Afkom, som beboede Huler og Kløfter, og var ubekjendt med Livets Bekvemmeligheder og Nydelser samt al borgerlig Orden eller Regjering. Men dreven af en guddommelig Magt besluttede Mahabad, at forandre deres Tilstand, til hvilken Ende han plantede Haver, opfandt Prydelser og smedede Våben; han lærte også Menneskene at tage Uldskind af Fårene, og tilberede sig Klæder, endelig byggede han Stæder og Slotte, befæstede Byer og indførte således Kunst og Selskabelighed. Man ser let at hans Afkom her er blandet med de vilde i Babylonien, som han nedsatte sig iblandt, fordi Mederne ligesom Inderne troede, at alle de forrige Mennesker måtte omkomme ved ethvert stort Tidsskifte, så nær som ét eneste Par. Den guddommelige Magt, som drev ham, er Jehova Elohim, som uddrev Adam, for at dyrke Jorden. At han plantede Haver o. s. v., er vel at han anvendte, hvad han havde lært i Paradis, dyrkede Jorden, indførte et Metals Brug til Redskaber, hvormed Folk kunde skaffe sig Klæder,

fælde Træer og bygge Huse og Mure. Hvis man bifalder dette, så indser man at det aller ældste mediske Sagn er identisk med det hebraiske, og at følgelig Folket intet eget Samfund har dannet, og ingen egen Fabel-Historie haft förend omtrent i Noas Tid, og rimeligst af ham eller hans Familie erholdt den første Grundvold til menneskelig Dannelse.

89. Gå vi til Indien, så møder ikke alene Historien om *Mahabali* os atter her; men også endnu tydeligere den om Noa eller Ksisutros, der her kaldes Satyavrat eller Menu den 7de; den er imidlertid så udsmykket med mytologiske Tilsætninger, at det lettelig skönnes, den er forplantet der til Landet senere, som et allerede gammelt og dunkelt Sagn, og ingenlunde foregået der, ihvor nöje den end er lokaliseret. En Omstændighed torde dog fortjene megen Opmærksomhed, nemlig den at Indianerne omtale Satyavrats Datter Ilá, som blev gift med den første Buddhah, en Sön af Candrah (Månen), der igjen var en Sön af Atri, en Sön af Brahmá, og berette at denne Menu således blev Stamfader for to Slægter, den ene kaldet Solens Börn efter hans Fader, den anden Månens Börn efter hans Svigersöns Fader, Candrah. Dette synes nemlig at vise, at Noas Afkom ved hans Døtre har udbredt sig mod Østen, og bragt Familiesagnet tilligemed Kulturen til Indien, samt at Indianerne, ligesom Mederne, kun have haft, eller dog kun opbevaret, Sagn om 6 Adamitter. Denne

Omstændighed lader mig formode, at den adamiske Stamme efter Jared har delt sig, så at den Person, som Inderne kalde Brahmá, har været samtidig med Enok, og er udvandret til Assyrien eller Medien, hvor han ved sin Sönnesöns Sön er bleven Stamfader til de såkaldte Månens Börn, ligesom Noa til Solens Börn. Solen var vel ikke Noas egentlige Fader, men blot ældste Stamfader, Satyavrat udgives heller ikke af Inderne for en Sön af Solen, men det siges udtrykkelig at Benævnelsen *Solens Sön* var hans Familienavn eller Tilnavn. Denne Sol var uden Tvivl Helios, som efter det ægyptiske Sagn åbnede Kaliyugam. Ej heller han fattes ganske i det hebraiske Oldsagn; ti Myten om Skabelsen kan vel for en Del forklares historisk, så at de 3 første Dage svare til de tre indiske Yugamer, Verdensaldre, som gik foran den nærværende; den 4de Dag, da *Solen* skabtes, til Kaliyugam, som begyndte med *Helios* (sanskr. *Súryah)*; den 5te Dag til det elohiske Tidsrum (de tolv Guders Regjering); og den 6te Dag, da Mennesket skabtes, til Adams Historie. At Adam skabtes af Jehova efter hans Billede i hans Lignelse, turde vel betyde, at han var en Sön af en elohisk Konge (jf. Skb. 5, 3.), og altså nedstammede fra Helios; en ældre Broder har vel ophöjet ham, men da han forså sig imod hans Höjhed, uddrevet ham; og Oannes, som indfandt sig i hans første Regjeringsår i Babylonien, været en tro Ven eller Tilhænger, som fra Hjemmet (det sydlige Ely-

mais) bragde ham Hjælp og Bistand i det sure Arbejde, at belære og danne de vilde Babylonier. Således nedstammede følgelig Noa også fra Helios, og kunde anses som den 7de af den adamiske Stamme, da Brahmá ikke havde kunnet medbringe Efterretning om flere end de 6, som havde levet for ham. Således begribes end videre at Brahmás Sönnesöns Sön, Buddhah, kunde besvogre sig med Noa, og hans Stamme endda anses for ringere end dennes. Endelig skönnes, hvad der er os vigtigst her, at den indiske Fabelhistorie begynder med den babyloniske eller hebraiske, og at følgelig Inderne ligeså lidet som Mederne have dannet nogen Stat, eller været i Besiddelse af Skrivekunst eller nogen betydelig Dannelse eller noget historisk Sagn, för Noas Tid.

90. Den kinesiske Tidsregning synes ligeledes klarlig, at have selv samme Begyndelse som den babyloniske, når man blot bemærker, at alting dèr er henflyttet til Kina. J. v. Klaproth har i et Afsnit af sin *Asia polyglotta*, Paris 1823, 4. kastet meget Lys på denne Sag, ved at skjelne imellem det historiske og det Fantasien eller dog Stjærnelæren tilhørende. De kinesiske Historieskrivere inddele Tiden i tredsindstyveårige Tidsløb. Året 1822 e. Kr. er det 19de af det 75de Tidsløb. Disse Tidsløb begynde altså med 2637 f. Kr. Men de gamle kinesiske Historiebøger bleve opbrændte under Kejser Shi-chuag̃-ti († 200 f. Kr.), og efter adskillige Slægters Forløb

under det følgende Kongehus blev Historien gjenopskreven efter Hukommelsen, da en gammel Mand endnu kunde huske den udenad, og det manglende siden udfyldt efter gamle Brudstykker, som vare tilovers. Det er vel da let muligt, at man kan have forregnet sig noget i de ældste Tidsløb, hvorom lidet var at erindre. Besynderligt er det allerede, at det første År af det første Tidsløb (2637 f. Kr.) udtrykkelig siges at være det 61de af Chuañ-tis Regjering*). Hvorfor ere hans første 60 År da ikke lagte til som et nyt Tidsløb? Uden Tvivl af den meget gode Grund, at de havde en anden kortere Udstrækning! Han var heller ikke egentlig den allerførste; men adskillige flere Høvdinger have regjeret för det første Tidsløbs Begyndelse, nemlig

Fu-chi	regjerede	115	År
Shin-nung	—	140	—
Niy-kua	—	130	—
Chuang-ti	—	60	—

af hvilke den første var den egentlige Stifter af Riget. Dette er uden Tvivl et Stykke af de indiske Noakiders eller Månens Börns Historie, hvilket jeg slutter dels af Årene, som synes at være tomånedlige, ligesom på Sems Tid, så at Meningen er:

*) Man kunde falde på at föje hans første Tidsløb til Summen, og vilde således erholde 2697, hvorved han vilde blive aldeles samtidig med Adam, som begyndte at regjere 2701, men at Sammenlægningen ikke er udført af de indfødte bör göre os forsigtige.

Fu-chi	regjerede	19⅞	År
Shin-nung	—	23⅞	—
Niy-kua	—	21⅞	—
Chuang-ti	—	10	—
	i alt	74	

dels af Navnet Fu-chi, der synes at svare til Indernes *første Buddhah*, som blev gift med Ilá, Satyavrats (Noas eller Sems) Datter, og altså kan anses som allerførste Stifter af det mediske Rige, hvorfra höjst rimelig de første kinesiske Herskere nedstamme; dels endelig af Sagnet, at en Oprører ved Navn Kug̃-Kug̃ i Fu-chis Tid forårsagede en stor Oversvömmelse, hvormed jeg formoder der sigtes til Jætten Kanagaks̃en eller Hayagríva, som ranede de hellige Bøger, og derved gav Anledning til Vis̃nus Åbenbarelse og Satyavrats Flod. Konfusius havde begyndt sin kines. Historie med Kejser Jao 2357 f. Kr.; men dette År var atter det 61de af hans Regjering, altså gik vel 10 virkelige År forud, så at han begyndte 2367; föjes nu hertil de ovenfor udbragte 74 År, samt endnu 10, som Chuag̃-ti kan formodes at have regjeret efter det såkaldte første Tidsløbs Begyndelse, så at hans hele Regjering ansættes til 20 År, så erholdes 2451, og Fu-chi bliver aldeles samtidig med Sem, og det bliver meget muligt, at den femte af denne Stamme efter 10 Års Herredömme, År 2357, kan have lagt den første Grund til den kinesiske Stat med omtrent et Hundrede Familier; (flere vare Stifterne af Kina, i Følge Klaproth, ikke) samt

at Skrivekunsten, som Klaproth antager, kan have været bekjendt i Landet siden Rigets første Stiftelse. I alt Fald ser man at alt dette, som her ikke er Stedet at undersøge nöjere, peger hen på Noa eller Adam, det allerældste især tydeligst på Noas Tid, og at det følgelig ligeledes her er aldeles forgæves, at søge efter noget historisk Sagn udover den babyloniske og hebraiske Grundpunkt.

91. Der har således hverken i Østen eller Vesten, såvidt vi kunne forfølge Natsionernes ældste Sagn, været nogen ældre Stat end den adamiske i Babylonien, men denne udgik fra Elymæerne, eller stiftedes af en Person, der var uddreven af Elohernes Jehova, og vedblev, som det synes, at være ham underdanig. Disse Eloher eller Elymæer have altså, såvidt vi kunne formode, allertidligst på Jorden været i Besiddelse af Dannelse og de Fordele, som et ordnet Borgersamfund yde. Dette bestyrkes af det ovenanførte om Diverne, en Oversættelse af Navnet Eloher, der vare Mederne overlegne, og i de allerældste mediske Sagn befindes i bestandig Krig med dem. Endnu mere bestyrkes det af de ægyptiske Efterretninger, som foran Oros (Adam) sætte en Række af 12 Guder *(Θεοι)*, ligeledes en Oversættelse af Elohernes Navn eller Jehovaernes Tittel, og hvis Regjeringstid angives i Summer, der kunne formodes at betyde Måneder*), og således give Anledning til en men-

*) Se min æg. Tidsr. §. 61.

neskelig Beregning af Tidsrummet, fra Adams Udvandring op til den elohiske Stats Stiftelse, der indtraf 3019 f. Kr. eller 82 År efter Kaliyugam. Disse 82 År udkomme af et stort Tal, der kan betragtes som Dage, og angives som Heliosses (Solens) Regjering. Denne Helios, der begyndte at regjere, eller snarere blev født, 3101 f. Kr., afløste Hefajstos, som, efter Ægypternes Forklaring, vel blot betyder Ildens Opdager. Rimeligvis har han været en Sön af ham, som Folket, af Taknemmelighed for hans Faders Opdagelse, har adlydt og æret som Fyrste, skönt hans Efterkommere (fra den 3die?) først have tilegnet sig Tittel af Jehovaer eller Guder*) d. e. Konger. Således turde det, isteden for en stor Naturomvæltning, være en stor Opdagelse, nl. Ildens, som gjorde Begyndelsen til Kaliyugam eller den nuværende Tingenes Orden i Verden, og som udgör den yderste Punkt af al rimelig Tidsbestemmelse i Menneskekönnets Historie.

---

*) Denne Tittel, som nu synes Gudsbespottelse, var i Oldtiden ikke usædvanlig blandt de østerlandske Herskere, endog langt senere, f. E. Navnet *Astyages* er ligefrem det armen. Ord på Gud, *Aꞩovaγ'*, ja det er bekjendt at Lægen Menekrates i Kong Fillips Tid tiltog sig Tittel af *Juppiter*, og de rommerske Kejsere efterlignede heri endnu senere de østerlandske Despoter. *Deus* nobis hæc otia fecit o. s. v. siger Virgil om Avgust i det bekjendte Hyrdedigt. Flere Eksempler vil Læseren selv letteligen kunne tilföje.

92. Det er stor Skade, at vi ikke have de oprindelige Navne på de tolv Guder eller Jehovaer, men kun græske Oversættelser deraf hos Diodor 1, 13; da imidlertid dette Brudstykke af den elohiske eller edenske Historie langt nærmere tilhører den hebraiske end den ægyptiske Tidsregning, vil jeg her opstille det, således som det forefindes især hos Diodor.

Héfajstos, Ildens Opdager, uden Tid.		
Hélios	30,000 Dage =	82 År.

De tolv Guder ɔ: elymaiske Høvdinger.

Kronos ell. Agathodajmón.		
Rhea — Kronos.		
Zevs (= Ammón).		
Héra		
Héfajstos	9,000 —	— $24\frac{2}{3}$
Hestia		
Hermés		
Osiris (= Dionysos)		
Isis		
Tyfón		— 29
Apollón		
Afrodité		
		318

Disse tolv Personer deles i 7 og 5, de 7 sigte måskje til Planeterne eller Dagene i Ugen; de 5 forklares af Diodor at være fødte på hver sin af de 5 Skuddage i det ægyptiske År: men da hverken det ægyptiske År eller dertil hørende Skuddage var bekjendt i deres egen Tid, eller en Gang i de følgende 10 Halvguders, så er vel den hele Inddeling blot senere Stjærnekyndiges

Forestillinger, der ere indblandede i Gudekongernes Historie, efter at man næsten havde glemt, de vare virkelige Mennesker, der havde regjeret i Elymais, eller fordi Tallet tolv dertil gav bekvem Anledning. Det fortjener ellers höjligen at bemærkes, at Diodor anf. St. udtrykkelig beretter, at Ægypterne anså disse 12 Guder for jordiske og dødelige,*) og adskilte dem fra de himmelske og udødelige. Hans Ord ere: *Αλλȣς δ' εκ τȣτων επιγειȣς γενεϑαι φασιν, ὑπαρξαντας μεν ϑνητȣς, δια δε συνεσιν και κοινην ανϑρωπων ενεργεσιαν τετυχηκοτας της αϑανασιας*, ɔ: Men efter disse (de himmelske Guder eller Himmellegemerne), sige de der ere fremståede andre (Guder), som vare af Naturen dødelige, men som formedelst Forstand og Velgjerninger mod Menneskeheden have erholdt Udødelighed. Derpå opregnes Helios og de andre tolv, som de troede tildels at have regjeret i Ægypten, da de nemlig anså Ægypten for det Land, hvor Menneskeheden var frembragt allerførst af Naturen, for hvilket dog kun anføres ubetydelige Grunde.

93. De semittiske Folkefærd have også, foruden den dunkle hebraiske Myte om Solens Skabelse på fjerde Dag, haft meget bestemt Begreb

*) Dette havde jeg oversat i min æg. Tidsr. §. 4; de høre vist nok ikke til det ægyptiske Folks Historie, men dog til Menneskeslægtens. Det bör heller ikke anses for nogen Fejl, at Diodor anfører i alt 13, ti den 13de er Solen (Helios), som også i Følge den gamle Kröunike herskede förend de 12.

om denne Tidspunkt, som Begyndelsen til al Historie. L. Ideler har således i sin Afhandling *über das julianische Jahr der Morgenländer* i det berlinske Akademis (matemat.) Skrifter for 1816-17, indført et Brudstykke af en arab. Forfatter, om de gamles Tidspunkter og Afstanden imellem dem. Det hedder der således: „Syndflodens Grundpunkt (Æra) er bleven brugt af Forfatterne til de gamle astronomiske Tabeller, f. E. Send, Hend og Sháh, den begynder på en Fredag med Begyndelsen af den Oversvömmelse, som indtraf i Profeten Noas Tid" . . . „Til denne Grundpunkt henføres alle de senere" . . . „Boxtenasrs (Nabonassars) Grundpunkt var en Onsdag." . . . „Syndflodens og Boxtenasrs Grundpunkter ere 860172 Dage fra hinanden." Nu begynder Nabonssars Tidsregning d. 26de-Februar 747 f. Kr., og de omtalte Dage udgöre 2355 År, hvilke tillige med 747 give os Året 3102 f. Kr., som den bestemte Tid, da Syndfloden (el-þúfán) indtraf, efter de gamle Stjærnekyndiges Angivelse. Det er klart at hermed menes Kaliyugaṃ, hvormed Årsummen så overordentlig nöjagtig træffer sammen, og at det kun af Muhammedanerne er henført til Syndfloden, fordi de forestillede sig, det skulde være en stor Naturomvæltning, som man regnede fra, men ingen anden end Syndfloden var bekjendt så langt tilbage i Tiden.

94. Man kunde måskje falde på, at den arab. Beregning var taget af den jødiske med de store

Tal, og at følgelig disse måtte være at forstå bogstavelig, eller hin at forkaste; det er også klart nok, at den muhammedanske Forfatter har tænkt på de jødiske Sagn, da han nævner Noa: men at Tallet 3102 dog ingenlunde er taget af denne Kilde, skönnes deraf, at dels beråber Forf. sig i denne Henseende udtrykkelig på de gamle Stjærnekyndige og ikke på Jøderne; dels indtræffer Noas Flod ikke 3102 f. Kr. efter nogen af de forskjellige Angivelser af Tallene i Skb.; dels ere Tallene i den samarit Tekst, som sætte Noas Flod nærmest nysanførte År, de mest forvanskede af alle, hvilket er bevist af Jackson, Michaelis o. a. Det er derfor også uden Tvivl aldeles forgæves, at Klaproth i *Asia polyglotta* S. 25 fgg. vil foretrække disse Tal, og anvende dem til Jævnførelse med den indiske og kinesiske Tidsregning. Disse Tal må omregnes, ligeså vel som dé i den hebraiske Tekst og dé i den græske Oversættelse, förend de kunne bruges i nogen Jævnførelse med Tal, der udtrykke virkelige År; da de ligesom disse gå aldeles uden for den menneskelige Natur, og kunne altså ikke forstås bogstavelig, med mindre de skulle anses for aldeles falske og opdigtede. Desuden må det Hul, som den samar. Tekst også har imellem Serug og Nahor, nødvendig udfyldes ved andre Midler, förend man kan slutte noget om nogen af de foregående Punkter. Endelig falder det i Öjnene, at man umulig kan sætte Noa 3102, eller efter den samar. Tekst 3044 f. Kr., da Adam så-

ledes vilde komme til at gå langt udover Kaliyugam, og tillige med ham de ældste babyloniske Konger og ægyptiske Halvguder, hvorved der vilde blive et Hul imellem Halvguderne og Menes i den ægyptiske Historie, samt de tilsvarende Personer i den babyloniske og hebraiske, på omtrent 600 År (da nemlig 3102 — 2484 = 618), hvilket er aldeles uantageligt. De samaritanske Tal kunne således hverken bestyrke den ægypt., arab. og indiske Bestemmelse af vor Verdensalders Begyndelse, ei heller svække Vigtigheden af Overensstemmelsen imellem dem i Henseende til denne Tidspunkt.

95. De tre første Dage af Skabelseshistorien, som efter det foregående lade sig jævnføre med de tre Verdensaldre, der i den indiske Fabellære gå foran Kaliyugam, kunne også muligvis have historisk Mening; men de have vel alt på Adams Tid været gamle Sagn, som ikke vare bundne til Tid eller Sted, da de strakte sig alt for langt ud over Skrivekunstens Opfindelse. Af den hebraiske Fortælling skönnes vel, at Skabelsen (V. 1-2.) antages foregået förend den første Dag (V. 3-5), men ikke hvor lange Tidsrum der menes med disse Dage, eller hvorledes Tilstanden i dem har været på Jorden. I den indiske Fabellære kunne vel Navnene og den angivne Udstrækning af disse Verdensaldre lede os til nogle Slutninger, men disse ere kun lidet trøstelige for Historiegranskeren. Det hedder nemlig der at:

Kṛta-yugaṁ	varede	4800 År
Tretá-yugaṁ	—	3600 —
Dvápara-yugaṁ	—	2400 —
Kali-yugaṁ	skal vare . . .	1200 —

hvorefter Verden skal forgå. Det første Tidsrum har Navn af at *göre* (Roden kṛ, isl. gera), det andet af at *opholde* (Roden trei, isl. þreya ell. þrá, *vare*), det tredies Navn betyder *efter (de) to,* det fjerdes betyder Krigs- eller *Helteold.* Heraf ses at man intet har vidst om Menneskehedens Skæbne i de tre første, men at man i det höjeste har forestilt sig Striden imellem Diver og Meder at begynde med det fjerde, eller dog at være det mærkeligste deri. Titanernes Krig med Guderne er nemlig, efter min Anskuelse, senere, og sigter til Adamitternes Forsøg på at göre sig uafhængige af Eloherne. At man imidlertid har tænkt sig Menneskekönnet tilværende i alle disse Aldre, følger deraf at man har skildret dem som Grækernes Guld- Sølv- Kobber- og Jærn-alder, i hvilke vor Art gradvis forværredes, hvortil også de andre Navne på disse Tidsrum sigte, såsom Satyayugaṁ d. e. Sandhedsold på det første; så og deraf at man har opbevaret noget Sagn om dem, hvilket ikke vilde have fundet Sted, uden man i det mindste havde forudsat, at der til den Tid gaves Mennesker på Jorden. Det ses ikke en Gang, om der med disse Tidsrum sigtes til Omvæltninger, som ere foregåede med Jordkloden, af hvilke Cuvier i sin ypperlige *Discours sur les révolutions*

de la surface du globe, Paris 1825, har bevist at adskillige have fundet Sted, og dèt voldsomme og betydelige, eller blot til Forandringer i Menneskehedens Tilstand, hvoraf man også har Grund til at forudsætte adskillige, og dèt mærkelige, förend det elohiske Rige opstod. Det første synes mere at ligge i den hebraiske Fortælling om de tre første Dage, det sidste i den indiske og græske Anskuelse af de fire Verdensaldre. Tallene, som forekomme i den indiske Efterretning, ere regelrette, da enhver Alder er 1200 År kortere end den foregående, indtil den sidste ender med 0 ved Verdens Undergang. Dette kan lære os, at man allerede i Hedenhøs intet har vidst om disse Tidsrums Udstrækning, at man altså end mindre nu kan vide noget derom, og at det følgelig er forgæves Umage, at omregne disse såkaldte Undergudeår, der siges at indeholde hvert 360 Solår, efterdi de udkommende store Summer, der ellers ikke alene vilde underrette os om Verdens Begyndelse, men også om dens Ende, aldeles ikke tilhøre Historien. Således bliver da Kaliyugam, hvad man end vil dömme om de tre foregående Aldre, den første Begyndelse til al sand Historie og den yderste Punkt af al menneskelig Tidsregning, da vi udenfor den aldeles intet vide, men blot kunne formode, at Menneskeheden en rum Tid tilforn har været til.

Rettelser.

S. 44 L. 11 *læs* kunne
— 62 — 2 — udtrykkelig
— 76 — 8 — Menneskeskaber

